

Sovittelulla merkitystä?

Uhrien antamia merkityksiä lähisuhdeväkivallan sovittelusta

Liisa-Mari Pikkarainen

(0149848)

Pro gradu-tutkielma

Kevät 2013

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sovittelulla merkitystä? Uhrien antamia merkityksiä lähisuhdeväkivallan sovittelusta

Liisa-Mari Pikkarainen

Sosiaalityön koulutusohjelma

Pro Gradu -työ X Sivulaudaturtyö_ Lisensiaatintyö_

75 sivua

Kevät 2013

Tiivistelmä

Tutkimus selvittää lähisuhdeväkivallan sovitteluun osallistuneiden uhrien antamia merkityksiä sovitteluprosessista, sovittelusopimuksesta ja sovittelun vaikutuksista parisuhteeseen. Riita- ja rikosasioiden sovittelu perustuu lakiin rikosten ja eräiden riita-asioiden sovittelusta. Lähisuhdeväkivallan sovittelua ohjaa restoratiivinen oikeus ja lainsäädäntö.

Tutkimukseen osallistui kirjoittamalla tai puhelinhaastattelulla yhdeksän lähisuhdeväkivallan uhria Oulun seudun Setlementti Ry:n Pohjois-Suomen sovittelutoimiston alueelta. Tutkimus on kvalitatiivinen, fenomenologinen tutkimus. Tutkimusmenetelmänä oli teemahaastattelu. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineiston analysoinnissa hyödynnettiin teemoittelu. Teoreettisesti aineistoa lähestyttiin empowermentin näkökulmasta.

Tutkimustulokset jakautuvat kolmeen osaan: Uhrin antamiin merkityksiin sovitteluprosessista, sovittelusopimuksesta ja sovittelun vaikutuksesta väkivaltaan. Merkityksistä suurin osa oli myönteisiä, mutta mukana oli myös negatiivisia merkityksiä. Kohtaaminen koettiin tärkeänä sovittelussa. Vuorovaikutus mahdollisti sääntöjen luomisen, tiedon lisääntymisen, subjektiuden kokemisen, sitoutumisen, motivoitumisen ja muutoksen. Turvallisuuden tunne lisääntyi sovitteluprosessin seurauksena. Kriittisten vastaus-ten mukaan sovittelulla ei ollut merkitystä uhrille tai väkivalta oli sovittelusta huolimatta jatkunut. Sovitteluun ei oltu sitouduttu.

Lähisuhdeväkivallan sovittelu on voimaannuttavaa uhreille niin myönteisten merkitysten kuin kielteisten merkitysten kehyksessä. Se tuottaa subjektiutta, voimavarojen löytymistä ja uhrin asiantuntijuus korostuu. Sovittelun seurauksena tietoisuus palveluista lisääntyy. Lähisuhdeväkivallan sovittelu on lisääntynyt. Koska kyseessä on uusi toiminta, sen mahdollisuudet ja rajat ovat vielä osittain selkiytymättömät.

Avainsanat: lähisuhdeväkivalta, sovittelu, lähisuhdeväkivallan sovittelu, empowerment, fenomenologia.

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi X

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Lähisuhdeväkivalta	4
2.1 Lähisuhdeväkivalta ilmiönä.....	4
2.2 Lähisuhdeväkivallan selittäminen	5
2.3 Lähisuhdeväkivallan muodot ja seuraukset	9
3 Sovittelu	13
3.1 Lainsäädäntö	13
3.2 Restoratiivinen oikeus	14
3.3 Lähisuhdeväkivallan sovittelu	16
4 Tutkimuksen toteuttaminen	21
4.1 Tutkimustehtävä ja metodologia	21
4.2 Aineisto.....	25
4.3 Menetelmä ja analyysi	29
5 Tutkijan paikka, eettisyys ja luotettavuus	34
5.1 Paikkani tutkimuksessa.....	34
5.2 Eettisyys	35
5.3 Luotettavuus	38
6 Tulokset	41
6.1 Kokemus autetuksi tulemisesta	41
6.2 Sopimus tukena muutoksessa	48
6.3 Väkivalta ja parisuhde	53
7 Johtopäätökset	62
Lähteet	72

1 Johdanto

Sovittelun alkuperän ja ideologian taustalla on norjalainen Nils Christie. Suomeen sovittelun ideologia vaihtoehtoisena menetelmänä tuli 1970-luvun lopussa. (Takala & Mieli-tyinen 2001, 285.) Varsinainen sovittelutoiminta alkoi Vantaalta 1983. 1990-luvun alussa toimintaa oli noin sadassa kunnassa. Ihmisten tasavertaisuuden kannalta merkittävä muutos tapahtui vuonna 2005, jolloin säädettiin laki rikosasioiden- ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005. (Iivari 2010a, 13-14.) Suomi on sovittelutoiminnan kehityksessä huipulla koko Euroopasta. Restoratiivinen oikeus ohjaa sovittelua. Suomalaisen sovittelun kehittymisen taustalla on kritiikki oikeusjärjestelmää kohtaan, minkä nähdään olevan persoonaton ja joustamaton. (Sambou & Uotila 2010.)

Lähisuhdeväkivallan sovittelua on ollut jossain määrin perinteisen rikossovittelun rinnalla lähes sen koko olemassaolon ajan. Oman erityishuomion se sai sovittelulain säätämisen myötä, kun lakiin säädettiin aloiteoikeus lähisuhdeväkivalta-asioissa. Lisäksi laadittiin lakivaliokunnan ohjeistus ohjaamaan niin sovittelualoitteen tekijöitä kuin sovittelutoimistojen toimintatapoja. Käytännön työssä lähisuhdeväkivallan sovittelussa ollaan vasta alkutaipaleella. Perinteisestä rikossovittelusta poiketen lähisuhdeväkivallan sovittelussa keskistytään erityisesti taustoihin ja tulevaisuuteen. Hyvittäminen ja vastuunottaminen ovat keskiössä. Restoratiivinen oikeus ohjaa lähisuhdeväkivallan sovittelua. Sovitteluun osallistumisen vapaaehtoisuus on toisaalta mahdollisuus, toisaalta se asettaa sovittelun siihen asemaan, että sillä voidaan vaikuttaa sen verran kuin asiakkaat mahdollistavat. Vapaaehtoisuudessa on kaikesta huolimatta muutosvoimaa.

Olen työskennellyt useita vuosia Oulun seudun Settlementillä, Pohjois-Suomen sovittelutoimistossa sovitteluohjaajana. Olen toiminut lähisuhdeväkivallan sovittelun kouluttajana ja myös kouluttautunut itse siitä. Olen kuunnellut myös kritiikkiä ja saanut siitä osan omaan ammatillisuuteeni. Jossain vaiheessa minulla heräsi epäilyksistä auttaa uhreja. Huomasin kyynistyväni sovittelun mahdollisuuksista olla yksi väkivaltatyön muoto. Näistä lähtökohdista muotoutui tutkimustehtävä ja tutkimukseni uhri näkökulma.

Restoratiivisen oikeuden ohjaamana lähisuhdeväkivallan sovittelu perustuu ratkaisukeisyyteen, osapuolten asiantuntijuuteen ja uskoon siitä, että rikoksen osapuolet tietävät parhaiten ratkaisun ongelmaan. Tilannetta vaikeuttaa lähisuhdeväkivallan monimuotoisuus ja sen aiheuttamat seuraukset. Voimavaroihin keskittyvänä toimintana oli luontevaa tarkastella sovittelua empowermentin viitekehyksestä. Halusin tutkimusotteellani tarkastella, antaako sovitteluun osallistunut lähisuhdeväkivallan uhri voimaantumisen merkityksiä sovittelusta.

Empowerment tarkoittaa voimaantumista tai valtaistumista. Muita mahdollisia merkityksiä ovat valtautuminen tai voimavaraistuminen. Voimaantuminen yksilön näkökulmasta ja valtaistuminen yhteisön näkökulmasta ei ole mielekästä nähdä toisilleen vastakkaisina, vaan toisiaan tukevinä, koska erillään ne näkevät sosiaalityön liian kapeana. Valtaistuminen on laajempi käsite, mikä liittyy yhteiskunnallisen ja yksilön kokemuksen eriarvoisuuteen ja muutosta tarvitsevaan tilaan. Voimaantumisen lähestymistavassa on keskiössä yksilön subjektiivinen kokemus olotilasta, mikä tarvitsee muutosta. Voimaantumisen tarkoituksena on määritellä uudelleen antoisampana oma itsensä, oma tilanne ja niiden suhde ympäristöön. (Hokkanen 2009, 317, 329, 331-332.) Tässä tutkimuksessa empowerment ymmärretään yksilön voimaantumisenä ja sovittelu voimavara-lähtöisenä työskentelytapana.

Tutkimukseni on laadullinen fenomenologinen tutkimus. Olen sitoutunut fenomenologiaan tutkimuksen tekemisen jokaisessa vaiheessa. Sen avulla minulla on ollut mahdollisuus ymmärtää uhrien antamia merkityskokonaisuuksia. Fenomenologinen tutkimusote mahdollistaa aineiston analysoinnin aineistolähtöisesti. Tutkimukseni viitekehys keskittyy lähisuhdeväkivallan ja sovittelun määrittelyyn. Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden arviointi sekä paikkani tutkijana käsittelevät sitä, kuinka herkän aihealueen ympärille tutkimustehtävät kietoutuvat ja mikä on paikkani tutkimuksessa. Tulosluku esittelee empiirisen aineiston. Tulosluvussa käsittelen aineistoa aiheeseen liittyvän teorian ja empowermentin vuoropuhellessa.

Luvussa kaksi käsittelen lähisuhdeväkivaltaa ilmiönä, kuinka sitä selitetään ja millaisia vaikutuksia lähisuhdeväkivallalla uhrille on. Lähisuhdeväkivallan muodot ovat moninaiset ja niiden ymmärtäminen auttaa hahmottamaan auttamiskeinoja ja mahdollisuuksia. Kolmannessa luvussa esittelen riita- ja rikosasioiden sovittelun lainsäädäntöä ja lähisuhdeväkivallan sovittelua väkivaltatyön muotona. Restoratiivinen oikeus on sovit-

telua ja lähisuhdeväkivallan sovittelua ohjaava ideologia. Neljännessä luvussa kuvaan tutkimuksen toteuttamisen kokonaisuudessaan. Aineistokohdassa käyn läpi tutkimuksen aineiston ja edellytykset tutkimukseen osallistumiselle. Viides luku käsittelee tutkimuksen eettisyyttä, luotettavuutta ja paikkaani tutkijana. Oma asemani sovittelutyöntekijänä ja samaa aihealuetta tutkivana tutkijana asettaa omat haasteensa kokonaisuudelle. Luku kuusi esittelee empiiristä aineistoa. Empirialuku käsittelee aineistoa tutkimustehtävien mukaisesti. Kokemus autetuksi tulemisesta käsittelee uhrin antamia merkityksiä sovitteluneuvottelusta. Sopimus tukena muutoksessa luvussa käsitellään uhrin antamia merkityksiä sovitteluprosessista. Väkipalta ja parisuhde luku keskittyy uhrin antamiin merkityksiin siitä, miten uhrin kokivat sovittelun vaikuttavan parisuhteeseen sovittelun jälkeen. Johtopäätöksissä kokoan tutkimustulokset sekä käsittelen kotimaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia ja kirjallisuutta.

"Sovittelussa tuli puhetta, että ei ikinä lyyä naista, niin se sanoo mulle nykyään tällälailla. Oon ihmetelly, sillä on vaihtunu tavallaan, se on niinku tajunnu miten asiat on oikein." (H1)

2 Lähisuhdeväkivalta

2.1 Lähisuhdeväkivalta ilmiönä

Suomessa on oikeus fyysiseen koskemattomuuteen. Tämä koskemattomuus on lailla määritelty. (Pruuki ym. 2013, 132.) Suomessa lähisuhteessa tapahtuva väkivalta on yleisempää kuin muualla Euroopassa. Rangaistusta ei nähdä suomalaisessa yhteiskunnassa niin merkittävänä väkivallan rajoittamisen muotona. Taustalla on koko yhteiskunnan asenne lähisuhdeväkivaltaa kohtaan. Suomessa nähdään väkivalta neutralisoinnin kautta. Täällä ollaan jäljessä niin työskentelymalleissa, hoitopalvelujen tarjonnassa kuin myöskin uhrin kohtaamisessa. Yhteiskunnan luoma kuva väkivallasta on molempia sukupuolia koskettava, molempiin parisuhteen osapuoliin kohdistuvaa. (Piispa 2011, 32-33.) Toisaalta edistystä on tapahtunut siltä osin, että vakavana lähisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa on pidetty viime vuosikymmenistä asti (Säävälä ym. 2006, 18). Lähisuhdeväkivaltaan liittyy paljon piilorikollisuutta, koska vain murto-osa tulee viranomaiskäsitelyyn (Elonheimo & Flinck 2010a).

Julkisuudessa puhutaan raa'asta väkivallasta ja vakavista vammoista. Todellisuudessa väkivallasta jää vähän jälkiä, se on pääasiassa liikkumisen estämistä, läimäyttelyä, väkivallalla uhkaamista ja kiinnipitämistä. (Piispa 2008, 106.) Yleisin lähisuhteessa tapahtuva väkivallan teko on pahoinpitely. Lisäksi lähisuhteessa tapahtuvia rikoksia voivat olla vahingonteot, vapaudenriisto, kotirauhan häiritseminen, laiton uhkaus, seksuaalirikokset tai henkirikokset. Lähisuhdeväkivallalle on tyypillistä toistuvuus. (Niemi-Kiesiläinen & Kainulainen 2006. 116.)

Lähisuhteessa tapahtuva väkivalta on hajanainen ilmiö. Siihen kuuluu erilaisia muotoja, jotka taas riippuvat siitä, kuinka kauaa väkivalta on kestänyt sekä siitä, millaisia alistamisen tapoja ja kontrolloinnin muotoja siihen liittyy. (Piispa 2011, 23.) Lähisuhdeväkivallan tekijänä on kumppani, puoliso, sukulainen tai muu läheinen. Lähisuhdeväkivaltaa ilmenee seurustelusuhteissa, avo- ja avioliitoissa, sisarussuhteissa tai perheenjäsenten välisissä suhteissa. (Flinck & Elonheimo 2010b, 110-111.)

Parisuhteissa voi esiintyä kahdenlaista fyysistä väkivaltaa. Ensimmäinen liittyy suhteen dynamiikkaan. Riitely ajautuu sanallisesta fyysiseksi tönimiseksi, mihin osallistuvat parisuhteen molemmat osapuolet. Väkivallasta eroon pääseminen tässä tyypissä on helppompaa, jos molemmat osapuolet ovat siihen motivoituneita. Toinen fyysisen väkivallan tyyppi liittyy alistavaan väkivaltaan. Siihen liittyy halu hallita ja kontrolloida puolisoa. Väkivallan avulla puolisoa hallitaan pelottelemalla ja uhkaamalla. Tällainen väkivalta päättyy harvoin ja tyypillistä on, että se raaistuu ajan kuluessa. (Pruuki ym. 2013, 132-133.)

Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan sellaista käyttäytymistä, millä aiheutetaan psyykkistä, fyysistä tai seksuaalista vahinkoa toiselle. Fyysistä väkivaltaa ovat läimäyttämisen, lyöminen, potkiminen ja hakkaaminen. Psyykkistä väkivaltaa ovat pelottelu, vähättely ja jatkuva nöyryyttäminen. Seksuaalista väkivaltaa ovat sukupuoliyhteyteen pakottaminen ja seksuaalisen pakottamisen muodot. Lisäksi väkivaltaa ovat liikkumisen valvominen, tiedon saannin rajoittaminen ja avun saannin rajoittaminen, sekä liikkumisen rajoittaminen. (Marttala 2011, 39.) Lähisuhdeväkivallan tekijät ovat pääsääntöisesti väkivaltaisia vain kotona. Tätä selitetään sillä, että läheisimpiin ihmisiin on voimakkaimmat tunteet ja kotona tapahtuvat asiat mielletään yksityisasioiksi. Lisäksi lapsuusajan suhde hoitavien aikuisten kanssa voi vaikuttaa väkivaltaisuuteen aikuisiällä. (Säävälä ym. 2006, 40.)

Väkivallan selittäminen on aika ja paikka sidonnaista. Se saa erilaisia merkityksiä riippuen tilanteesta; samanlainen teko voi toisessa kontekstissa olla väkivaltaa ja toisessa ei. Nykyään nähdään lähisuhteessa tapahtuva väkivalta yksimielisesti vakavana asiana. Lähisuhdeväkivaltaan liittyy väkivallan tekijän tahto pahoinpidellä. Tekijällä on mahdollisuus harkita tekojaan, joten sen vuoksi se käsitetään tietoisella päätöksellä pahoinpidellä. (Säävälä ym. 2006, 18, 44-45.)

2.2 Lähisuhdeväkivallan selittäminen

Lähisuhdeväkivallan teoreettisia näkökulmia selitetään seuraavilla selitysmalleilla: individualistisilla, psykologisilla ja psykiatrisilla, sosiokulttuurisilla sekä sosiaalipsykologisilla. Nämä kuvaavat lähisuhdeväkivaltaa persoonallisuuden piirteiden, yhteiskunnallis-

ten tekijöiden ja parisuhteen vuorovaikutuksellisten asioiden valossa. Psykologiseen ja psykiatriseen selitysmalliin liittyvät persoonallisuushäiriöt, itsetunnon alhaisuus ja traumaattinen kiinnittyminen. Näiden taustalla on väkivaltatilanteessa reagointi, mikä johtuu lapsuudesta, traumaattisista tapahtumista ja epävakaasta käsityksestä itsestä. Sosiaalipsykologiseen malliin liittyy parisuhteen, yksilön, perheen ja yhteiskunnan vuorovaikutus ja dynamiikka. Lisäksi tähän liittyy mallioppiminen väkivaltaisesta käyttäytymisestä, millä selitetään väkivallan periytyvyyttä sukupolvelta toiselle. Sosiokulttuuriset selitysmallit selittävät väkivallan olemassaoloa yhteiskunnan rakenteilla, naisten ja miesten eriarvoisuudella sekä kulttuurissa olevilla arvoilla. Lisäksi yhteiskunnan riskitekijät työttömyys, osattomuus ja asuinolot voivat vaikuttaa väkivaltaa edistävällä tavalla. (Hulkko 2011, 81-82; Ojuri 2004, 23-24.)

Lähisuhdeväkivaltaa selittävien teorioiden kautta voidaan etsiä syitä siihen, miksi sukupuolten välillä on eroja väkivaltaisessa käyttäytymisessä. Yksikään teorioista ei pysty selittämään täysin sitä, miksi lähisuhteessa tapahtuva väkivalta on sidoksissa sukupuoleen. Selittäviä teorioita ovat evoluutiopsykologinen näkökulma, psykodynaaminen näkökulma, sosiaalisen oppimisen teoria ja feministinen näkökulma. (Säävälä ym. 2006, 26.)

Evoluutiopsykologia olettaa, että miehellä erittyy testosteronia huomattavasti enemmän kuin naisella ja se saattaa altistaa suotuisissa olosuhteissa väkivaltaiselle käyttäytymiselle. Lisäksi selityksiä haetaan lisääntymisstrategioiden avulla, joissa nähdään, että miehellä on oltava voimaa ja aggressiivisuutta valittaessa puolisoa tai suojellakseen tätä ja muuta perhettä. Tässä selitysmallissa näkyy myös naisen ja miehen erilaiset roolit. Nainen hoivaa perhettään ja omaa vähemmän kykyä väkivaltaan. Evoluutiopsykologisen selitysmallin mukaan pelko on erityisesti naisilla syynä siihen, että väkivaltatilanteita vältellään. (Säävälä ym. 2006, 26-27.)

Psykodynaamisen teorian mukaan naisen ja miehen psyykkinen todellisuus on erilainen. Teoria keskittyy lapsuusaikaan. Poikalapsen kasvaessa hän alkaa samaistumaan isäänsä ja omaksuu empatiakyvyn puutteen, hyökkäävyyden, kilpailuhenkisyyden ja fyysisyyden. Nämä piirteet voivat korostaa aggressiivisia piirteitä pojassa. Lisäksi sukupuolielinten erilaisuus ja seksuaalisuuteen liittyvät erot selittävät väkivaltaisuutta. Mies saattaa kokea miehisyytensä puutteelliseksi ja sen vuoksi käyttää väkivaltaa. (Säävälä ym. 2006, 27.)

Sosiaalisessa oppimisessa on lapsuuden sosiaalinen ympäristö ja siinä tapahtuvat asiat merkityksellisiä. Tapahtumat syöpyvät persoonallisuuden rakenteiksi ja lapsi toimii myöhemmin näiden mallien mukaan. Aggressiostrategiat syntyvät myös lapsuuden ajan sosiaalisessa ympäristössä. Niiden syntymisessä on mukana poikien sosiaalistaminen rajuimpiin leikkeihin ja fyysisesti kovempiin rangaistuksiin. Myös ystäväryhmät vaikuttavat lapsuudessa; kasvojen säilyttämien, arvojärjestys ja hierarkia ovat merkityksellisiä. (Säävälä ym. 2006, 28-29.)

Feministisen näkökulman mukaan miesten yleisempi väkivaltaisuus tuo heille vahvemman aseman yhteisössä. Miesten alttius väkivaltaan on mahdollista ja hyväksyttyä viimeisenä keinona. Väkivallan ja ylivallan suhde on monimutkainen, mutta näkemyksen mukaan kaikki miehet hyötyvät joidenkin miesten käyttämästä väkivallasta. Feministinen näkökulma tunnustaa myös naiset väkivallan tekijöiksi inhimillisessä vuorovaikutuksessa. (Säävälä ym. 2006, 28.)

Lähisuhdeväkivallalle altistavat itsetunto- ja minäkuvaongelmat sekä seksuaali-identiteetin ongelmat. Varhaiset vuorovaikutuskokemukset ovat altistavia ja lapsuuden epävarmat kiintymyssuhteet. Väärien vihan hallinnan keinojen oppiminen, tunteiden ilmaisemisen vaikeus ja vääristynyt tapa käsitellä tunteita altistavat väkivaltaiselle käyttäytymiselle. Taustalla voi olla traumaattisia kokemuksia tai tekijän persoonallisuushäiriöitä. Väkivallan taustalla voi olla lisäksi pettyminen parisuhteeseen ja sille asetettuihin tavoitteisiin tai perheeseen liittyvät siirtymävaiheet. Taustalla voi myös olla vuorovaikutukseen liittyviä ongelmia, puhumattomuutta, vieraantuneisuutta, kohtaamattomuutta, joustamattomuutta tai toisen tarpeiden ohittamista. Parisuhteen osapuolet eivät kunnioita toisiaan, on salaisuuksia, eristäytymistä tai hylkäämisen kokemista. Parisuhteessa voi olla arvoriitoja, tasa-arvoriitoja tai valtariitoja. Syynä voi olla päihteidenkäyttöä, mielenterveysongelmia tai sosiaalisen tuen puutetta. (Flinck 2011.)

Lähisuhdeväkivaltaa selitetään vaikeiden elämäntilanteiden kautta niihin liittyvien suorituspainneiden ja niistä seuraavan tyytymättömyyden kautta. Lisäksi elämä koetaan kriisiytyneeksi väkivaltatilannetta ennen. Päihteet ja mielenterveysongelmat ovat selittävässä lähisuhdeväkivaltassa osaltaan. Etenkin päihteiden käyttö tuottaa uusia ongelmia (Hulkko 2011, 99-100.) Fyysinen tai psyykinen sairaus voi altistaa väkivallalle, koska niihin liittyy psyykkistä kuormittavuutta ja stressiä. Työttömyys ja toisaalta taas työssä

olevat paineet voivat altistaa väkivallalle. Lisäksi ihmisen henkilökohtaiset ominaisuudet (joustamattomuus ja vaativuus) voivat altistaa väkivallalle. (Säävälä ym. 2006, 41.)

Lähisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa selittää epäsymmetrinen valta-asema ja kontrolloiva käyttäytyminen parisuhteessa. Riitatilanteet voivat jäädä ratkomatta molempia osapuolia tyydyttävällä tavalla, mikä liittyy kommunikoinninongelmiin parisuhteessa. (Hulkko 2011, 96-97.) Lähisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa selitetään myös sillä, että jotkut persoonat ja temperamentit sopivat riitelyalttiuden vuoksi huonosti yhteen, mikä johtaa helposti toistuviin väkivaltatilanteisiin (Säävälä ym. 2006, 42-43).

Osa lähisuhdeväkivallasta voidaan laittaa päihtymyksen syyksi. Lisäksi osalla ilmenee väkivaltaisuutta ainoastaan silloin, kun he ovat juoneet väkevää alkoholijuomaa laimeiden sijaan. Tähän ilmiöön liittyy impulssikontrollin heikentyminen. Tunnetasolla tapahtuvat muutokset muuttuvat herkemmin ulkoisiksi reaktioiksi. Dissosiativisesti reagoivat humalaiset reagoivat täysin toisella tavoin asioihin, kuin selvin päin. Lisäksi on olemassa väkivaltainen sekavuustila, mikä osaltaan selittää lähisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa. (Säävälä ym. 2006, 44.)

Päihteet ovat yhteydessä väkivaltaan joko impulssikontrollin heikkenemisenä tai siten, että se yleisesti heikentää elämänhallintaa ja lisää väkivaltariskiä. Heikentynyt elämänhallinta taas heikentää ihmissuhteiden hoitamista, töiden hoitamista ja heikentää kykyä selviytyä elämän normaalivaatimuksista. Päihteiden käyttö lisää riitoja ja väkivaltaa lähisuhteessa. Impulssikontrollin menettäminen liittyy tunteiden reagointiin fyysisesti. Päihdeongelmat ovat yleisiä lähisuhdeväkivallan tekijällä. (Säävälä ym. 2006, 54-55.) Lähisuhdeväkivallan taustalla on monen tekijän yhteissumma, jolloin yksilöllinen alttius tiettyssä huonossa ympäristössä tulee esille. Myös aikaisemmat väkivallanteot voivat olla perusteena. Väkivaltaiseen käyttäytymiseen on olemassa yleensä elämänsä jatkumo. (Flinck & Elonheimo 2010b, 111.)

Väkivaltaa voidaan selittää myös erilaisilla persoonallisuuteen liittyvillä piirteillä; dominoivuudella, tunneherkkyydellä, mustasukkaisuudella, riippuvuudella ja psyykkisillä sairauksilla. Dominoiva väkivallantekijä asettaa omat tarpeensa muiden tarpeiden edelle ja empatian tunteminen on haastavaa. Dominoivan väkivallantekijän ei tarvitse olla tunnekuohussa tai fyysisesti kiihtynyt, vaan hänellä on tahto saavuttaa jotain haluamaansa, vaikka väkivallan keinoin. Tähän liittyy läheisesti myös narsistinen luonnehäiriö, missä

esiintyy väkivallan tekijän ylimielisyyttä, empatian puutetta, oman itsensä pitämistä ainutlaatuisena ja toisten hyväksikäyttöä. Epäsosiaalinen persoonallisuus on lähellä narsistista, mutta narsismiin liittyy lisäksi laittomia tekoja. Tunneherkkyys on taipumus ristiriitatilanteissa käyttää väkivaltaa. Tunne-elämän ja ihmissuhteiden epävakaas, sekä hylätyksi tulemisen pelko, identiteetin epäselvyys ja voimakas tunteiden vaihtelu ovat tyypillistä tunneherkälle väkivallan tekijälle. Tunneherkkä ihminen on väkivaltainen ilman alistamisen tarvetta. Koska tunne-elämä on jossain elämänkaaren vaiheessa kärsinyt kolhuja, on tunneherkällä väkivallan tekijällä suhteettomia fyysisiä ja psyykkisiä reaktioita. (Säävälä ym. 2006, 46-47, 49-55.)

Mustasukkaisuus voidaan jakaa epäluuloisuuteen ja kontrolloivaan mustasukkaisuuteen. Epäluuloinen mustasukkainen väkivallan tekijä kokee epäluottamusta kaikkia ihmisiä kohtaan. Kontrolloiva mustasukkainen pelkää tulevansa jätetyksi. Myös riippuvuus on persoonallisuuden piirre, joka voi johtaa väkivaltaan. Riippuvuuden taustalla on pelko jätetyksi tulemisesta ja sitä kautta riippuvainen väkivallan tekijä huolehtii läheisestään niin hyvällä tavalla kuin väkivallan keinoin. Masennus on myös lähisuhdeväkivallan taustatekijä. Masennus ja väkivalta ruokkivat toisiaan ja niiden yhteys on sen vuoksi monimutkainen. (Säävälä ym. 2006, 51-54.)

Lähisuhdeväkivaltaa selitetään monella eri tavalla. Ne auttavat ymmärtämään väkivallan tekojen taustoja. Tekijällä on usein useampia selittäviä tekijöitä väkivallan teon taustalla. Oman ymmärryksen mukaan väkivaltaa esiintyy erilaisissa elämäntilanteissa. Yhdistävänä asiana on monella eri osa-alueella tapahtuvat vaikeudet. Tämän vuoksi näen väkivallanteoissa inhimillisen piirteen silloin kun se ei ole toistuvaa. Ihminen on kokonaisvaltainen ja epäsuotuisissa olosuhteissa voi käyttäytyä täysin normaalista käyttäytymisestä poikkeavasti.

2.3 Lähisuhdeväkivallan muodot ja seuraukset

Lähisuhdeväkivalta alkaa yleensä henkisellä väkivallalla, mihin liittyy mustasukkaisuus. Sitä saatetaan pitää lähisuhteen alussa huomionosoituksena. Vähitellen kontrollointi ja mustasukkaisuus lisääntyvät. Suhteeseen sitoutumisen jälkeen alkaa fyysinen väkivalta.

Kihloihin tai naimisiin meno sekä raskaus ovat tilanteita, joissa väkivalta saattaa alkaa tai muuttua raaemmaksi. Jos väkivaltaa on ollut aiemmin paljon lähisuhteessa, saattaa väkivalta raaistua ja monimuotoistua edellä mainittujen elämänmuutosten myötä. (Marttala 2011, 44.)

Lähisuhdeväkivalta etenee sykäyksittäin. Siihen kuuluu jännityksen lisääntymisen vaihe, väkivaltavaihe ja hyvityksen vaihe. Vaikka molemmilla osapuolilla on pyrkimys väkivallattomaan tulevaisuuteen, yleensä sykäykset toistuvat ja väkivalta saattaa muuttua muotoaan raaemmaksi. Väkivallan paheneminen on sidoksissa niin uhrin kokemuksiin, kuin siihen, että tekijän kontrolloinnin ja alistamisen tarve lisääntyy. (Korkeela-Leppälä 2001, 33; Säävälä ym. 2006, 20.)

Väkivalta jaksottuu, siinä vuorottelevat teot ja katumus. Tämä vaihtelu tekee uhrin riippuvaiseksi tekijästä. Ilon, arvottomuuden, onnen ja helpotuksen tunteet tyydyttävät uhria. Ajan kanssa uhri oppii varomaan tekijää ja toisaalta säätelemään omaa käytöstään sekä ennakoimaan tilanteita. Kuitenkaan ennakointiin liittyvät miellyttämiset eivät yleensä estä väkivaltatilannetta. Usein taustalla ovat valtakysymykset ja päätösten tekemisen kunnioittaminen. Väkivallan vaiheet riippuvat tekijän mielentilasta. (Marttala 2011, 43; Säävälä ym. 2006, 20.)

Lähisuhteessa tapahtuva väkivalta on monimuotoista: arkipäivän parisuhdeväkivaltaa, parisuhdeterroria, pakottavaa kontrollointia, tilannesidonnaista väkivaltaa, molemminpuolista väkivaltaista kontrollointia ja eroon liittyvää väkivaltaa, sekä väkivaltaista vastarintaa. Kun väkivalta on miesten tekemää pääasiassa, siihen liittyvä kontrollointi ja seuraukset ovat vakavia. Tällöin puhutaan lähisuhdeterrorista ja pakottavasta kontrolloinnista. Tilannesidonnainen terrori liittyy riitatilanteisiin, eikä sen seurauksia koeta niin vakavana. Väkivaltainen vastarinta tarkoittaa sitä, kun nainen käyttää väkivaltaa puolustautuakseen väkivallalta. Syyt, seuraukset, osallisuus ja esiintyvyys jakavat lähisuhdeväkivaltaa. (Hulkko 2011, 83-84; Piispa 2008, 107.)

Lähisuhteeseen liittyvään väkivaltaan kuuluu kontrollointi ja valta. Jokainen fyysinen tai henkinen väkivallanteko vahvistaa vallan epätasapainoa. Uhrin asema heikkenee ja tekijän asema vahvistuu. (Marttala 2011, 43.) Lähisuhdeväkivallan muotoja ovat eristäminen, henkinen väkivalta, taloudellinen väkivalta, seksuaalinen väkivalta, lapsi väkivallan välineenä, uhkailu, omien etuoikeuksien käyttäminen ja pelottelu. Väkivalta on

monimuotoista, siihen liittyy tekojen lisäksi vallankäyttöä, uhkaamista, pelottelua, lainlyöntejä ja perustarpeiden tyydyttämättä jättämistä. (Marttala 2011, 38; Säävälä ym. 2006, 19, 21.)

Vaikka henkinen väkivalta luokitellaan lieväksi väkivallaksi, se voi olla pahempaa kuin fyysinen väkivalta. Henkisessä väkivallassa normaalilta tuntuva teko voi saada väkivaltaisen olemuksen, riippuen siitä, minkälainen merkitys sille on tullut parisuhteessa. Henkistä väkivaltaa voi sen vuoksi olla jopa kädestä kiinni pitäminen tai selän silittäminen. Tällainen henkinen väkivalta perustuu siihen, että yleensä vain osapuolet sen huomaavat. (Marttala 2011, 42.)

Seuraukset saattavat olla henkisesti ja fyysisesti tuhoisia. Niitä voidaan nähdä käyttäytymisessä, sosiaalisissa suhteissa, terveydessä, persoonallisuudessa ja tunne-elämässä. (Marttala 2011, 44.) Seuraukset voivat liittyä traumatisoitumiseen. Siihen liittyvät ahdistuneisuus, takamat, masennus, ärtyneisyys, univaikeudet ja tunnetilojen vaihtelu. Traumatisoitumiseen liittyy myös uhrin ailahteleva ja ennakoimaton käytös. Kuitenkaan kaikki eivät traumatisoidu. (Säävälä ym. 2006, 21.) Traumatisoituminen etenee salakavalasti ja mitä useammin väkivaltaa kohtaan, sitä syvemmäksi trauma muotoutuu. (Lindqvist 2009, 126).

Koettu väkivalta vaikuttaa uhrin ajatuksiin, tulevaisuuden haaveisiin ja omaan identiteettiin. Elämä koetaan merkityksettömänä ja sekavana. Usko muihin ihmisiin ja elämään heikentyy väkivaltakokemuksen vuoksi. Uhri kokee arvottomuutta. Lähisuhdeväkivallan uhreille on tyypillistä, että he kokevat tunteita joko ylenpalttisesti tai sitten he eivät koe tunteita lähes ollenkaan. Tämä on seurausta siitä, että uhri on kestänyt väkivaltaa turruttamalla tunteensa, jonka vuoksi tunteiden kuvaaminen on vaikeaa. Vihan tunteiden kieltäminen on voinut altistaa entistä vahvemmin väkivallalle, koska kieltäminen aiheuttaa puolustuskyvyttömyyttä. (Väänänen 2011, 115-116.)

Lähisuhdeväkivallan uhrin kokevat tapahtuneesta häpeää ja syyllisyyttä. Häpeän tunteet liittyvät siihen, etteivät lähisuhdeväkivallan uhrin ole tilanteesta huolimatta eronneet ja on häpeä olla uhrina lähisuhteessa tapahtuvalle väkivallalle. Häpeän tunteita liittyy myös siihen, että oma puoliso on väkivaltainen ja siihen, että uhri kokee olevansa kykenemätön ratkaisemaan ongelmaa. Lähisuhteessa tapahtuva väkivalta lamaannuttaa, ai-

heuttaa epäonnistumisen tunteita, mitätöi ja aiheuttaa arvottomuuden tunteita. (Lindqvist 2009, 123-124.)

Lähisuhdeväkivalta vaikuttaa uhriin heikentämällä itsetuntoa ja muuttamalla psyykettä. Todellisuuden taju horjuu ja uhri epäilee omia tunteitaan. Vallan käytön seurauksena väkivalta normalisoituu parisuhteessa ja uhri saattaa kokea ansainneensa väkivallan. Uhrilla on vaikeaa erottaa mikä kuuluu todellisuuteen ja mikä ei. Uhrin yksinäisyys, masentuneisuus, ahdistuneisuus ja alistuneisuus kuuluvat väkivallan seurauksiin. Väkivallan kokeminen aiheuttaa muutoksia persoonallisuudessa. (Lindqvist 2009, 124-125.) Väkivallasta vaikeneminen ja luovuttaminen muutoksen mahdollisuudesta ovat seurausta väkivallasta. Lähisuhdeväkivallan uhrit elävät muunneltua todellisuutta, jotta pystyisivät selviytymään väkivallasta. Muunneltuun todellisuuteen liittyy tekijän väkivaltaisen käyttäytymisen selittäminen ja ymmärtäminen. (Ojuri 2004, 125, 133.)

Uhri saattaa kaikesta huolimatta toivoa ja kuvitella, että rakastamalla väkivallan tekijää, väkivalta loppuu. Uhri ei aina edes tiedosta olevansa väkivallan uhri ja huonon kohtelun kohde. Uhrin oma, tiedostamaton selviytymiskeino saattaa olla tavoite sopeutua, selviytyä ja salata. Ensimmäinen väkivallanteko on yleensä järkyttävä niin tekijälle kuin uhrillekin. Ensimmäisen väkivallanteon jälkeen tulisi olla kykyä ottaa vastuu väkivallan teosta. Uhrin anteeksiantaminen, tekijän moraalitajusta irrottautuminen ja sisäisten esteiden ylittäminen mahdollistaa väkivallan teon uusimisen. Tekijän vastuunottaminen teoista mahdollistaa muutoksen, jos tekijä ei ota vastuuta, väkivalta yleensä toistuu. (Pruuki ym. 2013, 134-135.)

Lähisuhdeväkivallan muotoja on paljon. Sovittelussa tätä ymmärrystä tarvitaan keskusteltaessa parisuhteessa olevasta väkivallasta. Lähisuhdeväkivallan osapuolet eivät välttämättä tiedä eivätkä tunnista suhteessaan olevaa väkivaltaa ilmiön moninaisuuden vuoksi. Väkivallan vaikutukset ovat erilaisia. Todellisuuden vääristyminen ja traumatisoituminen ovat vaikeita ulkopuolisen huomata. Uskomusten ja toiveiden sekoitus saattaa entisestään vaikeuttaa sovittelun hyötyä. Itsensä syyllistäminen ja väkivaltaisen käyttäytymisen selittäminen saattavat helpottaa uhria häpeän tunteiden hallitsemisessa. Väkivallan kohtaamista tapahtuu erilaisissa auttamisjärjestelmissä. Sovitteluun osallistuminen on usealle lähisuhdeväkivallan uhrille ja tekijälle ensimmäinen paikka, jossa asiasta puhutaan ulkopuolisille.

3 Sovittelu

3.1 Lainsäädäntö

Laki rikosten ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005) tuli voimaan 1.1.2006. Lain soveltaminen aloitettiin 1.6.2006. Lailla haluttiin yhdenmukaistaa sovittelukäytäntöjä ja saada suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet osallistua sovitteluun. Lain myötä sovittelupalvelun tarjoaminen koko Suomessa varmistui ja sovittelutoiminnan rahoitus vakiintui, millä pystyttiin varmistamaan sovittelun laatu. (Sambou & Uotila 2010.)

Sovittelulain mukaan sovitteleminen on osapuolille vapaaehtoista, puolueetonta, maksutonta ja kohtuullista. Sovittelu perustuu siihen, että osapuolet voivat kohdata toisensa luottamuksellisesti ja käsitellä uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia vahinkoja ja sopia niiden korvaamisesta ja hyvittämisestä. Asianosaiset pyrkivät sovittelussa molempia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun. Tavallisesti aloitteen sovittelusta voi tehdä asianosaiset ja eri viranomaiset, mutta lähisuhdeväkivallan sovittelussa ainoastaan syyttäjällä tai poliisilla on aloiteoikeus. (Iivari 2008, 19, 33; Laki rikosten ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005.) Lähisuhdeväkivalta rikoksissa osapuolten suostumus ja halu eivät ole riittäviä perusteita sovittelun käynnistymiselle. Säilyttämällä aloitteen tekeminen lähisuhdeväkivaltaa sisältävissä rikoksissa poliisilla ja syyttäjällä halutaan varmistaa, ettei osapuolten välinen väkivalta ole toistuvaa ja että molemmilla osapuolilla on todellinen halu sovittaa asiaa. (Sambou & Uotila 2010.)

Sovittelu voidaan toteuttaa sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat ilmoittaneet henkilökohtaisesti suostuvansa sovitteluun. Lisäksi sovitteluun osallistuvan on ymmärrettävä sovittelun merkitys. Sovittelussa voidaan käsitellä sellaisia rikoksia, joiden voidaan arvioida soveltuvan soviteltavaksi. Tähän vaikuttaa kokonaisuus; uhrin ja epäillyn suhde, millainen rikos on ja miten se on tehty. Sovittelulain mukaan sovittelutoimiston täytyy arvioida, soveltuuko asia soviteltavaksi ja varmistaa, että sovittelun edellytykset ovat olemassa. (Laki rikosten ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005.)

Sovittelu toteutetaan asianosaisten kesken, ilman ulkopuolisia. Tarvittaessa sovitteluun voi ottaa tukihenkilön mukaan, mikäli se molemmille sovitteluun osallistuvalla asianosaiselle sopii. Sovittelu perustuu luottamuksellisuuteen. Sovitteluun osallistuneet osapuolet, eivät voi käyttää sovittelussa ilmi tulleita asioita toisiaan vastaan myöhemmin. Sovittelijoilla on todistamiskielto koskien sovittelussa esiin tulleita asioita. Sovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen koko prosessin ajan; sovittelutoimiston on keskeytettävä sovittelu, mikäli asianosainen ilmoittaa halunsa keskeyttää tai nähdään, ettei sovittelulle ole edellytyksiä olemassa. (Laki rikosten ja eräiden riita-asioden sovittelusta 1015/2005.)

Sovittelu nähdään keskustelevana oikeutena, mikä kytkeytyy rikosoikeuteen, rikosprosessioikeuteen ja sopimusoikeuteen. Se perustuu osapuolten kohtaamiseen, jossa sovittelijakoulutuksen saanut maallikko avustaa osapuolia puhumaan tapahtuneesta ja sen syistä ja sopimaan henkisistä ja aineellisesta hyvityksestä. Sovittelu on strukturoitu menetelmä, jonka keskiössä ovat osapuolten tarpeet. (Iivari 2010a, 23.) Sovittelussa osapuolet ratkovat asiaansa. Sovittelija ei voi antaa määräyksiä tai ratkaisuja osapuolille, eikä oikeudellisia neuvoja. Sovittelussa kannustetaan, tuetaan ja avustetaan siihen, että osapuolet löytävät ratkaisun konfliktiinsa. (Poikela 2010, 19-20.)

3.2 Restoratiivinen oikeus

Restoratiivisen oikeuden periaatteita käytetään etupäässä sovittelussa. Riippuen restoratiivista oikeutta toteuttavasta maasta, toiminta voi olla rikoksentekijälähtöistä, uhrilähtöistä tai tasa-arvoista. Suomessa restoratiivinen oikeus suhtautuu uhuriin ja tekijään tasa-arvoisesti. Restoratiivisuus sovittelussa perustuu kohtaamiseen ja vuoropuheluun. Uhrin ja tekijän tasa-arvoinen tarpeiden huomioiminen on restoratiivisen oikeuden tehtävä. (Kinnunen 2012, 23-25.)

Restoratiivisen oikeuden ideologiassa rikos on ensisijaisesti yksilöiden välinen konflikti ja loukkaus. Restoratiivisuudella tarkoitetaan korjaavuutta eli nimenomaan konfliktissa vaurioituneiden ihmissuhteiden korjaamista. Keskeisiä restoratiivisia arvoja ovat vuoropuhelu, vastuunotto, hyvitys, armo, moraalinen oppiminen, rikoksentekijän hyväksyminen yhteisön jäseneksi ja uusien haitallisten tekojen ehkäisy. Prosessissa korjataan lou-

katun turvallisuudentunnetta, omanarvontuntoa, itsemääräämisoikeutta ja oikeudentuntoa. Restoratiivisessa oikeudessa nähdään häpeän kokeminen, anteeksipyyttäminen ja anteeksiantaminen positiivisena asiana. (Iivari 2010b, 60-61.)

Sovittelu on osapuolille vapaaehtoinen konfliktinhallintajärjestelmä, jossa sovittelija toimii fasilitaattorina, eli mahdollistajana riidan sopimiselle. Sovittelija ei ratkaise riitaa, vaan auttaa löytämään molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun. Sovittelu suuntautuu tulevaisuuteen ja siinä on tarkoituksena löytää myönteisiä ja pysyviä ratkaisuja osapuolille. (Brunila 2010, 23.)

Restoratiivinen oikeus näkee prosessin lopputulosta tärkeämpänä. Prosessin oikeudenmukaisuus sitouttaa lopputulokseen. Sitoutuminen helpottuu, kun osapuolet voivat itse puhua, tulla kuulluksi ja osallistua päätöksen tekoon. Teon moraalinen tuomitseminen on avointa restoratiivisessa oikeudessa. Tekijä on aktiivinen vahinkojen korjaaja. Rikoksen uusimisriskiä vähentää restoratiiviseen oikeuteen kuuluva vuorovaikutus, tunteiden ilmaiseminen ja empatian antaminen. Restoratiivinen oikeus huomioi ihmissuhteet ja tunteet. (Elonheimo 2002, 28-29.)

Sovittelussa tärkeintä on dialogi, inhimillinen kasvu, oppiminen ja tulevaisuus orientoituneisuus. Sovittelussa luodaan yhdessä ratkaisu, mistä hyötyvät kaikki sovittelun osapuolet. Riidat ovat osapuolten omaisuutta, jonka vuoksi sovintoon päästyään osapuolet voivat kokea sopimisen omaksi ansioksi. Sovittelussa pyritään muuttamaan ihmisten ajattelua riitojen kohtaamisesta toisenlaiseksi. Sovittelun keskiöön kuuluu vuoropuhelu ja kuuntelu. Restoratiivinen oikeus näkee, että riidan osapuolet ovat asiantuntijoita asiassaan. Sovittelu perustuu osapuolten tarpeisiin, minkä voi nähdä rakentavana erimielisyytenä. (Brunila 2010, 24, 33.)

Yhteiskunnallisesti restoratiivisen oikeuden tavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen sekä yhteisöllisyyden ja normien vahvistaminen. Rikoksesta konkreettinen vastuunottaminen ja hyvittäminen ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita. Rikokseen reagoiminen konkreettisesti ja ymmärrys rikoksen taustalla olevista syistä antaa tietoa yhteiskunnallisista ongelmista. (Elonheimo 2002, 28-29.)

Restoratiivista oikeuden menetelmää voidaan käyttää missä tahansa rikosprosessin vaiheessa. Kuitenkin luontevinta sitä on käyttää siinä vaiheessa, kun poliisi on tehnyt esi-

tutkinnan valmiiksi. Sovittelun yleisin vaikutus rikosprosessissa on syyttämättäjättäminen. Lisäksi on mahdollista, että annettavaa rangaistusta lievennetään sovittelun seurauksena. Periaatteessa restoratiivista oikeutta on mahdollista käyttää minkä tahansa rikoksen sovitteluun, mutta tyypillinen ratkaisu on, että tietyn rangaistusmaksimin ylittäviä tekoja ei ohjata restoratiivisen oikeuden järjestelmiin. Tämä on koettu jopa haasteeksi restoratiivisen oikeuden kehittämisessä. Suomi on yksi restoratiivista oikeutta käsittelevistä maista, jossa lähisuhdeväkivalta on yksi tyypillinen sovitteluun ohjattava rikos. Suomessa sovitteluja hoitavat vapaaehtoisena toimivat sovittelijat. Restoratiivisen oikeuden käyttöön vaikuttavat kulttuuriset, poliittiset, sosiaaliset ja oikeudelliset tekijät. Restoratiivinen oikeus sisältää kasvatuksellisia ja yhteisöä vahvistavia vaikutuksia. (Kinnunen 2012, 23-25.) Kuuleminen ja puhuminen ovat tärkeitä elementtejä sovittelussa. Sovitteluneuvottelussa osapuolet uskaltavat tuoda esille epävarmuutta ja luottamusta herättäviä asioita. Sovittelussa pääsee irtaantumaan oikeassa olemisen tarpeesta. Osapuolten tavoitteena on ymmärtää toisiaan ja asian selvittämisen eteen tehdään yhteistyötä. Sovittelussa osapuolet hallitsevat riitaa. (Brunila 2010, 40.)

Sovittelu ja restoratiivinen oikeus ovat keinoja korjata väärinymmärryksiä ja mahdollistaa anteeksipyyttäminen ja anteeksiantaminen. Sovittelutilanteen muodostavat asianosaiset ja dialogin mahdollistajana toimivat sovittelijat. Osallistujien motiivit sovotella ovat tärkeitä sovitteluneuvottelun kokonaisuuden onnistumisessa. Prosessi voi eheyttää ja lisätä ymmärrystä, vaikka osapuolet eivät pääsisikään sopimukseen. Tapahtuneen rikoksen ja osapuolten kohtaaminen ovat tärkeitä niin uhrille kuin tekijälle. Kohtaaminen kasvattaa, opettaa vastuuntuntoa ja antaa oikeutuksen omille tunteille. Lähisuhdeväkivallan sovittelu toimii näiden samojen periaatteiden ympärillä.

3.3 Lähisuhdeväkivallan sovittelu

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun yhtenä erityisosa-alueena on sovotella lähisuhdeväkivalta rikoksia. Lähisuhdeväkivaltarikoksia ovat sellaiset rikokset, joissa osapuolina on toisiinsa läheisessä suhteessa olevat ihmiset. Sovittelun tavoitteena ei ole poistaa rangaistusta, vaan mahdollistaa asian käsitteleminen rikosprosessin rinnalla. Asian rikosoikeudellinen ratkaisu jää oikeusviranomaisille. (Iivari 2008, 32-33.) Lä-

hisuuhdeväkivallan sovittelu käynnistyy harvemmin ja keskeytyy useammin kuin muut sovitteluasiat (Slögs 2012, 10-11).

Poliisi - ja oikeuskäsittelyn sijaan lähisuuhdeväkivallan uhrin tarvitsevat tukea väkivallan loppumiseen sekä turvallisuuden tunnetta. Uhreilla saattaa olla pelko siitä, että menettävät päättämismahdollisuuden asioihin oikeuskäsittelyssä. Sovittelu on vastuunottoa ja teon moraalista tuomitsemista. Sovittelussa asianosaiset ovat aktiivisia ja oman asian hoitaminen voimaannuttaa ja opettaa. Sovittelu voidaan nähdä oikeuskäytännön ja sosiaalitoimen välimaastossa. (Elonheimo & Finck 2010a.) Lähisuuhdeväkivallan sovittelulle on olemassa tiettyjä ohjeita. Lähisuuhdeväkivallan sovittelijoilla tulee olla erityiskoulutus tehtävään ja on suositeltavaa, että sovitteluja hoitavat nais- ja miessovittelijat. Osapuolet pitää tavata erikseen, jotta todellinen motiivi ja halu sovittelua saadaan selville. (Sambou & Uotila 2010.)

Aikaisempi väkivalta ja väkivallan toistuvuus eivät välttämättä tule esille poliisin esitutkinnassa eikä sovittelutoimiston työntekijöiden arvioinnissa. Vielä erillistapaamisissa saattaa olla epäselvää väkivallan todellinen luonne suhteessa. Dialogin aikaansaaminen väkivaltahistorian selvittämiseksi voi olla vaikeaa. (Sambou & Turunen 2012, 7-9.) Takalan & Mielityisen (2001, 305-306) mukaan uhria saattaa motivoida osallistumaan lähisuuhdeväkivallan sovitteluun suhteen jatkuminen sekä sakkojen vaikuttaminen myös omaan taloudelliseen tilanteeseen, usko paremmasta ja itsensä syyllistäminen. Sovittelumenettelyssä uhrin ja tekijän kuuleminen omista henkilökohtaisista kokemuksista on tärkeää, koska näin osapuolet vahvistavat lähisuhteensa tuntemusta.

Lähisuuhdeväkivallan sovittelussa osapuolilla on mahdollisuus kertoa omat näkemyksensä tapahtuneesta, millä on eheyttävä vaikutus yksilöön. Sovittelussa käsitellään tunteita ja käsitellään asiaa molempien oikeudet huomioiden. Yksilöllinen ja suhdetta korjaava prosessi käynnistyy sovittelun myötä. Keskustelun kautta on mahdollista vahvistaa elämänarvoja ja lisätä uhrin turvallisuutta. (Flinck 2012.)

Lähisuuhdeväkivallan sovittelun hyödyt puhuttavat; sovittelun on pelätty heikentävän uhrin oikeusturvaa, heikentävän uhrin kokemusta tapahtuneesta ja kyseenalaistavan uhrin fyysistä koskemattomuutta. Sovittelussa tekijällä on mahdollisuus antaa selitys teolle ja sovittelu tukee väkivaltaisen suhteen jatkamista. Suhteessa väkivallan seurauksena olevan valtaepätasapainon vuoksi voidaan nähdä, että molemmat asianosaiset

eivät voi olla tasavertaisina osallisina sovittelussa. Lisäksi pelätään, että väkivallan tekijä ei pidä sovitteluneuvottelussa lupaamiaan asioita. (Flinck & Elonheimo 2010b, 109-110.)

Lakivaliokunnan mietinnön (La VM 13/2005 vp) mukaan lähisuhdeväkivallan sovitteluun tulee suhtautua pidättyvästi. Jos väkivalta on toistuvaa lähisuhteessa tai osapuolet ovat olleet sovittelussa lähisuhdeväkivallan vuoksi ei sovittelupalvelua saa tarjota osapuolille. Lisäksi mietinnössä mainitaan, että jos tekijä pitää väkivaltaa hyväksyttävänä riitojen ratkaisussa tai on riski, että uhria painostetaan sovitteluun, ei sovittelua tule järjestää osapuolten välille. Väkivallan tulemisen viranomaisten tietoon on mietinnön mukaan tärkeää väkivallan kokonaiskuvan saamiseksi. Samalla kuitenkin todetaan, että sovittelu voi tarjota hyvän keinon korjata lähisuhdetta, mikäli tekijä katuu ja kokee tehneensä väärin. Slögs (2012, 10-11) toteaa, että ainutkertainen tai satunnaisesti toistuva väkivalta saattaa soveltua soviteltavaksi. Edellytyksenä on, että tekijä ottaa vastuuta ja tekijää kaduttaa tapahtuma. Mikäli sovittelutoimiston arvion mukaan nähdään, että asia soveltuu sovitteluun, asianosaiset ymmärtävät sovittelun merkityksen asiassaan ja ovat vapaaehtoisesti mukana sovitteluprosessissa, voidaan käynnistää sovittelutapaamiset.

Sovittelun käytäntöihin kuuluu monivaiheinen tapauksen soveltuvuuden arviointi, elämäntilanteen kartoittaminen, osapuolten motiivien ja käytettävissä olevien voimavarojen arvioiminen. Osapuolille annetaan tietoa etukäteen sovittelusta menetelmänä, sen merkityksestä oikeuskäsittelyyn ja sovittelun tavoitteista osapuolten asiassa. Näillä tiedoilla asiakas itse tekee päätöksen halukkuudestaan osallistua sovitteluun. (Elonheimo & Flinck 2010a; Slögs 2012, 10-11; Sambou & Turunen 2012, 7-9.)

Sovittelun alussa pidettävien osapuolten erillistapaamisten tarkoituksena on saada molemmiin puolista lisätietoa niin osapuolten motiiveista kuin sovittelusta menetelmänä. Edelleen tässä vaiheessa arvioidaan asian soveltumista sovitteluun. Erillistapaamisissa varmistetaan osapuolten vapaaehtoista osallistumista sovitteluun ja valmistellaan heitä yhteiseen sovitteluneuvotteluun. Sovittelu voidaan keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Erillistapaamiset ovat voineet olla merkityksellisiä osapuolille, näin ollen keskeytynyt sovittelu ei tarkoita epäonnistumista. (Elonheimo & Flinck 2010a; Slögs 2012, 10-11.)

Erillistapaamisissa keskustellaan tämänhetkisestä tilanteesta, väkivallan taustalla olevista syistä, väkivallan aiheuttamista tunteista ja asianosaisten toiveista ratkaista tilanne.

Asianosaisia tuetaan omien toiveiden ja keskusteluaiheiden määrittelyssä. Keskustelun tavoitteena on väkivallalta välttyminen tulevaisuudessa. Yhteisneuvottelussa voidaan sopia tapahtuneen hyvittämisestä ja muista tarvittavista toimenpiteistä, esimerkiksi ammattiavusta väkivallan loppumiseksi. Konfliktitilanteisiin, joissa aiemmin on saattanut esiintyä väkivaltaa, voidaan sopia käyttäytymistapoja. (Slögs 2012, 10-11.) Erillistapaamiset palvelevat uhria ja tekijää. Uhrilla on mahdollisuus rauhassa kertoa kokemuksistaan, tunteistaan ja teon seurauksista. Uhrille erillistapaaminen on muutosprosessin käynnistymisen ja sovittelun sitoutumisen osalta tärkeä. Lisäksi uhri saa miettiä kantansa rangaistusvaatimukseen ja vahingonkorvauksiin. Väkivallan tekijällä on erillistapaamisessa mahdollisuus kertoa oma kokemus tapahtuneesta ja käsitellä ratkaisuvaihtoehtoja. Tekijä voi arvioida suhtautumistaan väkivalltaan, asian käsittelemiseen ja auttamistahoihin sitoutumiseen. (Hurskainen 2010 & Ikonen 2012.)

Yhteisneuvottelussa on merkityksellistä kuunteleminen ja kertominen. Keskustelun kautta pyritään ymmärtämään syyt väkivalltaan ja sen aiheuttamat vahingot ja kärsimykset. Yhteisneuvottelussa sovitaan vahingonkorvauksista. Yleensä lähisuhteessa on kyseessä henkinen hyvittäminen materiaalisien sijaan. Sovittelussa voidaan sopia niistä oikeudenmukaisista asioista, joista osapuolet kokevat hyötyvän. (Elonheimo & Flinck 2010a.) Yhteisneuvottelussa osapuolet itse määrittelevät konkreettisesti tavoitteet sovittelulle. Tavoitteet määritellään myönteisesti ja tuetaan osapuolten voimavaraistumista. (Hurskainen 2010 & Ikonen 2012.)

Lähisuhdeväkivallansovittelu on tulevaisuusorientoitunutta ja sen tarkoituksena on löytää ratkaisuja molemmille asianosaisille. Osapuolet hyväksytään tasa-arvoisina osallistujina, mutta väkivallanteko tuomitaan. Omasanaisen kertomisen kautta osapuolet voivat paremmin käsitellä haittaa ja saada hyvitystä sekä ymmärrystä aiheutetusta kärsimyksestä. Keskustelu parisuhteessa esiintyvistä väkivallasta ja sen ehkäisemisestä tulevaisuudessa on sovittelun dialogissa tärkeää. Laajempi asioiden käsitteleminen on merkittävää, koska osapuolet näkevät tapahtuman yleensä osana perheen tilannetta. Koska lähisuhteet ovat yleensä monimutkaisia, on luonnollista että molemmat osapuolet pohtivat omaa käyttäytymistä väkivallatilanteessa. Keskustelussa pohditaan palveluohjausta ja sen tarpeellisuutta. (Takala & Mielityinen 2001, 310-313; Flinck & Elonheimo 2010b, 118-119.)

Sovittelun yhtenä tavoitteena on hoitoon ohjautumisen motivoiminen. Motivoimisen kautta voi myös asianosaisen oma motivaatio herätä. (Takala & Mielityinen 2006, 318.) Sovittelussa voidaan auttaa löytämään jatkopalveluita asianosaisille, jotka voisivat lieventää ja auttaa lopettamaan väkivalta parisuhteessa. Sovittelumenettelyn vapaaehtoisuus voi olla tärkeä elementti sitoutuessa jatkopalveluihin. Sovittelun tavoitteena on yhteistyö ammattiauttajien kanssa. (Elonheimo & Flinck 2010a.)

Sovittelupalvelu tarjoaa lähisuhdeväkivallan uhrille mahdollisuuden olla tasa-arvoisessa vuorovaikutuksessa tekijän kanssa. Vuorovaikutuksen tavoitteena on saada henkistä hyvitystä uhriin kohdistuneeseen väkivallan tekoon. Hyvityksen kokeminen ei ole itseltään selvää. Tutkimukseni pyrkii saamaan vastauksen siihen, millaisia merkityksiä sovittelu uhrille antaa. Seuraavaksi kuvaan tutkimuksen toteuttamisen. Aluksi esittelen tutkimuksen tutkimustehtävän ja metodologian. Aineistokappale käsittelee aineiston hankintaan liittyviä edellytyksiä ja esittelee haastatteluun osallistuneiden taustat ja syyt, miksi he osallistuivat sovittelumenettelyyn. Tämä antaa taustatietoa tutkimuksen aineistosta. Lopuksi käyn läpi tutkimuksessa käytetyn metodin ja analyysimenetelmän.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimustehtävä ja metodologia

Tutkimustehtävät liittyvät uhrin kokemukseen lähisuhdeväkivallan sovittelusta. Olen kiinnostunut uhrin antamista merkityksistä sovitteluprosessista ja sovittelusopimuksesta. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, millaiseksi uhri arvioi sovittelun merkitystä väkivaltaan parisuhteessa sovittelun jälkeen. Tutkimukseni on laadullinen fenomenologinen tutkimus, mikä sopii tutkimusasetelmaani. Haluan tutkimuksessa korostaa uhrin asiantunte-
musta kokemastaan sovittelun merkityksestä.

Päätehtävä tutkimuksessa on:

Millainen merkitys sovittelumenettelyllä ja sovittelusopimukseen kirjatulla asioilla on ollut uhrin kokemana?

Alatehtävät tutkimuksessa ovat:

Miten sovittelusopimuksessa sovittuihin asioihin on sitouduttu uhrin kokemana?

Miten sovittelu on uhrin kokemuksen mukaan vaikuttanut väkivaltaan parisuhteessa?

Kvalitatiivisen tutkimuksen perusajatus on kuvata todellista elämää. Kvalitatiivinen tutkimus lähestyy tutkimuskohdetta kokonaisvaltaisesti. Arvot vaikuttavat, koska tutkija ja tiedossa oleva tieto kohteesta liittyvät toisiinsa. Tutkimustulokset ovat aikaan ja paikkaan sidoksissa. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on löytää totuuksia. Kvalitatiivisen tutkimustyyppissä ymmärretään se, että tapahtuvat vaikuttavat toisiinsa ja sen vuoksi tutkimustulokset voivat olla moninaisia. (Hirsjärvi ym. 2012, 161.)

Fenomenologia on kiinnostunut ilmiöistä ja ilmiöiden tulkitsemisesta (Metsämuuronen 2006b, 212). Fenomenologia on ymmärtävää ihmistiedettä, mikä selittää asioiden ilmenemistä. Tämä näkemys perustuu järkeen ja se on havainnoista riippumaton lähestymistapa. Fenomenologia etsii totuuksia. Totuuden löytämiseksi on poissuljettava ennakkokäsitykset asioiden olemassaolosta ja niiden luonteesta. (Raatikainen 2004, 100.)

Tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä, kuinka osapuolet ovat sitoutuneet neuvottelussa sovittuihin asioihin ja kuinka uhri arvioi väkivallan olemassaoloa parisuhteessaan

sovittelun jälkeen. Haluan tietää, kokiko uhri sovittelun voimaannuttavana interventiona. Tarkoitukseni on uhrin antamien merkitysten avulla kartoittaa kokemuksia sovittelusta. Tutkimustehtävien suunnitteluvaiheessa suhtauduin kriittisesti lähisuhdeväkivallan sovitteluun. Koin vaikeana sovittelun hyötyjen näkemisen sen lyhytkestoisuuden vuoksi. Lisäksi epäilin uhrien intressejä sovitteluun suostumisessa; oletukseni oli, että uhrin osallistuvat sovitteluun, koska eivät halua asiaa viedä oikeuskäsittelyyn. Eniten huolta herätti väkivallan jatkuminen parisuhteessa sovittelun jälkeen. Lähestyn ilmiötä empowermentin näkökulmasta, mihin palaan analyysissä tarkemmin.

Fenomenologisen tutkimuksen keskeisin tutkimiskohde on ihmisen subjektiivinen kokemus, eli ihmisen itse rakentamat merkitykset. Merkitykset taas koostuvat esimerkiksi havainnoista, mielikuvista, uskomuksista, kuvitelmista, käsityksistä ja arvostuksista. Fenomenologisen tutkimuksen lähtökohdaksi on otettava kokemuksen olemassaolon selvittäminen. Kokemus on suhde subjektin, toiminnan ja kohteen välillä. Suhde on merkityssuhde, mikä koskettaa kokemuksen molempia osapuolia. (Metsämuuronen 2006a, 152, 157, 165; Perttula 2005, 116-117.)

Fenomenologiassa todellisuus on monimerkityksellistä. Todellisuus on jokaisessa kokemuksessa erilaista ja ainutkertaista. Merkityksenanto tilanteelle omaa kulttuuriperustan ja kokemus koostuu tietyssä ajassa ja paikassa. Merkitystenannot ovat ihmisten välisiä ja ihmisiä yhdistäviä. Merkityksiä annetaan sidoksissa vallalla olevaan kulttuurissa oleviin toiminta- ja ajattelutapoihin. Kaikilla asioilla on omat merkityssuhteensa, eli kontekstit. (Vilkkä 2005, 134-135.) Fenomenologiassa todellisuus nähdään siten, että todellisuus on sitä, miltä se näyttää. Asiat ja toiminta käsitetään subjektiivisesti. Ihmistieteissä fenomenologisen käsityksen mukaan tapahtumat ja asiat ovat esitulkittuja, eli tutkittavilla on jo ennestään jonkinlainen käsitys niistä. Sosiaalisen todellisuuden ymmärtämiseksi käsitteiden ja selitysmallien on oltava merkityksellisiä, jotta subjektiivinen tulkinta toteutuu. (Raatikainen 2004, 101-103.)

Fenomenologisessa lähestymistavassa tärkeimpinä työvälineinä ovat kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys. Tutkijalla on ensisijaisena lähtökohtana tutkimuksessa oma käsitys ihmisestä, merkityksestä ja kokemuksesta. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita kokemuksellisesta suhteesta maailmaan. Tällä tarkoitetaan ihmisten aktiivista vuorovaikutussuhdetta toisiinsa, kulttuuriin ja luontoon. Tutkimisen kohteena on ihmisen elämisen todellisuus, jossa pyritään ymmärtämään tutkittavan kokemuksia. Fenomenologisessa

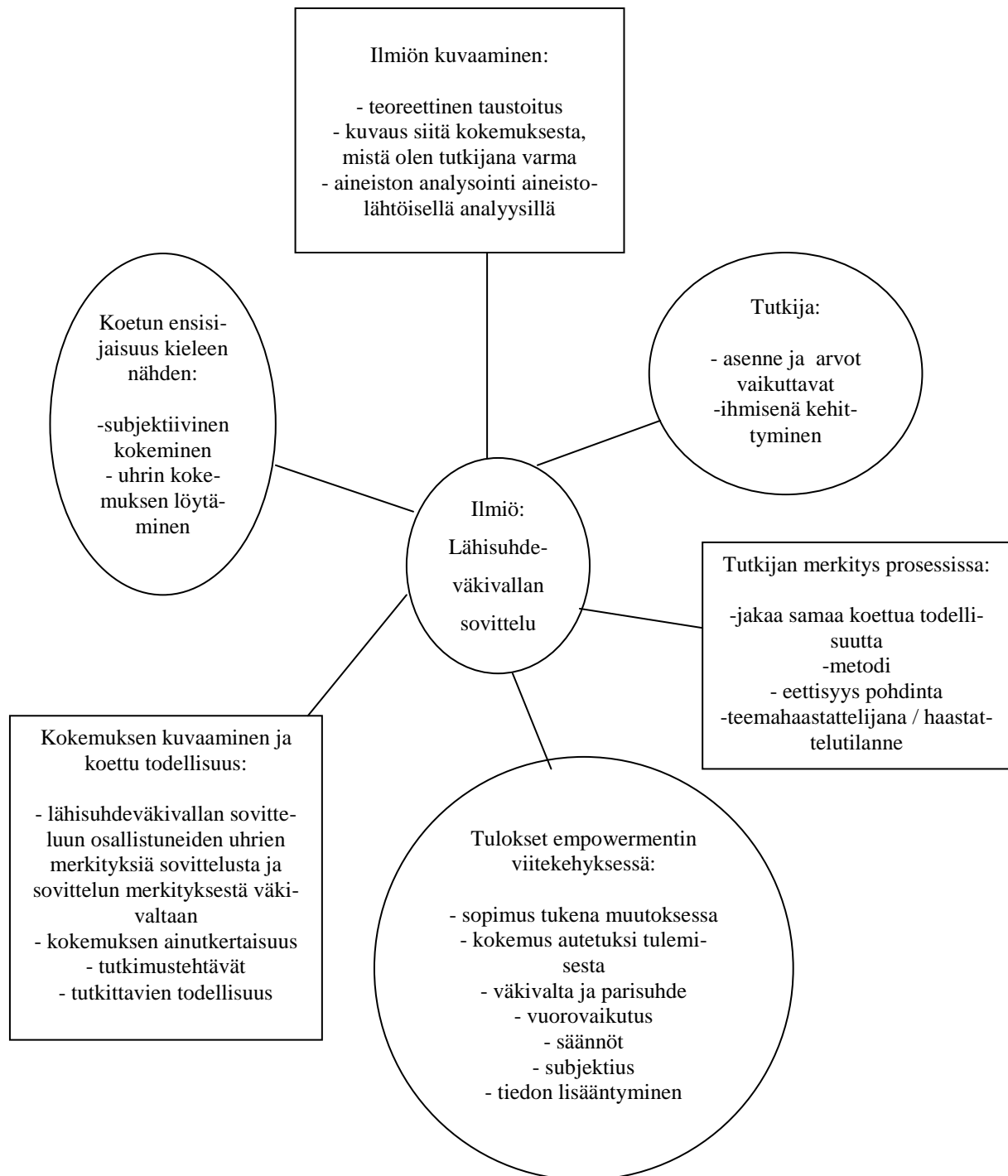
lähestymistavassa ollaan kiinnostuneita merkityssuhteista ja kokonaisuuksista. Merkityskokonaisuuksien esiin nouseminen on tutkijan ja hänen elämäkokemuksensa vastuulla. (Vilka 2005, 136-137.)

Elämäntilanteet ja todellisuus voivat muodostua aineellisen, ideaalisen, elämänmuodollisen ja kehollisen todellisuuden kautta. Elämäntilanteet muodostuvat kaikista niistä asioista mihin ollaan suhteessa. Kokemuksen muodostuminen tapahtuu joko psyykkisen tai henkisen tajunnallisuuden kautta. Fenomenologia olettaa, että jokainen merkityssuhde on aluksi psykologisesti tiedostamaton. Ne, joista ei kehity elämyksellisesti valmiita kokemuksia, ovat tiedostamattomia kokemuksia. (Perttula 2005, 118-119.)

Merkityskokonaisuuksia etsitään tutkimusongelmien, tutkimusaineiston ja tutkijan ymmärtämisen kautta. Teoreettinen viitekehys tulee merkittävään asemaan fenomenologiassa tutkimusotteessa aineiston analysoinnin jälkeen. Teoreettisella viitekehyksellä ja aiemmilla tutkimuksilla voidaan kriittisesti arvioida tutkijan tekemiä tulkintoja. Fenomenologia soveltuu lähestymistavaksi hyvin, kun on mahdollista käyttää monipuolisia aineistoja. (Vilka 2005, 138.)

Haastateltavien erilaisuus, ainutkertaisuus ja asiantuntijuus ovat fenomenologian mukaisesti tutkimuksessani keskiössä. Fenomenologia antaa mahdollisuuden haastateltavien antamien merkitysten ainutkertaiseen ymmärtämiseen. Parisuhde ja siihen kuuluvat tapahtumat koetaan yleensä kokonaisvaltaisina elämän tapahtumien ketjuna. Fenomenologia on ymmärtävää, tilannesidonnaista ja yksilöllistä todellisuuden ymmärtämistä. Lähisuhdeväkivallan sovittelussa ollaan herkän aihealueen parissa, jonka tutkimiseen fenomenologia antaa toimivan kehyksen.

Kuvio 1 Tutkimusasetelma. Fenomenologia tutkimuksen kehyksenä Perttulan (2012, 330-333) mukaan.

Perttulan (2012, 330-333) mukaan fenomenologian metodologiseen asennoitumiseen liittyy seitsemän asiaa. Ensiksi tavoitteena on pyrkiä kuvaamaan ilmiötä. Kokemuksen tutkimus on fenomenologista, kun se pidättäytyy pääasiassa tulkinnan sijasta kuvaamaan ilmiötä. Toiseksi fenomenologiassa ollaan kiinnostuneita koetusta todellisuudesta. Tätä koettua todellisuutta tutkitaan ihmisen subjektiivisena kokemuksena elämäntilanteestaan. Kolmanneksi fenomenologinen tutkimus kuvaa tuloksena sen kyseisestä ilmiöstä, mikä on sille ilmiölle välttämätöntä. Fenomenologiassa ollaan kiinnostuneita koetusta. Neljänneksi fenomenologia metodina käsittelee koettua ja kielen tarkoituksena on kuvata mahdollisimman hyvin tutkittavan kokemusta. Kokemusta voidaan jäsentää eri tavoin, kokemus on tajunnallista merkitysten antamista elämäntilanteelle. Viidenneksi tilanteen intuitiivinen ymmärtäminen on fenomenologiassa tärkeää, siinä kuvataan se, mitä kohteesta ilmenee tajunnalle. Kuudentena asiana on ymmärtää tutkijan merkitys tutkimisprosessissa. Tutkija ja tutkittava jakavat saman koetun todellisuuden. Tähän liittyy tutkijana oppimista. Tutkija on kokemuksen tutkimuksessa metodina. Viimeisenä asiana fenomenologia ymmärretään tutkijan taitona ja se liittyy tutkijan asenteeseen elämästä, itsestä ja maailmasta. Tällaiselta ajatuspohjalta fenomenologia tarkastelee elämää kokonaisuutena.

4.2 Aineisto

Tutkittavat ovat Pohjois-Suomen sovittelutoimiston asiakkaita, jotka ovat olleet lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessissa uhrin asemassa. Tutkimukseen valikoituja yhdisti seuraavat asiat: sovittelun seurauksena osapuolet olivat tehneet sovittelusopimuksen, uhri on ollut parisuhteessa väkivallan tekijän kanssa ja uhrilla on ollut tarkoituksena jatkaa sopimuksen teko hetkellä parisuhdettaan. Tämä edellytys oli tutkimuksessa tärkeä, jotta pystyin saamaan tietoa sovittelun vaikutuksesta parisuhteeseen ja väkivaltaan siinä. Tutkimuksesta karsiutui pois sellaiset lähisuhdeväkivalta-asiat, jotka olivat sisarusten tai lapsen ja vanhemman välisiä, joissa ei oltu tehty sovittelusopimusta tai asianosaiset olivat eronneet ennen sovittelua. Lisäksi kyseessä täytyi olla väkivaltaa sisältänyt sovitteluasia, eli tutkimuksesta suljettiin pois myös lähisuhteessa tapahtuneet asianomistajarikokset, esimerkiksi vahingonteot ja laittomat uhkaukset. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 59) mukaan haastateltavat valitaan haastatteluihin tietyin kriteerein, koska

yleistysten sijaan pyritään ymmärtämään jotakin asiaa tai ilmiötä syvällisemmin tai etsimään teoreettisia näkökulmia niihin.

Tutkimukseen valikoitiin aluksi vuonna 2012 tehtyjä lähisuhdeväkivaltaa sisältäneitä sovitteluasioita. Myöhemmin tutkimukseen otettiin mukaan myös vuonna 2011 tehtyjä lähisuhdeväkivallan sovitteluasioita, joissa oli samat edellytykset kuin vuoden 2012 otoksessa. Tämä jouduttiin tekemään sen vuoksi, että haastateltavien saaminen oli vaikeaa. Aineiston keruuta varten tein yhteydenottopyyntökirjeen yhteistyössä Oulun seudun Setlementti Ry, Pohjois-Suomen sovittelutoimiston kanssa. Yhteydenottopyyntökirje esitteli tutkimustani, tutkimustehtävän ja tutkimuksen tarkoituksen. Yhteydenoton allekirjoitin minä tutkijana sekä Pohjois-Suomen sovittelutoimiston johtaja. Kirjeet lähetettiin Pohjois-Suomen sovittelutoimistosta. Ensimmäisessä haastateltavien yhteydenotoissa marraskuussa 2012 lähetettiin kirjeet 74 asiakkaalle vuodelta 2012. Pyydettyä yhteydenottoaikana en saanut yhtään vastausta. Samaa otosta lähestyttiin uudelleen muistutuskirjeillä, joiden seurauksena sain tutkimukseeni kolme kirjoitusta.

Joulukuussa 2012 lähetin vastaavat yhteydenottopyyntökirjeet vuonna 2011 sovitteluun osallistuneille lähisuhdeväkivallan uhreille samoilla edellytyksillä kuin vuoden 2012 otokselle. Yhteydenottoja lähetettiin 80 kappaletta. Näistä sain kolme kirjoitusta. Kolmesta kirjoituksesta sain kahteen sovittua haastattelun. Näiden lisäksi tein kolme haastattelua. Yhteensä aineistoa kertyi yhdeksän erillistä haastattelua tai kirjoitusta. Yhtä kirjoituksista (H7) käytän aineiston esittelykohdassa, jossa kartoitan tutkimukseen osallistuneiden perusteita osallistua sovitteluun. Kyseinen kirjoitus ilmaisi vain perusteet sille, miksi uhri oli osallistunut sovitteluun. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat naisia.

Aineiston saaminen oli vaikeaa. Pohjois-Suomen sovittelutoimistoon oli tullut muutamia yhteydenottoja, joissa oli pyydetty ettei tutkimuksiin liittyviä yhteydenottopyyntöjä enää lähetettäisi, koska asia oli haluttu unohtaa. Lähisuhteessa tapahtunut väkivalta on henkilökohtainen asia ja tapahtuma saattaa herättää vaikeita muistoja. Tämä voi olla yksi selitys sille, että haastateltavia oli vaikea saada. Tarkoitukseni oli huomioida tutkimukseni arkaluonteisuus mahdollistamalla vastaaminen täysin anonymisti. Tätä mahdollisuutta käytti vastaajista kaksi. Niiden haastateltavien kanssa, jotka ottivat yhteyttä puhelimitse, kerroin että haastattelu nauhoitetaan ja litteroidaan. Sovimme puhelinhaastatteluajan haastateltavan aikataululle sopivaksi.

Taustatietona tutkimukselleni uhrien kertomat perusteet sovitteluun osallisutumiselle olivat merkityksellisiä. Aluksi tein itselleni kokonaiskatsauksen siitä, miten tyytyväisiä uhrit olivat sovittelumenettelyyn. Jaottelin uhrit kahteen kategoriaan; niihin jotka kertoivat, ettei aikaisempaa väkivaltaa ole parisuhteessa ollut ja niihin, jotka olivat olleet samassa parisuhteessa myös aiemmin väkivallan uhrina. Tutkimukseen vastanneista neljä ilmoitti, ettei sovitteluun ohjautunut väkivallanteko ollut ensimmäinen, kaikki vastaajat olivat jatkaneet edelleen samassa parisuhteessa. Näistä kolme ilmoitti perusteet osallistua sovitteluun. Taustalta löytyi erilaisia merkityksiä sille, miksi uhrit halusivat sovittaa tapahtuneen väkivallan teon.

Sovitteluun suostumisen taustalla oli suhteen jatkumisen epäselvyys ja väkivallan uhkan lisääntyminen. *"--että erotaanko nyt sitte vai mitä? Ei itekään halua sillai, siitä olis voinu mulle tulla taas uhkaa sitä kautta. --tuota jos se olis menny kärkeille ja poikaystävä olis saanu siitä vielä jotaki lisää, niin poikaystävä olis alkanu mua sitten niinku sen takia ehkä uhkaamaa--."* (H4) Perusteena sovitteluun osallistumiselle saattoi olla taloudellisen hyödyn tavoittelemisen. *"Pahoinpitelyoikeudenkäynnistä olisi tullut meille taloudellista haittaa, joten halusimme sovittaa asian, ettei oikeudenkäyntiä tulisi, koska halusimme kuitenkin jatkaa yhdessä."* (H6) Sovittelu voi toimia tuomioistuinkäsittelyn rinnalla, lisänä ja vaihtoehtoisena rikoksen käsittelytapaa. Sovittelulla voidaan vähentää uhrin kokemaa haittaa tuomioistuinta paremmin. Se voi vahvistaa rikoksen vääryyttä, kun korostetaan uhria kohtaan tehdyn teon vaikutuksia. Sovittelussa on huomioitava osapuolten valtasuhteet, jotta sovittelu etenisi molempien oikeusturvan kannalta oikein. (Takala & Mielityinen 2001, 288.) Sovitteluun suostuminen ei tarkoita sitä, etteikö asia menisi vielä käräjäoikeuteen. Uhrille sovitteluun osallistumisen motiivina saattaa olla toive siitä, että asia ei sovinnon vuoksi etenisi oikeuskäsittelyyn. Kriisiytyneeseen parisuhdetilanteeseen haluttiin apua. Intressinä oli toivo suhteen ongelmien selvittämistä. *"-- sain semmosen kuvan sovittelusta et se vois psykologisella kannalla auttaa--."* (H3)

Vastaajista neljä ilmoitti, että sovitteluun ohjautunut väkivallanteko oli ollut ainoa parisuhteessa. Näistä kaikki parisuhteet olivat jatkuneet. Sovittelussa on mahdollisuus selvittää väkivaltatilannetta jälkikäteen. Väkivallan taustalla olevien syiden selviäminen ja perusteellinen keskusteleminen tapahtumasta ovat sovitteluun osallistumisen taustalla. *"Sovittelumenettely on hyvä erityisesti perheväkivaltatilanteiden selvittelyyn ja jälkipuintiin. ---uhri ja tekijä voivat keskustella syvällisesti väkivaltatilanteesta, miksi se tapahtui ja mitkä olivat syyt tapahtuneelle."* (H9) Lisäksi ulkopuolinen tuki koettiin

hyödylliseksi vaikeassa elämäntilanteessa ja intressinä oli myös parisuhteen turvallisuuden tunteen lisääminen. *"--varmaankin että saa selvitettyä asiat ja sitte että siinä on vieraitakin henkilöitä. Et saa sen asian semmoseen kuntoon, ettei tapahu enää uudestaan."* (H5) Perusteena osallistumiselle oli halu välttää käräjäoikeuskäsittely. Sovittelu nähtiin mahdollisuutena. *"Parempi sovitella, jos saa tälläsen mahdollisuuden --on paljon mukavampaa mennä sovittelutoimistoon kuin käräjäoikeuteen."* (H1) Myötätunnon kokeminen puolisoaan kohtaan ja yhteiset lapset olivat myös perusteena. *"--meillä oli jo yks lapsi ja meille oli toinen tulossa ja kaikki tämmöset ja en kuitenkaan halunnu että miehelle tulee mitään, sen kummempaa ongelmia--."* (H2)

Tutkimukseen osallistuneista yhteensä seitsemän ilmoitti vastauksissaan perusteet sovitte-
teluun osallistumiselle. Edellisten lisäksi oli yksi kirjoitettu vastaus, jossa ei ilmoitettu parisuhteen väkivalta taustoja. Perusteena sovitte-
teluun osallistumiseen oli halu välttää käräjäoikeus. *"Omalta osaltani sovittelu oli vain muodollisuus, jonka tarkoituksena oli välttää käräjille meno."* (H7) Kirjoitus H8 ei ilmoittanut perusteita osallistua sovitte-
luun.

Osallistumisen intressit ovat osittain samoja niillä, joilla väkivaltaa on ollut aikaisem-
min ja jotka ovat kohdanneet sitä ensimmäistä kertaa. Kahdeksasta vastauksesta kolmen uhrin ensisijaisena tavoitteena oli välttää käräjäoikeus tai tavoitella sovitte-
lulla taloudel-
lista hyötyä, eli välttää sakkorangaistus. Viidellä vastanneella taustalta löytyi halu sel-
vittää asiaa, toive henkisestä avusta ja ulkopuolisesta tuesta.

Jokaisen uhrin peruste on yksilöllinen ja heidän omalla kohdallaan tärkeä. Mielestäni väkivallan välttäminen, sakkorangaistuksen välttäminen ja avun hakeminen ovat kaikki hyviä perusteita osallistua sovitte-
luun. Flinckin (2012) mukaan taloudelliset syyt on pyrkimys ratkaista ongelmia edullisilla ratkaisuilla. Asian voi nähdä myös toisin. Jos eletään yhdessä, on sakkorangaistus taloudellinen menetys myös uhrille. Jos osallistu-
taan sovitte-
luun väkivallan jatkumisen pelossa, on sekin varteenotettava peruste. Tun-
teiden ristiriidassa päätösten tekeminen on vaikeaa ja sovitte-
luprosessi voi selkeyttää uhrin tavoitteita. Flinck (2012) toteaa, että ihmissuhteet ovat erilaisia ja sen vuoksi en-
nakoiminen ja suoraviivainen arviointi sovitte-
lusta on vaikeaa.

Empowermentin näkökulmasta kaikenlaiset osallistumisen perusteet sovitte-
luun ovat arvokkaita, mutta oma motivaatio on merkittävä arvioitaessa tuloksia. Jos päämääränä

on rangaistuksen välttäminen ja taloudellinen hyöty, voidaan nähdä uhrin saavuttaneen tämän hyödyn ja muutoksen, jos sovittelun seurauksena asia ei mene käräjäoikeuteen, eikä tekijä saa rangaistusta. Leadbetterin (2002, 203) mukaan empowerment tilan saavuttamisen taustalla on kyse asiakkaan omista valinnoista. Asiakkaan oikeudesta valita toisin ja mahdollistaa muutos. Vaikka kuinka olosuhteet olisivat otolliset, asiakkaan oma motivaatio on merkittävä.

Lähisuhdeväkivallan sovitteluun osallistuvalla on käynnistynyt muutostarve. Tavoitteenä sovitteluun osallistuvilla uhreilla on jonkintasoinen muutos sen hetkiseen tilanteeseen. Empowerment voidaan nähdä päämääränä tai prosessina. Prosessin alussa tilanne on epätydyttävä. Prosessissa siirrytään tästä tilasta seuraavaan ja päämääränä on parempi tila kuin alun alkaen oli. Päämäärä ja prosessi liittyvät tiiviisti toisiinsa ja kulkevat rinnakkain. Empowerment on monitasoista, muutokseen pyrkivää ja eri tasojen välisten suhteiden arviointia. (Hokkanen 2009, 319.)

4.3 Menetelmä ja analyysi

Tein kaikki haastattelut puhelinhaastatteluina ja yksittäisen haastattelun kesto oli 30-45 minuuttia. Sovimme haastateltavien kanssa mahdollisista jatkohaastatteluista tarvittaessa. Haastattelin tutkimukseen osallistujat joulukuussa 2012. Yhden haastattelun tein tammikuussa 2013. Kirjoitukset tulivat kaikki joulukuussa 2012. Kirjoituksia ja litteroituja haastatteluja kertyi 33 sivua. Haastattelut etenivät ennalta asetettujen teemojen kautta. Kirjoittaminen tapahtui vastaamalla vapaamuotoisesti tutkimustehtäviin.

Aineistoni on koottu kahdella tapaa; kirjoittamalla ja haastattelemalla. Puhelinhaastattelu tuntui luontevalta, koska aihe oli arkaluontoinen. Kerroin haastateltaville, että haastattelu on mahdollisuus toteuttaa joko kasvotusten tai puhelimesta. Kaikki tutkimukseen osallistuvat halusivat haastattelut suoritettavan puhelimesta. Lisäksi tutkittavien asuinalue oli maantieteellisesti suhteellisen laaja. Pohjois-Suomen sovittelutoimisto rajoittuu Koillismaan, Kainuun, Jokilaaksojen ja Oulun seudun alueille. Kasvokkain tehtävät haastattelut olisivat tarvinneet matkustamisen lisäksi neutraalin haastattelupaikan löytymisen. Koin joustavimmaksi aineiston keräämistavaksi puhelinhaastattelun. Nauhoitin kaikki haastattelut ja litteroin ne sanatarkasti. Haastattelun alusta ja lopusta jätin litte-

roimatta ne asiat, mitä kerroin tutkimuksesta ja sen tarkoituksista, luotettavuudesta ja aineiston käyttämisestä. Yhtenä perusteena puhelinhaastattelulle oli, että henkilökohtaisesta asiasta voi olla helpompaa kertoa, jos voi puhua siitä anonyymisti.

Haastattelu tutkimuksen metodina toimii hyvin silloin, kun halutaan tutkittavalle antaa mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita vapaasti, olla merkityksiä antava ja aktiivinen osapuoli. Haastateltava on tutkimuksessa subjekti. Haastattelemalla voidaan haastattelun edetessä selventää ja syventää vastauksia. Lisäksi vaikeiden ja arkojen asioiden tutkiminen voi olla helpompaa haastattelemalla. Teemahaastatteluita voi toistaa tarvitseman määrän ja käsitellä asiaa niin syvällisesti kuin tutkittavasta tuntuu hyvältä. Haastattelu etenee tiettyjen, ennalta asetettujen teemojen varassa. Teemahaastattelu huomioi merkitysten syntymisen vuorovaikutuksessa ja tutkittavien tulkinnat asioista ovat keskeisiä. Teemat ovat kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35,48.)

Tutkimuksessa haastatteluteemoina olivat:

- Parisuhteen väkivaltahistoria
- Perusteet sovitteluun osallistumiselle
- Sovitteluprosessin merkitys uhrille
- Sovittelusopimuksen merkitys uhrille
- Tekijän sitoutuminen sopimukseen
- Nykytila parisuhteessa väkivallan osalta
- Sovittelun merkitys muutokseen uhrin kokemana
- Tarvitsiko uhrin ottaa vastuuta väkivaltatilanteesta

Tutkimussuunnitelmassa aion hankkia jokaista haastateltavaa koskien sovittelusopimuksen sovittelutoimistosta. Luovuin ajatuksesta tutkimuksen tekemisen vaiheessa, koska halusin varmistaa haastateltavien anonyymiyden myös sovittelutoimistolta. Lisäksi haastateltavien saaminen oli vaikeaa, enkä halunnut mahdollista lisäestettä tutkimukseen osallistumiselle. Pyysin haastateltavia palauttamaan mieliin sopimukseen kirjattut asiat, jotta pystyimme keskustelemaan niistä.

Lähisuhdeväkivallan sovittelu on saanut kritiikkiä muun muassa siitä, että uhri joutuu ottamaan vastuuta tapahtuneesta väkivaltatilanteesta. Lisäksi lähisuhdeväkivallan sovittelua on kritisoitu siitä, että tekijälle annetaan mahdollisuus selittää väkivaltaisen teon taustoja. Esiin tuodun kritiikin vuoksi, halusin käsitellä tutkimustehtäviäni myös näiden näkökulmien kautta. Nostin yhdeksi teemaksi uhrin vastuunottamisen väkivaltatilanteesta sovittelussa.

Teemahaastattelu on sopiva tilanteisiin, kun tutkittavana ovat intiimit tai arat aihealueet. Teemahaastattelussa määritellään aihealueet (teemat) etukäteen, mutta kysymysmuodot ja järjestys vaihtelevat. Haastattelu on sopiva tutkimusväline silloin, kun halutaan kuvaavia esimerkkejä, halutaan tulkita kysymyksiä tai täsmentää vastauksia. Haastattelu on perusmenetelmä, mikä sopii moneen tilanteeseen. (Metsämuuronen 2006b, 233, 235.)

Jouduin haastattelujen aikana palauttamaan keskustelua teemojen mukaisiksi. Lisäksi jouduin tarkentamaan haastateltavien vastauksia, koska en aina saanut vastausta niihin asioihin, mistä olin tutkimuksessa kiinnostunut. Haastattelut etenivät yksilöllisesti, koska haastateltavat saattoivat antaa vastauksia useaan teemaan puhuessaan. Haastattelujen ilmapiiri oli avoin ja minulle muodostui sellainen kuva haastatteluista, että heidän oli helppoa puhua aiheesta minulle. Osa tutkimusaineistoni kirjoituksista oli suurpiirteisiä, mutta osasta sain hyvin vastauksia tutkimustehtäviini. Tässä aineiston keruutavassa jäi paljon mahdollisuuksia tutkittaville valita mitä sovittelun merkityksistä kertovat. Kahden kirjoituksen kohdalla olisin halunnut tarkentaa vastauksia. Haastatteluissa pystyin itse tarkentamaan ja kysymään niitä asioita, mitkä olivat tutkimukselle merkityksellisimmät.

Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineiston analysointi, luokittelu ja tulkinta liittyvät toisiinsa, mutta joilla kaikilla on oma erilainen tehtävä tutkimukselle. Analysointivaiheessa tutkimusongelma ja aineisto keskustelevat keskenään, mutta vain harvoin aineistosta saadaan suoria vastauksia tutkimustehtävään. Aineistoon perehtymisestä ja tutkimustehtävästä nousevat analyttiset kysymykset on hyvä olla avoimia, miten ja mitä kysymyksiä. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on löytää jotain uutta tutkimusaineistosta. Asioita, joita ei ole aiemmin huomattu ja jotka auttavat jäsentämään asioita uudella tavalla. (Ruusuvuori ym. 2010, 11, 13,16.)

Luokittelu perustuu aineiston läpikäymiseen tutkimusongelmien, keskeisten käsitteiden ja tutkimuksen lähtökohtien sanelemalla tavalla. Kun aineisto aluksi jaetaan isoihin luokkiin, ei vielä ole kyse varsinaisesta analyysistä, vaan sen auttamisesta. Puhutaan alustavista luokista, mihin aineisto on mahdollista jakaa. Luokittelu ei siis vielä ole analysointia. Luokittelun aluksi on merkittävää valita sopiva havaintoyksikkö. Tällöin päätetään tutkiiko tutkija käyttäytymistapoja, toimintoja ja toimintojen kohteita vai selontekoja. Lisäksi on päätettävä mistä lähtökohdasta aineistoa lähestyy, eli liittyykö lähestymistapa yksilöön, yhteiskuntaan vai vuorovaikutukseen. Havaintoyksikkö muodostuu pääkysymyksen purkamisesta tarkentaviin alakysymyksiin. (Ruusuvuori ym. 2010, 18-21.)

Analyysin tarkoituksena on tehdä selkeä ja sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Analyysin avulla pyritään hajanaisesta aineistosta luoda selkeä ja yhtenäinen kokonaisuus, missä on paljon tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Kun aineistoa käsitellään laadullisesti, aineisto hajotetaan osiin, luodaan käsitteet ja kootaan uudelleen uusin käsittein loogisesti eteneväksi kokonaisuudeksi. Laadullisen tutkimuksen tekemisessä on tyypillistä, että aineistoa analysoidaan jokaisessa prosessin vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 108.)

Sisällönanalyysi on sopiva analysointimenetelmä niin haastatteluihin kuin kirjoituksenkin analysointiin. Yksittäisten dokumenttien analysoinnissa voidaan käyttää sisällönanalyysiä. Aineiston analysointi tehtiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jossa aineisto pelkistetään ja ryhmitellään sekä luodaan teoreettisia käsitteitä. Pelkistettäessä analysoitavaa aineistoa, ohjaavana on tutkimustehtävä. Aineisto ryhmitellään tutkimustehtävälle olennaisilla ilmauksilla. Ennen analyysin aloittamista sisällönanalyysillä, tulee määritellä analyysiyksikkö, joka voi olla esimerkiksi sana tai lause. Analyysiyksikön määrittämistä ohjaavat aineiston laatu ja tutkimustehtävät. Aineiston ryhmittelyssä aineistosta nousseet alkuperäisilmaukset käydään läpi tarkasti ja aineistosta etsitään eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Samaa asiaa kuvaavat käsitteet yhdistetään luokaksi ja nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Lopuksi aineistosta erotetaan olennainen tieto ja tämän tiedon perusteella luodaan teoreettiset käsitteet. Käsitteet yhdistetään, jolloin saadaan vastaukset tutkimustehtäviin. Teoria ja johtopäätökset ovat vuoropuhelussa alkuperäisaineiston kanssa. Tutkija ymmärtää tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan kaikissa analyysiin liittyvissä vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 84, 108-113.) Luin aineistoa useita kertoja aluksi. Sen jälkeen palasin tutkimustehtäviini, joiden kautta loin

kokonaiskuvan aineistostani. Aineiston lukeminen tutkimustehtävien ohjaamana auttoi löytämään pääkäsitteitä tutkimukseeni.

Aineistosta pääasiassa tuli esiin uhrien saama myönteinen kokemus sovittelusta. Tämän vuoksi myös käsitteet muodostuivat myönteisiksi. Pääkäsitteitä aineistosta tutkimustehtävien mukaisesti nousi esiin seuraavasti: kokemus autetuksi tulemisesta, sopimus tukena muutoksessa ja väkivalta ja parisuhde. Näiden yläluokkien alle nousi teoreettisia käsitteitä. Kokemus autetuksi tulemisesta keskittyy sovitteluprosessista esiin nouseviin merkityksiin. Sopimus tukena muutoksessa kappaleessa käsitellään uhrien antamia merkityksiä sovittelusopimukselle. Väkivalta ja parisuhde -kokonaisuuden taustalla on kiinnostus koota uhrin antamia merkityksiä sovittelun vaikutuksesta väkivaltaan. Lähestyn aineistoa empowermentin näkökulmasta ja käsittelen tutkimuksen tulokappaleita myös teoreettisesti. Empowerment näkyy suomalaisessa sosiaalityössä ja auttamistyössä voimavaralähtöisenä työorientaationa ja menetelmänä. Voimavaraistuminen nähdään silloin yksilö- ja ryhmäkeskeisenä. Se liitetään myös asiakkaan kuntoutumisen käsitteeseen. (Kuronen 2004, 284.) Empowerment on asiakkaan asiantuntijuuden korostamista niin, että hänen toimintakykynsä kasvaa (Rostila 2001, 15). Empowerment, voimaantuminen ja voimavaralähtöinen työote käsitteet vuorottelevat tekstissä.

5 Tutkijan paikka, eettisyys ja luotettavuus

5.1 Paikkani tutkimuksessa

Tutkijan paikkani asettuu käytännön tiedon ja tutkimustiedon välimaastoon. Usean vuoden käytännön kokemus lähisuhdeväkivallan sovittelusta on tuonut minulle sitä tietoa, mitä tutkimalla ei välttämättä saa. Tämä käytännön tieto on työntekijän tekemää tulkin-
taa asiakkaan tilanteesta ja kokemuksesta. Lisäksi uhrin kokema hyöty ja kokemus eivät perustu mihinkään todelliseen tietoon, vaan arvioihini. Käytännökokemus on tuskin minulle haitaksi, mutta se voi aiheuttaa sen, etten ole puolueeton tutkijana lähtökohtaisesti. Kokemukseni, lähisuhdeväkivallan sovittelun saama kritiikki ja työntekijöiden käymä keskustelu niin sovittelun sisällä kuin muiden väkivaltatyötä tekevien kanssa on muodostanut minulle tietopohjan, jonka kautta lähestyin tutkimusta.

Toisaalta sovittelu voi auttaa lähisuhdeväkivallan uhreja, toisaalta tunnistan riskejä siinä. Moninaisten mielipiteiden ja näkemysten vuoksi asennoiduin tutkimusta aloittaessani siihen, että katson mitä tutkimusaineisto minulle kertoo. Osittain vahvat kriittiset ajatukset joutuivat hälvenemään tutkimuksen edetessä. Lähisuhdeväkivallan sovittelua kritisoidaan useissa järjestöissä, mutta myös kansalaisten keskuudessa. Tämän vuoksi haluan selvittää uhrien kokemusta sovitteluprosessin ja sovittelusopimuksen merkityksestä.

Yllätykseksi olen joutunut katsomaan avoimemmin lähisuhdeväkivallan sovittelua. Käytännön keskusteluissa olen kovan kritiikin esiin tuoja, mutta toisaalta en ole pystynyt kuitenkaan sanomaan sitäkään, milloin lähisuhdeväkivaltaa ei saisi sovittaa, tai toisaalta sitä, milloin lähisuhdeväkivalta-asia pitäisi ehdottomasti sovittaa. Asiakkaan kuuleminen ja keskusteleminen auttavat ymmärtämään kokonaisuuksia. Tutkijan paikkani vaihtelee, niin kuin vaihtelee ajatukseni lähisuhdeväkivallan sovittelusta.

Ihmisellä on yksilöinä ja ryhminä erilaiset arvot ja työntekijän arvot vaikuttavat työntekijän ammatilliseen toimintaan. Vaistomaisesti työntekijä ottaa toiminnan lähtökohdaksi omat arvot. Asiakastyön arvot tulisi perustua yksilöiden arvostamiseen ja ainutkertaisuuden ymmärtämiseen ja siihen, että kaikilla on mahdollisuus saavuttaa muutos. (Ros-

tila 2001, 25-26.) Arvot tulevat näkyviksi toiminnassa. Arvot ohjaavat valintoja ja toimintaa. (Kokko 2011, 294.) Halusin ottaa tutkijan paikkani keskusteluun mukaan myös arvot. Niihin sekoittuvat henkilökohtainen arvomaailmani ja työhön liittyvä arvomaailma. Näiden arvojen tiedostaminen vaikuttaa myös tutkijan paikkaani. Koen asettuvani tässä tutkimuksessa ammattilaisen arvomaailmaan. Usko asiakkaan muutosmahdollisuuksiin on yksi ohjaava arvo. Restoratiivisen oikeuden ideologia mahdollistaa asiakkaan yksilöllisyyden, muutosmahdollisuuden ja asiantuntijuuden. Nämä arvot ohjaavat minua tutkimuksessani.

5.2 Eettisyys

Tutkimuksen eettiset valinnat koskevat tutkimuksen jokaista vaihetta. Kun tutkimusta luodaan ja suunnitellaan tarkoitusta tutkimukselle, tulisi aihetta tarkastella tieteellisen tiedon näkökulman ohella myös siitä näkökulmasta, miten se parantaa tutkittavan asian inhimillistä tilannetta. Suunnitteluvaiheeseen liittyy luottamuksellisuuden luomisen lisäksi tarve arvioida tutkimuksesta aiheutuvia seurauksia tutkittaville. Haastattelutilanteessa on huomioitava haastattelutilanne ja sen aiheuttama mahdollinen stressi. Aineiston analyysiin ja purkamisvaiheeseen liittyy todentaminen, eettisyys ja aineiston tulkinnan haasteet. Ihmisiin koskevissa tutkimuksissa merkittävimpiä huomioitavia eettisiä periaatteita ovat tutkimuksen informoinnin perusteella annettu suostumus, luottamuksellisuus, yksityisyys ja seuraukset. Eettinen kysymys koskee myös sitä, mitä tietoa annetaan tutkittavalle tutkimuksen tarkoituksista. Liika informaatio voi muuttaa tutkimustuloksia ja toisaalta taas asiakkaalle annettavan tiedon täytyy olla asianmukaista. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 20.)

Tutkimuseettisiä periaatteita ovat tutkittavien vahingoittamisen välttäminen, yksityisyys ja tietosuojat sekä itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Hyvät tutkimuskäytännöt ja eettinen arviointi pitää liittää kaikkiin tutkimuksen tekemisen valintoihin ja vaiheisiin. Lisäksi tutkimiseen osallistumisen tulisi olla hyödyllistä ja rakentavaa tutkittaville. Tämä liittyy niin tutkimuksen tiedon tuottamiseen kuin konkreettiseen toteuttamiseenkin. Tutkimus on eettisesti kestävä, kun tutkijan lisäksi myös osallistujat hyötyvät. (Rauhala & Vironkangas 2011, 238-239.)

Tutkielman toteutuksessa olen ollut avoin haastatteluun osallistuneita kohtaan tutkimuksen tavoitteista. Olen kertonut tutkimuksestani yhteydenottokirjeissä ja lisäksi ennakkopuheluissa silloin kun tutkittavat ovat osallistuneet tutkimukseeni haastattelulla. Lisäksi olen pyytänyt heitä tekemään tarkentavia kysymyksiä, jos jokin asia on jäänyt epäselväksi tai mietityttämään. Yksityisyyttä olen suojellut siten, etten ole säilönyt nimiä enkä henkilötietoja millään tavalla. Aineisto on numeroitu.

Tutkijan eettiset valinnat ja uskottavuus liittyvät läheisesti toisiinsa. Uskottavuus liittyy hyvän tieteellisen käytännön toteuttamiseen. Siihen kuuluu, että tutkija on rehellinen ja huolellinen tutkimustyössä, tulosten esittämisessä, tallentamisessa ja tutkimuksen arvioinnissa. Tutkimustulosten julkaiseminen perustuu avoimuuteen. Tutkimisessa tulee käyttää eettisesti kestävää tiedonhankintaa, tutkimusmenetelmää ja arviointimenetelmää. Muiden tutkimusten käsitteleminen tulee olla kunnioittavaa. Lisäksi hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja kirjattu tarkasti. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 132-133.)

Tutkimukseen liittyvät eettiset asiat ovat merkittäviä silloin, kun tutkimuskohteena on ihminen. Tutkimuksessa ei saa näkyä mitään sellaista yksilöintitietoa, jolla voitaisiin tunnistaa haastateltava. Anonymiteetti on hyvä tuoda tutkittaville esille, jotta haastateltavat voivat osallistua tutkimukseen ilman pelkoa. Tutkimuksessa kerätty tieto on luottamuksellista. On muistettava, että tutkittavilla oikeus ihmisarvoon ja loukkaamattomuuteen. Arkaluontoisissa asioissa tutkijan on oltava hienotunteinen. Arkaluonteisten tietojen kokoamisessa on tutkijan selvittävä itselleen, tarvitaanko tietoa tai onko tiedon tuoma lisä niin merkittävä tutkimukselle, että se oikeuttaa puuttumaan ihmisyyteen. Tutkimukseen osallistujille on annettava riittävästi tietoa tutkimuksen tavoitteista ja luonteesta. Lisäksi on painotettava sitä, että tutkimukseen osallistuminen ja kysymyksiin vastaaminen on vapaaehtoista. (Soininen 1995, 129-130; Eskola & Suoranta 1996, 57).

Tutkimukseen oli mahdollista osallistua kirjoittamalla. Kirjoituksiin pyysin ilmoittamaan kirjoittajan sukupuolen. Niille tutkimukseen osallistuneille, jotka ottivat yhteyttä minuun puhelimitse, kerroin että tutkimuksessani ei näy minkäänlaisia yksilöintitietoja. Numeroin haastateltavat ja tutkimuksen osallistajat jo litterointivaiheessa ilman tunnistetietoja. Toisaalta pienen otoksen vuoksi tutkimuksestani voi tutkittava tunnistaa itsen-

sä ja oman kertomuksensa. Varsinkin jos kokemus on toisista kertomuksista poikkeava, voi se auttaa haastatteluun osallistunutta tunnistamaan aineistosta itsensä.

Tutkimukseen osallistuvilla täytyy olla mahdollisuus säilyttää itsemääräämisoikeus ja olla mahdollisuus osallistua tutkimukseen haluamallaan tavalla. Tutkittavilla on oikeus jättää vastaamatta kysymyksiin ja oikeus keskeyttää osallistumisensa. (Rauhala & Vironkangas 2011, 241.) Kerroin haastateltaville, että he voivat kieltäytyä vastaamasta kysymykseen, jos kokevat etteivät halua asiasta puhua. Näitä tilanteita ei kuitenkaan tullut. Haastattelun nauhoituksen jälkeen puhuimme tunteista, mitä haastattelu oli herättänyt. Yleensä tilanne oli avoin ja luottamuksellinen, eikä haastateltavat kokeneet asiasta puhumista vaikeana tai pahaa mieltä aiheuttavana. Tähän uskon vaikuttavan sen, että he tiesivät puhuvansa sovittelua ammatikseen tekevän ihmisen kanssa. He ymmärsivät sen, että olen nähnyt ja kuullut monenlaisia kokemuksia ja tarinoita työssäni. Haastateltavien ei tarvinnut pelätä, etten ymmärtäisi tai että pitäisin lähisuhdeväkivaltaa kohdanneita uhreja, jotka ovat väkivallasta huolimatta jatkaneet parisuhdetta, jotenkin sääliittävinä tai huonoina ihmisinä. He pystyivät luottamaan siihen, että kunnioitan heidän valintojaan.

Suurin osa tutkimusjoukosta jätti osallistumatta tutkimukseen, minkä vuoksi otos jäi pieneksi. Sen vuoksi edelliset perustelut voidaan yhdistää vain niihin, jotka osallistuivat. Huono osallistujamäärä voi olla myös seurausta siitä, että olen työsuhteessa sovittelu-toimistossa. Tutkimusjoukosta osa saattoi ajatella, että anonymiys ei säily. Lisäksi ne sovitteluun osallistuneet, joilla sovittelusta oli negatiivisia kokemuksia eivät välttämättä halunneet kertoa huonoista kokemuksista minulle, koska olin mahdollisesti työskennellyt sovitteluasiassa heidän kanssaan.

Tutkittavien ja tutkijan välillä ei saa olla riippuvuussuhdetta, mikä voisi vaikuttaa tutkimustulosten vapaaehtoiseen antamiseen. Tutkimustilanteet ovat vuorovaikutustilanteita, joihin liittyy automaattisesti tutkimussuhde tutkijan ja tutkittavan välillä. Tutkijan on oltava herkkänä tutkimukselleen huomatakseen eettiset ongelmakohdat. (Eskola & Suoranta 1996, 58, 60.) Tätä riippuvuutta ei ollut, koska tutkimusjoukkooni sopivien lähisuhdeväkivallan sovitteluasioiden hoitaminen oli päätetty sovittelutoimistolla.. Lisäksi opintovapaani ansiosta toimin ainoastaan tutkijana.

5.3 Luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia laadullisessa tutkimuksessa, koska tutkija on subjektiivisessa asemassa tutkimuksessa. Uskottavuus luotettavuuden mittarina on sitä, että kohtaavatko tutkijan ja tutkittavien käsitykset ja tulkinnat. (Eskola & Suoranta 1996, 165,167.) Tutkimuksen tekemiseen liittyy virheiden syntymisen välttäminen. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta lisää tarkka kuvaus tutkimuksen tekemisen kaikista vaiheista. Aineiston kerääminen ja siihen liittyvät mahdolliset häiriötekijät, ajankohta ja haastatteluihin käytetty aika kuvataan. Lisäksi tutkijan oma arviointi haastattelutilanteesta lisää luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2012, 231-232.)

Laadullisessa tutkimuksen analyysissä tulee tuoda esille tehtyjen luokkien perusteet ja kerrottava se, mihin luokittelu perustuu. Luokittelu on keskeistä analyysin tekemisessä. Tulosten esittämisessä on perusteltava tulokset. Tutkimuksessa olisi hyvä olla suoria lainauksia aineistosta. Tulkintaan liittyy aineiston saattaminen teoreettiselle tasolle ja tutkijalta tulkinta vaatii myös aineiston arviointia. (Hirsjärvi ym. 2012, 233.) Aineiston analysointi, luokittelu ja tulkinta liittyvät toisiinsa, mutta joilla kaikilla on oma erilainen tehtävä tutkimukselle. Analysointivaiheessa tutkimusongelma ja aineisto keskustelevat keskenään, mutta vain harvoin aineistosta saadaan suoria vastauksia tutkimustehtävään. Aineistoon perehtymisestä ja tutkimustehtävästä nousevat analyttiset kysymykset on hyvä olla avoimia, miten ja mitä kysymyksiä. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on löytää jotain uutta tutkimusaineistosta. Asioita, joita ei ole aiemmin huomattu ja jotka auttavat jäsentämään asioita uudella tavalla. (Ruusuvuori ym. 2010, 11, 13,16.)

Laadullisen tutkimuksen tekemisen yksi perusvaatimus on, että tutkijalla on riittävästi aikaa tutkimuksen tekemiselle. Luotettavuuteen liittyy erottelu tutkimushavaintojen luotettavuudesta ja tutkijan puolueettomuudesta havaintoihin. Siihen, mitä tutkija kuulee ja havainnoi, liittyy tutkijan ammatti, poliittinen ajattelumalli, ikä, uskonto ja sukupuoli. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija vaikuttaa tutkimustuloksiin, koska tutkija on itse luonut tutkimusasetelman ja tulkinnut tulokset. Luotettavuuteen liittyy tutkijan puolueettomuus suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Laadullisessa tutkimuksessa samasta ilmiöstä syntyy useita kokemuksia, joita ei voida nimetä vääriksi tai oikeiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 134-137, 142.)

Tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, missä painottuu tutkimuksen johdonmukaisuus. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on tuotava esille tutkimuksen tarkoitus ja kohde, tutkijan sitoutuminen tutkimukseen, aineiston keräämiseen liittyvät menetelmät ja tekniikat sekä tutkimukseen osallistuneet tiedontuottajat. Eli millä perusteilla tutkittavat valittiin, miten heidät tavoitettiin ja montako henkilöä tutkimukseen osallistui. Tutkimuksen luotettavuutta on arvioitava myös siitä näkökulmasta, mikä on tutkijan ja tiedonantajan suhde toisiinsa. Eli miten tutkijan ja tutkittavien suhde tutkimustilanteessa toimi. Tutkimuksen aikataulu on myös tärkeä ilmoittaa. Tutkimuksen luotettavuutta lisää aineiston analysoinnin kuvaaminen. Tutkimuksen luotettavuutta kerrottaessa on arvioitava sitä, onko tutkimus eettisesti korkeatasoinen ja miksi raportti on luotettava. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 140-141.)

Haastattelututkimuksissa tutkimuksen laatua voidaan arvioida useassa eri vaiheessa. Yksi haastattelututkimuksen laadun kriteeri on hyvä haastattelurunko. Aineiston laatua parantaa se, että haastatteli on sisäistänyt haastattelurungon ja ymmärtää sen. Kunnossa olevat tallennusvälineet parantavat aineiston laatua. Laadun parantamiseen vaikuttaa haastattelupäiväkirjan pitäminen, mihin voi kirjata onnistuneita kysymyksiä ja vaikeasti ymmärrettäviä kysymyksiä. Päiväkirjaan voidaan kirjoittaa ylös huomioita haastattelu-ympäristöstä ja haastateltavista. Muistiinpanojen tekeminen voi auttaa tutkimuksen tulokinnan tekemisessä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 184.) Haastatteluteemat muotoutuivat tutkimustehtävien mukaan. Lisäksi palautuneet kirjoitukset auttoivat hahmottamaan niitä asioita, mitä haastattelutilanteissa tulisi selvittää. Yhtenä oli esimerkiksi aikaisemmat sovitteluun osallistuneen väkivallan kokemukset, koska niistä ollaan kiinnostuneita lähisuhdeväkivallan sovitteluun kohdistuneen kritiikin vuoksi. Tutkimustuloksia ja haastatteluun osallistuneiden antamia merkityksiä peilataan ja vertaillaan aikaisempaa väkivaltaa kokeneiden ja ensi kertaa väkivalan uhrina olevien kesken.

Haastattelut tulisi litteroida mahdollisimman nopeasti haastattelun tekemisen jälkeen, koska se vaikuttaa aineiston laatuun. Tämä on sopiva toimintatapa varsinkin silloin, kun tutkija itse haastattelee ja litteroi. Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta. Siihen vaikuttaa johdonmukaisuus tallennuksissa, litteroinnissa ja luokittelussa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 185.) Litteroin haastattelut heti haastattelun tekemisen jälkeen. Haastattelutilanne oli hyvin muistissa ja tilanteen kuunteleminen heti haastattelun tekemisen jälkeen auttoi luomaan kokonaiskuvan haastateltavan kokemuksesta.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tuoda julki tutkittavien käsityksiä ja heidän todellisuuttaan mahdollisimman hyvin. Saatua tietoa täytyy kuitenkin arvioida niin, että tutkija vaikuttaa saatavaan tietoon jo tietojen keruuvaiheessa ja että tutkittavien kertomukset ja käsitykset saavat tutkijan tulkinnan. Tutkijan on pystyttävä perustelemaan, miksi hän kuvaa ja luokittelee tutkittavien kertomuksia niin kuin on päätynyt tutkimuksessaan tekemään. Menettelytavat on pystyttävä perustelemaan uskottavasti. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 189.) Tekemäni luokittelu perustuu aineistoon ja sieltä esiin nousseisiin merkityksiin. Merkitykset perustuivat tutkimustehtäviini ja haastattelujen teemoihin. Luokittelujen tavoitteena on vastata tutkimustehtäviin.

Aineiston laatua käsiteltäessä on arvioitava tutkijan toimintaa enemmän kuin haastattelujen vastauksia, eli sitä kuinka luotettava tehty analyysi on. Tähän liittyy se, että onko kaikki aineisto otettu huomioon ja onko haastattelut litteroitu oikein. Haastattelujen tulisi heijastaa tutkimukseen osallistuvien ajatusmaailmaa siten, että tulokset ovat seurausta haastateltavan ja haastattelijan yhteistoiminnasta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 189.) Tutkijana ja sovittelutyöntekijänä olen joutunut tekemään työtä sen eteen, että pystyn asennoitumaan haastattelukertomuksiin neutraalisti. Haastatteluun osallistuneen kertomus saattoi olla ristiriidassa kokemuksen kanssa. Esimerkiksi haastateltava kertoi sovittelun seurauksena fyysisen väkivallan loppuneen ja auttaneen parisuhteen tilanteeseen. Kuitenkin seuraavassa haastateltava saattoi kertoa, että henkistä väkivaltaa on edelleen. Sovittelutyöntekijänä ajattelen, ettei sovittelusta ole ollut hyötyä riittävästi, mutta tutkijana ajattelen, että sovittelulla on ollut vaikutusta siihen, että haastateltava ei ole fyysisen väkivallan uhri. Kaikki aineisto, mikä on saapunut yhteydenottoajan sisällä, on huomioitu tutkimuksessa. Seuraavaksi siirryn tutkimuksen tulosten esittelyyn.

6 Tulokset

6.1 Kokemus autetuksi tulemisesta

Lähisuhdeväkivallan sovittelun tarkoituksena on auttaa osapuolia prosessoimaan tapahtumaa, pohtia omaa suhtautumistaan siihen, kartoittaa laajemmin asianosaisten elämänvaihteita ja mahdollisesti ohjautua eri auttamistahojen piiriin. Lisäksi sovittelussa osapuolet voivat sopia keinoja selviytyä eteenpäin elämässä ja löytää sopivaa apua lähisuhdeväkivallan loppumiseksi. Itse rikos on sovittelussa keskiössä, mutta asiaa tarkastellaan laajemmin. Voidaan puhua väkivallan osapuolten olevan ”katsastusasemalla”. (Iivari 2008, 33.)

Vuorovaikutuksen mahdollistaminen

Puhuminen koettiin terapeuttisena parisuhteen vaikeassa tilanteessa. Väkivaltatilanne on yllättänyt molemmat osapuolet ja aiheuttanut parisuhteen vaikeaan tilanteeseen. Henkilökohtaisesta ja häpeää aiheuttavasta tapahtumasta puhuminen ystäville tai sukulaisille voi olla vaikeaa. Sovittelussa väkivaltatilanteesta ja sen seurauksista voidaan puhua luottamuksellisesti. *"Meillä ei ollu kettään kenen kans ois voitu mittään tommosia puhua. Ja sitten ku tulee tommonen outo tilanne niinku molemmille. Se vaan helpotti. -- tilanne oli niin tulehtunu sillon, siihen tarvi huomattavasti jotaki, tyyliin terapiaa. Se oli se sovittelu vähän niinkuin terapiaa meille."* (H1) Sovittelussa puhutaan usein ensimmäistä kertaa väkivallasta ulkopuolisille (Takala & Mielityinen 2001, 313). Voimaantumisen sopii niille ihmisille, jotka pystyvät jakamaan kokemuksiaan ja hyötymään vertaistuesta (Payne 1997, 272). Howen (2009,148) mukaan voimaantuminen tarkoittaa oikeutta tulla kuulluksi.

Restoratiivisen oikeuden taustalla on halu antaa tilaa osapuolten kertomuksille. Se haluaa mahdollistaa molempien osapuolten omien näkemysten ja kokemusten kertomisen tapahtuneesta rikoksesta. Tämä näkemys toimii järjestelmän sijaan osapuolten tarpeille. Osapuolilla on mahdollisuus keskustella niistä asioista, mitkä kokevat merkityksellisiksi. Tämän vuoksi sovittelut ovat hyvin erilaisia keskenään. Restoratiivinen oikeus on kiinnostunut löytämään yksittäisiä ja yksilöllisiä ratkaisuja. Kohtaamista perustellaan

erityisesti sillä, että osapuolilla on mahdollisuus saada oivalluksia, koska sovitteluun osallistutaan henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti. Restoratiivinen oikeus haluaa keskittyä ihmisiä koskettavaan konfliktiin ja sen käsittelyyn ja se on ilmentymä nykyajan lähestymistavasta rikoksiin. (Jokinen 2012, 14-15).

Yhteisen keskustelun seurauksena pystyttiin asettamaan tavoitteita tulevaisuuteen. Vuorovaikutuksen avulla uhri näki parisuhteen tulevaisuuden turvallisena. Tilaisuus, jossa ollaan keskustelemassa tapahtuneesta ja pohditaan ratkaisuja osapuolten ehdoilla, on tärkeä uhrille. *"Sain varmistettua sitä, ettei semmosta enää tapahu ja oon saanut sovittua asian sovittelussa. Olen päässyt keskustelemaan asiasta ja tapahtuneesta".* (H5) Sovittelu perustuu asiakaslähtöiseen työskentelytapaan. Se on vapaaehtoista osapuolille ja sovittelussa edetään asiakkaiden ehdoilla. Vapaaehtoisuus voidaan nähdä voimaantumisen mahdollistajana. Rostilan (2001, 39) mukaan asiakaslähtöiseen työotteeseen kuuluu avoimuus ja luottamuksellisuus, asiakkaan toimintavoiman kasvun mahdollistuminen, riippuvuussuhteiden välttäminen ja tulosten vastuun jakamiseen. Empaattisuus ja aitous edistävät osapuolten tilannetta. Kun on mahdollisuus kertoa oma tarina, on mahdollisuus voimaantua ja irtaantua uhrিতuntemuksestaan sen jälkeen seuraa anteeksianto (Brunila 2010, 35).

Keskusteleminen keskenään on saattanut olla vaikeaa parisuhteen osapuolille. Puhumattomuuden seurauksena osapuolten välille on tullut riitaa. Sovitteluneuvottelu koettiin hyvänä paikkana puhua vaikeista asioista, koska se koettiin turvallisena sovittelijoiden läsnäolon ansioista. Vuorovaikutusta tuki luottamuksellinen ympäristö, mikä sai sovitteluneuvottelusta avoimen. *"Mulla ja mun miehellä on yleensä tää puhuminen tosi hankalaa tai keskusteleminen yleensä, että me olla aikaisemmin keskusteltu niiku mistään ja se on sitte kulminoitunut oikein kunnan tappeluksi tai muuta ja sitte ku siinä oli ulkopuolisia niin ja näin niin sitä uskalsi tavallaan kumpikin puhua."* (H2) Voimaantumisen mahdollistumiseen liittyy kokemus siitä, että saa ottaa vastuuta niistä asioista, jotka tietää vaikeuttavan voimaantumisen prosessia (Payne 1997, 273). Vihan tunteiden käsitteleminen mahdollistaa muutoksen (Flinck 2012). Sovittelun yksi osa on vastuunottamisen mahdollisuus ja erilaisten tunteiden käsitteleminen.

Väkivaltatilanteen käsitteleminen helpottaa sen aiheuttamia jännitteitä parisuhteessa. Sovitteluneuvottelussa osapuolet kirjoittivat toisilleen kirjeet, minkä uhri koki tärkeäksi. Sovittelussa voidaan tukea vuorovaikutusta monin eri tavoin. *"-- hän ensimmäistä ker-*

taa avautu elämässään niin paljon kuin voi avautua, se oli hänelle niin hoitava se kokemus. ja sit mää ittekin siinä kuuntelin ja sanoin ja mun miehelle se oli erityisen hyvä ja sitten me sovittiin siinä näin, että me kirjoitetaan toisillemme henkilökohtaiset kirjeet, jotka me luetaan ääneen." (H3) Sovitteluneuvottelut perustuvat asiakkaan asiantuntijuuteen ja heidän kykyynsä ratkaista ongelmia. Voimaantuminen on yksilöllistä ja voi tapahtua vasta sovitteluprosessin jälkeen. Empowermentin näkökulmasta sovittelu määrittyy asiakkaan tarpeiden mukaan.

Sovittelussa on mahdollisuus käsitellä tunteita ja antaa anteeksi. Se mahdollistaa ymmärtämään inhimillisyyttä ja toisen osapuolen tilannetta. (Brunila 2010, 35). Väkivaltilanne on aiheuttanut uhrille paljon kysymyksiä siitä, että miksi joutui uhriksi. Sovitteluneuvottelussa käydyn keskustelun avulla uhrilla lisääntyi ymmärrys taustoista ja syistä. Taustojen kertominen on osa vastuunottamisen prosessia. Tekijä ei ulkoista tekoa, vaan käsitteellistää sen niin, että molemmat osapuolet voivat sen ymmärtää ja tehdä toimintasuunnitelman sen mukaan, ettei väkivaltaa enää esiinny. Eheytyksen ja voimaantumisen prosessi voi käynnistyä sovittelussa molemmilla osapuolilla. *"-- keskustelun aikaan mies lähti avautumaan asioista --kyllä se oli niinku hirveä helpotus kun sieltä tuli kaikkea esille, kun en voinut ymmärtää kaikkea että miksi miksi miksi."* (H3) Sovittelussa uhrilla on mahdollisuus ymmärtää uusia asioita väkivallan tekijästä, jonka avulla sovittelu lievittää uhrin pelkoa, katkeruutta, vihaa ja parantaa elämänlaatua (Flinck 2012). Empowerment voidaan liittää kuntouttamisen käsitteeseen ja voimavara- lähtöiseen työskentelyyn. Voimavaraistuminen nähdään yksilöiden näkökulmasta. (Kuronen 2004, 284.) Sovittelu on kuntouttavaa, koska sillä on myönteinen vaikutus osapuolille. Sovittelun tarkoituksena on löytää voimavaroja. Voimavarojen kartoittaminen korostaa osapuolten asiantuntijuutta omassa elämässään.

Molempien osapuolten kuuleminen ja sovittelun tasa-arvoisuus koettiin tärkeänä ominaisuutena sovittelussa. Kertominen ja kuunteleminen auttoivat ymmärtämään syitä ja se auttoi osapuolia arvioimaan parisuhdettaan ja pohtimaan tulevaisuutta. Sovitteluneuvottelussa käydyn keskustelun avulla asianosaiset voivat kokea voimaantumista, koska tavoitteet tulevaisuudelle saattavat selkiytyä ja samalla elämänhallinnan tunne kasvaa. *"Mielestäni sekä uhrin, että myös tekijän kuuleminen on tärkeää. Omalla kohdallani sovittelumenettely oli positiivinen kokemus ja sain keskustella puolisoni kanssa syvästi väkivaltilanteesta. Kokemus oli molemmille silmät aukaiseva ja sillä oli molemmille tärkeä merkitys mm. parisuhteen jatkumisen kannalta."* (H9) Empowermentin

keskiössä on dialogi ihmisten välillä. Dialogilla mahdollistetaan kriittinen keskustelu, asian uudelleen ajatteleva ja ajatusten siirtyminen yhteisöön. Yksilöä voidaan voimaannuttaa olemalla katalysaattorina yksilön tunteiden käsittelylle, mahdollistaa itseohjautuva elämä ja valinnat siinä, sekä tukea yksilöä ratkaisemaan itse omia ongelmiaan. Lisäksi tuetaan ja vahvistetaan yksilön omia ominaisuuksia, asenteita ja toimintaa. (Adams 1996, 58-61.)

Keskusteleminen ja vuorovaikutus ovat osa jokapäiväistä elämää. Sen luonnollisuudesta huolimatta vaikeista asioista puhuminen ei ole itsestään selvää. Sen vuoksi tarvitaan erilaisia auttamispalveluja mahdollistamaan vuorovaikutus. Sovittelussa kumpikin asianosainen saa keskustella tapahtumista ja sovittelijoiden ohjaamana käsitellä väkivaltilannetta ja väkivaltaa parisuhteessa. Vuorovaikutus voidaan nähdä sovittelussa päämääränä ja muutoksen mahdollistajana. Kuuleminen auttaa ymmärtämään ja kertominen sekä tapahtuneen jakaminen helpottaa henkisesti.

Vastuun kokemus ja turvallisuuden tunne

Sovittelu on kohdannut kritiikkiä siitä, että uhria vastuutetaan tapahtuneesta väkivallasta. Uhrin ei pitäisi tulla tunnistaneeksi sitä, että heidän olisi täytynyt ottaa vastuuta, vaan sovittelu tilanne koettiin turvallisena ja uhrin asema sovitteluneuvottelussa koettiin odotustenmukaisena. *"Ei tullut missään vaiheessa sellainen olo, että mua olis syytetty tai että mun pitäis ottaa millään tavalla vastuuta siitä, mitä mun mies on tehnyt."* (H2) *"En joutunut ottamaan vastuuta väkivaltilanteesta. Kyllä se oli poikaystävän puolelta se juttu. ei se mun mielestä mun asia ollu."* (H4) *"En joutunut ottamaan vastuuta, kyllä se oli miehen vastuulla. --mutta oon saattanut hermostuttaa miehen, mutta kyllä sovittelussa mies otti täyden vastuun."* (H5) Restoratiivisen oikeuskäsityksen mukaan tekijän vastuuta teosta korostetaan ja hänen velvollisuutta korjata tilanne (Pehrman 2011, 33).

Vastuuta tapahtuneesta väkivaltilanteesta haluttiin osittain ottaa yhdessä. Uhri saattaa kokea oman käytöksen ennen väkivaltilannetta sellaiseksi, että on edesauttanut riidan etenemistä väkivaltaiseksi. Uhrilla parisuhteen toisena osapuolena on tarve selvittää parisuhteen ongelmia ja parantaa sen tilannetta. *"Jouduin ottaman vastuuta, -- jouduin ukselle sanomaan näin, että anteeksi ku oon sanonut näin ja käyttäytynyt ehkä joskus sil-lalaila. En missään nimessä kokenut tätä vastuunottoa negatiivisena, koska mun mielestä riitaan tarvitaan aina kaksi osapuolta."* (H1) Väkipalta on aina tekijän vastuulla,

vaikka riitelyyn tarvitaankin kaksi osapuolta (Säävälä ym. 2006, 93). Väkivaltatilanteen taustalla saattaa olla vaikea elämäntilanne, mikä ei kuitenkaan oikeuta käyttämään väkivaltaa. On luonnollista, että myös uhri pohtii omaa käyttäytymistään, mutta sovittelun seurauksena vastuu teosta säilyy tekijällä. (Takala & Mielityinen 2001, 312.)

Uhrin itsensä syyllistäminen pitää huomioida erityisesti. Vaikka sovittelussa tuomitaan teko, uhri saattaa ottaa vastuuta tapahtumasta, haluaa muuttaa omaa käyttäytymistään ja etsii syitä koko perheen tilanteesta. Lisäksi syytä haetaan myös elämänkriisistä. Jotta voidaan vaikuttaa tekijän asenteeseen tapahtumasta, täytyy olla selvillä lähisuhdeväkivallan sovitteluun osallistuneen parin käsityksestä väkivaltatilanteen taustalla. Sovittelussa voidaan sopia niistä asioista, millä käyttäytymistavoilla voitaisiin muuttaa tilannetta niin, ettei väkivaltaa enää esiinny. (Takala & Mielityinen 2001, 309-310.)

Vastuun tunnetta aiheutti sovitteluprosessin käynnistyminen. Lähisuhdeväkivaltatilanteen aiheuttama prosessi kokonaisuudessaan on uusi kokemus. Epävarmuuden tunne tulee siitä, että uhri on tehnyt rikosilmoituksen, eikä hän voi ennustaa millaisia seurauksia rikosprosessilla on parisuhteelle ja väkivallalle. Sovitteluprosessiin osallistuminen aiheuttaa epävarmuutta. Uhri koki vastuuta siitä, millaisen mielikuvan loi miehestään. Uhrin toiveena oli, että väkivallantekijä myös hyötyisi sovittelusta. *"Kyllä siinä tuli vähän semmonen olo, nyt kun tämä on tämmöistä kautta selvitetty että onnistuinko minä, teinkö minä asiat oikein. Osasinko selvittää miehen osalta sitä asiaa niin, että hänelle olisi siitä hyötyä, että pystynkö kantamaan omanlaista vastuuta tuosta."* (H3)

Sovitteluprosessin seurauksena suhteessa tapahtui myönteinen muutos, mikä lisäsi samalla myös turvallisuuden tunnetta uhrilla. Luottamuksen saaminen takaisin parisuhteeseen on monen tekijän yhteissumma. Yhteiset tavoitteet ja luottamus ovat merkittäviä parisuhteessa eläville. *"Turvallisuuden tunne on lisääntynyt, ja sitte että me pietään enemmän just yhtä. Että me tavallaan lähennyttiin sitte sen jälkeen."* (H1) Voimavarakeskeisyydessä luodaan asiakkaan vahvistumista tukevat edellytykset ja mahdollistetaan tila, jossa asiakkaat löytävät voimaa ja vahvuutta ratkaista omia ongelmia. Empowerment ja toimintavoiman kasvaminen voidaan määrittää yksilön tekemien valintojen ja sosiaalisen ympäristön ihannesuhteeksi. Eli yksilön ja yhteisön vuorovaikutukseksi, jossa sosiaalisen ympäristön tarjoamat mahdollisuudet ja yksilön tekemät valinnat yhdistyvät sopusoinnussa. Tavoittaakseen tämän, yksilön on oltava subjekti ja määriteltävä tavoitteensa itse. (Rostila 2001, 41.)

Sovittelu lisäsi turvallisuuden tunnetta uhrilla, jos puoliso oli motivoitunut sovitteluprosessissa. Ennen sovittelua saattoi uhrilla olla epävarmuus parisuhteen tilanteesta ja pelkoa väkivallan toistuvuudesta sovittelun seurauksena. *"--Lisääntyi se (turvallisuuden tunne) siinä mielessä lisääntyi hyvin voimakkaasti ku mä näin että mies lähti siihen täysillä mukaan."* (H3) Molemmat osapuolet voivat kokea voimaantumista sovitteluprosessissa tapahtuneiden myönteisten kokemusten seurauksena. Vaikuttaminen päätöksiin ja omaan elämään vaikuttavin asioihin edesauttaa myönteisesti itsetunnon kehittymistä (Howe 2009, 149.)

Sovitteluprosessin aikana uhrille tuli mahdollisuus arvioida omaa elämää ja parisuhteen tilannetta uudelleen. Väkivaltatilanteen uhri sai vahvistusta siihen, että on toiminut oikein väkivaltatilanteessa. Oman toiminnan oikeellisuuden vahvistuminen voi tukea ja voimavaraistaa uhria. Sovittelun seurauksena turvallisuus lisääntyi, koska ymmärrys selkiintyi siihen että on oikeutettu elämään ilman väkivaltaa. *"--ku ei tarvinnu siinä tilanteessa pelätä sitä että tulis vielä jotain, kun siellä oli muitakin. --sovittelutilanteessa pystyy keskustelemaan kun siitä sai semmosen varmuuden tai semmosen että itesä ei ole se vika jos joku oma mies lyö, se ei oo sun vika. Näin mä sain varmuutta ja voimaa siihen, et jos vielä olis toistunu, niin mä olisin lähteny, mä en olis sietäny sitä enää."* (H2) Empowermentin mukaan yksilön, ryhmän ja yhteisön on mahdollista vaikuttaa elinoloihin, kohentaa ja muuttaa niitä, saavuttaa toiveitaan ja auttaa toisia näissä tavoitteissa. Empowerment on keino saada aikaiseksi muutos ja tavoittaa päämäärä. Yksilöllä on mahdollista saada muutos aikaan. Työntekijöiden on pyrittävä palauttamaan niille ihmisille valta, jotka ovat sen menettäneet. Empowerment on asiakaslähtöistä. (Adams 1996, 4, 7.) Kurosen (2004, 279) mukaan empowerment nähdään prosessina, jossa ihmisten tavoitteena on parantaa elämänhallintaa ja elämään liittyvää kontrollia.

Sovittelun antamat ristiriitaiset merkitykset

Uhrin tavoitteena voi olla myös tekijän rangaistuksen välttäminen sovittelumenettelyn avulla. Tällainen tavoite voi vaikeuttaa väkivaltatilanteen käsittelemistä sovittelussa avoimesti ja rehellisesti. Epäluulo sovittelun ja syyttäjän yhteistyöstä saattaa aiheuttaa tarpeen valehdella. Heikko dialogi sovittelussa heikentää samalla sovittelusta saatavaa

hyötyä. Terapiasuhde koettiin hyödyllisenä. *"Siellä sovittelussa emme kuitenkaan kerto-
neet totuutta miten asia oikeasti meni, vaan vähättelimme asiaa, koska halusimme mah-
dollisimman hyvät suositukset syyttäjälle. Terapiasta oli enemmän apua väkivaltaan
kuin sovittelusta."* (H6) Turvallisuuden tunnetta lisää jo se, että uhri voi puhua koke-
mastaan väkivallasta ammattiauttajalle. Se voi jo edes auttaa fyysistä koskemattomuutta
ja tuoda hallintaa fyysiseen väkivaltaan. (Pohjoisvirta 2011, 139)

Osapuolten välinen vallan epätasapaino, oman edun tavoittelemisen ja rangaistuksen
välttäminen sovitteluun osallistumisen motiiveina ovat kyseenalaisia. Tavoitteina tulisi
olla muutoshalukkuus ja väkivallan loppuminen. Väkivaltaan liittyvistä tunteista pitäisi
puhua sovittelussa. Heikko aktiivisuus keskustelussa ja sopimuksen tekemisessä voi olla
merkki sitoutumattomuudesta. Lisäksi mielenterveysongelmat ja vaikeat juridiset ky-
symykset voivat olla haastavia sovittelun näkökulmasta. (Elonheimo & Flinck 2010a.)
Tästä huolimatta motivoituminen muutokseen voi käynnistyä sovittelun seurauksena,
vaikka varsinaisen sovittelun aikaan ei muutoshalukkuutta olekaan. Tärkeää on kuun-
nella uhria. Epätoivoiselta vaikuttava tilanne sovittelun näkökulmasta, pitäisi pystyä
arvioimaan uudelleen uhrin näkökulmasta.

Uhri voi kokea sovittelun myönteisenä, koska fyysinen väkivalta on loppunut. Henkinen
väkivalta on jäänyt parisuhteeseen. Sovittelun seurauksena voi olla myönteistä kokemis-
ta omista tunteista puhumisesta ja parisuhteen tilanteen rauhoittumisesta, mutta pelon
tunne voi säilyä. *"Positiivinen merkitys, mutta on silti uhkaa tekijän puolelta ollut siitä,
että jos tulee lisärangaistusta--. Sain kertoa myös omista tunteista. --Sovittelussa kes-
kusteltiin siitä, kuinka pahasti tilanteessa olisi voinut käydä. Tää on justiin tää pelko
siitä, että jos loukkaantuu. ---Varmaan helpotti, kun sain kertoa tunteista. ---Seurustelu
on kuitenkin rauhoittunut "* (H4) Lähisuhdeväkivallan sovittelulle asetetut tavoitteet ei-
vät täyttyneet, kun arvioidaan väkivaltaa ja parisuhteen tilaa kokonaisuutena. Siitä huo-
limatta puhuminen helpotti, mikä voidaan tulkita myönteisenä merkityksenä uhrille.
Hallitseminen ja alistaminen jatkuu, jos väkivallalla uhkaillaan. Tähän liittyy tietoisuus
siitä, että väkivalta voi alkaa milloin tahansa. Väkivallan uhrilla on tarve miellyttää ja
muokata käyttäytymistään siten, että se ehkäisisi väkivaltaa. Piilevästä väkivallasta ai-
heutuu stressiä. (Marttala 2012, 47.)

Voimaantumisen prosessi on yksilökohtaista; toiselle voimaannuttavasti vaikuttava toi-
minta voi toiselle vaikuttaa negatiivisesti. Voimaantuminen tapahtuu eri tasoissa, yksi-

löntasolla, perheessä, ryhmässä ja yhteisössä. Voimaantumisen tunne on yksilöllistä. Toinen voi voimaantua eri asioista kuin toinen. (Adams 1996, 12.) Sovittelussa väkivalta saattaa asettua toisarvoiseksi, eikä sen vuoksi sovittelu mahdollista sitoutumista muutokseen (Flinck 2012). Huonoimmassa tapauksessa sovitteluprosessilla ei ollut myönteistä merkitystä uhrille. Huono kokemus voi johtua monesta eri asiasta, mitä kirjoituksesta ei kuitenkaan tullut esille. *"Sovitteluprosessilla ei suurempaa merkitystä ainakaan minun elämälle."* (H8) Uhrin kertomasta huolimatta sovittelun seurauksena uhri on voinut voimaantua ja saada lisätietoa jatkopalveluista ja siitä, miten toimia, jos väkivalta jatkuu. Sovittelun tehtävänä on lisätä tietoisuutta palveluista, mihin uhri voi hakeutua. Palveluohjausta tehdään sovittelun molemmille osapuolille. Voimaantumisen tunne ei ole aina tiedostettua, eikä sen vuoksi uhri koe hyötynensä siitä.

6.2 Sopimus tukena muutoksessa

Sopimus on luottamuksellisen sovittelutilanteen lopputuotos, mikä mahdollisesti muuttuu julkiseksi asiakirjaksi myöhemmässä oikeuskäsittelyssä. Sopimus on lopputulos yhdessä sovittelussa sovituista asioista. Sopimuksen tekemisellä osapuolet varmistavat, että ovat ymmärtäneet sovitut asiat samalla tavalla ja siihen voidaan kirjata myös väkivaltatyön jatkopalveluita, mihin osapuolet ovat sitoutuneet. Adamsin mukaan (1996, 6) tietoisuuden lisääntyminen näkyy voimaantumisen prosessissa epäsuorasti. Usein päämääränä voi olla jokin yksilöllinen tavoite, jonka saavuttaakseen yksilö saa tietoa asiasta laajemmin ja tietoisuus lisääntyy.

Sitoutumalla yhteisen asian hyväksi

Sovittelusopimuksessa voidaan kirjata riitatilanteen käyttäytymiseen liittyvistä asioista, joiden tarkoituksena on estää väkivaltatilanteen syntymistä. Näin pystytään turvaamaan fyysinen koskemattomuus väkivallan uhrille. Osapuolet sopivat itselleen turvasuunnitelman välttääkseen väkivaltaa. Turvasuunnitelma on sen mukainen, minkälaisen he haluavat siitä tehdä. Pohjoisvirran (2011, 141) mukaan väkivallan toistuvuuden huoli on otettava keskustelussa esille ja se pitää pystyä perustelemaan. Avun hakeminen on tehtävä mahdollisimman helpoksi ja keskusteltava se, mitä turvatoimia tarvitaan. *"Meillä oli tapana, kun mies on oppinut kotona, että asioista ei puhuta, vaan ne lakastaan taval-*

laan maton alle ja kaikki jatkuu niin kuin aina ennenkin ja näin niin, tosiaan siellä sovittiin siellä sovittelussa, että siinä on se rauhottumishetki, että molemmat saa omilla teillään rauhattua." (H2)

Sopimus antaa konkreettisen tuen parisuhteelle. Sovittelun jälkeinen aika voi olla uhrille epävarmaa aikaa ja sopimus toimii tukena sovituille asioille. Sopimus on voimavaroja lisäävä, kun uhri saa tunteen, että tilanne suhteessa voi muuttua paremmaksi ja siitä on kirjallisesti sovittu. *"-- sille oli jotenkin niin kun se sai semmoset säännöt niin hän tietää mitä hänen pittää tehdä ja se oli niin uus käsitys sille tai hyvä uus käsitys sille, se rupes just se että kun siellä sovittiin, et jos kilahtaa, niin lähtee pois. Sovitut asiat ovat edelleen läsnä." (H1)* Voimaantuminen on elämänlaadun parantamista ja oikeudenmukaisuuden lisäämistä. Yksilö huomaa asioita, mitkä ovat tärkeitä ja päättää mitä niiden eteen tulisi tehdä. (Howe 2009, 149.)

Sovittelusopimuksissa sovitaan käyttäytymiseen liittyvää sopimista. Sopimussisällöt voivat olla konkreettisia. Tarkoituksena on tukea osapuolten vuorovaikutusta ja väkivallatonta elämää. Sovittelusopimus voi olla merkittävä siinäkin suhteessa, ettei osapuolet olisi ilman konkreettista sopimusta sitoutuneet elämänmuutoksiin. Sovittelusopimuksen yksi tärkein asia on varmistaa uhrille väkivallan loppuminen. *"--sen asian sopiminen ja että saatais päätös siihen, ettei alkoholia käytetä -- ei me oltaisi voitu keskenään sitä sopimaan, että yhdessä ei juoda. Eli se oli merkittävä asia. (sopimuksessa) Sovittiin, ettei mies enää koskisi minuun, ettei se pahoinpitelis--. Sopimuksessa sovittuihin asioihin sitouduttiin hyvin." (H5)* Restoratiivisen oikeuden tarkoituksena on huomioida uhrin tarpeet ja kokemat vahingot (Pehrman 2011, 33). Mahdollisuus päättää omista tarpeista ja mahdollisuus osallistua päätöksentekoon ja suunnitteluun on voimaannuttavaa (Payne 1997, 273).

Sopiminen parisuhteen ongelmakohtien selvittämisestä ja osapuolten panostuksesta siihen on tärkeää ilmaista sopimuksessa. Sovittelusopimus on tulevaisuusorientoitunutta. Sen tarkoituksena on tukea osapuolia omissa valinnoissaan. *"Sovittelusopimuksessa sovitut asiat piti. Siinä oli kirjattu pelisääntöjä, et siinä tuli esiin ne et just siitä koskemattomuudesta oli siinä ja nimenomaan jatkosta. Kirjeet liitettiin sopimukseen. Siinä oli, että hän oli pahoillaan väkivallanteosta ja monista väärinymmärryksistä. Jatkuvuudesta oli, että me halutaan jatkaa yhdessä." (H3)* Sovittelussa dialogi ja kohtaaminen

ovat keskiössä, sopimus on toisarvoinen. Sopimuksen on oltava osapuolille oikeudenmukainen ja sen vahvistavat sovittelijat. (Elonheimo & Flinck 2010a.)

Sopimussisällöt ovat molempien osapuolten tekemiä. Yhdessä tehtyyn sopimukseen on helpompaa sitoutua. Uhri kokee yhdessä sopimisen myönteisenä asiana ja sopimussisällön merkittävänä. *"Sovittelusopimukseen kirjatut asiat ovat myös merkityksellisiä, koska ne ovat yhdessä puolisoni kanssa keskusteltuja ja sovittuja asioita, joista molemmat sitouduimme pitämään kiinni. Sopimus ei siis ole yksipuolinen, vaan koskee molempia. Sopimuksessa sovittuihin asioihin on sitouduttu hyvin."* (H9) Restoratiivisen oikeus edesauttaa osapuolten sitoutumista, koska siinä päästään osallisiksi toisten tarinoista ja vuorovaikutuksen kautta voidaan päästä yhteisymmärrykseen vahinkojen korjaamisesta. (Pehrman 2011, 33.)

Apua tarjotaan usein uhrille, kuitenkin todellisuudessa molemmat osapuolet tarvitsevat apua, tukea ja vastuuttamista. Muutoksen keskiössä on tekijä ja hänen ottama vastuu teosta. Osapuolten on arvioitava väkivallan vaikutusta minuuden käsitykseen, parisuhteen puuttuvaan erillisyyteen ja läheisriippuvuuteen. Uhrin on päästävä eroon itsestä tai omasta käyttäytymisestä etsimästä syitä väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja väkivallan tekijän tulisi pohtia sitä, miten hän oikeuttaa väkivaltaisen käyttäytymisen ja suhtautuu vastuuseensa. (Pruuki ym. 2013, 135-136.)

Sovittelun tasa-arvoinen kohtelu voi olla motivoivaa uhrille. Molempien parisuhteen osapuolten sitoutuminen sopimukseen tasapainottaa suhdetta. *"On ne pitänyt ihan hyvin, ja sitten sekin että mun mieskin välillä kun mullakin saattaa tulla niitä että mulla ei välttämättä pidä ne, et mää en hoksaa aina pyytää anteeksi tai meen vihoissani nukkumaan ja oon tosi kättynen tai muuten. Mies sanoo, että muistaksää mitä me ollaan sovittu? Sopimus on mukana jokapäiväisessä elämässä, se tulee jo vähän niin kuin selkärangasta ne asiat."* (H2) Kirjallinen sovittelusopimus syntyy ainoastaan silloin, kun molemmat asianosaiset ovat samaa mieltä siitä, mitä siihen kirjoitetaan. Sopimuksen on tarkoitus olla molemmille osapuolille kohtuullinen ja sen tekeminen ja siihen sitoutuminen perustuvat vapaaehtoisuuteen. Sopimukseen kirjataan tunnepuoleen liittyviä asioita ja käyttäytymiseen liittyvää sopimista. Sopimuksessa käsitellään anteeksipyyntö ja anteeksianto, jos sellainen on saavutettu. Siihen kirjataan korvauksiin ja rangaistusvaatimukseen liittyviä asioita. Sopimus on osapuolia sitova. (Iivari 2008, 56-58.) Voimaantumisen näkökulmasta sopimus sisältää konkreettisia tavoitteita, mihin osapuolet pyrkivät.

vät. Sen avulla voidaan saada voimaantumisen kokemus ja realistinen ymmärrys siitä, että tavoitteet ovat saavutettavissa. Yhteinen sopimus mahdollistaa toisen osapuolen motivoinnin ja toisaalta kontrolloinnin.

Sitoutumattomuus

Sopimus voidaan kokea toisarvoisena. Sitoutuminen riippuu motivaatiosta, millä osapuolet ovat prosessiin osallistuneet. Sovitteluun osallistunut uhri on saattanut olla motivoitunut terapiaan, eikä ole sen vuoksi panostanut sovitteluun. *"Sopimuksessa sovitut asiat unohtuvat. Pittempiaikainen terapia auttaa enemmän kuin sovittelussa käynti. Sovittelijan luona kun ei varmaan kerrota totuutta ennen kuin syyttäjältä on tullut päätös."*

(H6) Asiakkaan voimaantuminen voidaan nähdä ja kokea erilaisena; asiakas kokee sen toisin ja työntekijä näkee asian ja tilanteen taas eri tavalla. Asiakas voi itse vaikuttaa omaan voimaantumiseen ja voimattomuuden tunteeseen. (Fook 2002, 103-104.) Pelko seurauksista voi estää väkivaltatilanteen totuudenmukaisen käsittelemisen ja sopimisen. Uhri ei ole ollut motivoitunut sovittelun, eikä sen vuoksi voimaantuminen ole mahdollistunut suoraan sovittelun seurauksena.

Sopimuksen noudattaminen voi jäädä uhrin vastuulle. Vastuu lankeaa uhrille niissä tilanteissa, mahdollistaako hän itse väkivaltaisen tekijän läsnäolon silloin, kun väkivaltaa voi esiintyä. *"En tiää onko se sovittelusopimus pitänyt sitten, että onko se uskollinen ja että vieläki tulee mainintaa siitä, että mee sinne (ex-miehen luo) ja elikkä sillä vieläki kaihertaa se. Siinä muistaakseni on siitä alkoholinkäytöstä ja sitten siitä mustasukkaisuudesta, ja uskollisuudesta ja seurustelun pelisäännöistä ja että mitä mää nyt sitte sanosin. No tuota se on sillalailla että se on oikeastaan minusta itestä kiinni et toteutuuko -- "* (H4) Asiakkaan motivoimiseen liittyy asiakkaan tietoisuuden lisääminen ongelmasta, kielteisen asenteen vähentäminen ongelmaa kohtaan ja motivoiminen muutostyöhön. (Rostila 2001, 73.) Niemi (2012, 12) toteaa, että vastuu lähisuhdeväkivallan sovittelusta jää uhrille, koska yleensä sovittelussa tekijä lupaa lopettaa väkivaltaisen käyttäytymisen, jonka seurauksena uhri luopuu vaatimuksistaan. Tulevaisuus ja siinä mahdollisesti koettu väkivalta ja väkivaltaan reagoiminen voidaan nähdä olevan uhrin vastuulla.

Sovittelumenettely on kehittymistarpeen edessä näissä tilanteissa, joissa ei sovittelusopimukseen eikä sovitteluun sitouduta. Sovitteluprosessissa tapaamiskertoja on rajoite-

tusti ja sovittelun tarkoituksena on olla väliaikainen interventio, mikä keskittyy tapahtuneen rikoksen ympärille. Asiakkaan motivoituminen tulisi tapahtua viimeistään ennakkotapaamisten ja yhteistapaamisen välissä. Asiakkaan motivoimisprosessin käynnistymisen vuoksi ennakkotapaamiset ovat tärkeitä lähisuhdeväkivallan prosessissa. Riittävä aika erillistapaamisten ja yhteistapaamisen välissä on osa onnistunutta prosessia ja mahdollistaa asianosaisten tavoitteiden selkiytymisen. Voimaantumisen käytännön työn haasteisiin liittyvät eriävät näkemykset työntekijöiden ja asiakkaiden välillä ja lisäksi vielä perheenjäsentenkin välillä voi olla eriävät tavoitteet. (Leadbetter 2002, 201-202.)

Sitoutuminen voi olla vaikeaa myös silloin, jos väkivallan tekijällä ei ole voimia muuttaa käyttäytymistään esimerkiksi päihdeongelman vuoksi. Sovittelun vapaaehtoisuus mahdollistaa sen, että tekijä tulkitsee sovittelusopimuksen sellaiseksi, ettei sovittuihin asioihin tarvitse sitoutua. *"Ei liioin mitenkään ole toinen osapuoli sitoutunut (sopimukseen). On hakeutunut päihderyhmään vasta sosiaalitoimen kehotuksesta."* (H8) Rostilan (2001, 67) mukaan yksilön oman todellisuuden ja tarpeiden selvittäminen on oleellista muutokseen tähtäävässä työssä. Lähtökohtana on asiakkaan näkökulma. Lähisuhdeväkivallan sovittelussa molempien osapuolten tavoitteet on huomioitava, jotta voidaan pyrkiä muutokseen. Ennakkotapaamisten yhtenä tarkoituksena on kartoittaa osapuolten tavoitteita sovittelulle.

Sovittelijoilla voi olla erilainen näkemys asiakkaan tilanteesta, lisäksi lähisuhdeväkivallan uhrilla ja tekijällä voi olla toisistaan poikkeavat näkemykset. Tämä tavoitteiden erilaisuus voi olla esteenä sitoutua sovitteluun ja sinä tehtäviin sopimuksiin. Sovittelijoiden tavoitteet ovat yleensä yhteneväiset; mahdollistaa dialogi ja ohjata osapuolia väkivallattomaan elämään. Sovittelijat saattavat nähdä, että lähisuhdeväkivallan uhrilla ja myös tekijällä olisi tarve jatkopalveluihin, mutta osapuolet eivät itse sitä koe tarvitsevana ainakaan sovitteluprosessin aikana. Sovittelijat tiedottavat palveluista ja tavoittelevat tavoitteitaan sitä kautta. Sovittelu perustuu asiakaslähtöisyyteen, minkä seurauksena asiakkaat itse tekevät päätöksen siitä, tarvitsevatko väkivaltatyötä tai muita auttamispalveluita.

6.3 Väkivalta ja parisuhde

Sovitteluneuvottelun avoimuus, puolueettomuus ja tasapuolisuus ovat sovittelun antamia mahdollisuuksia osapuolille. Tekijän vastuuttaminen ja moraalinen oppiminen on osa lähisuhdeväkivallan sovittelua. Osapuolilla on mahdollisuus olla aktiivinen ja osallistua oman asiansa hoitamiseen. Parisuhdetta stressaavat tekijät, vuorovaikutus ja elämäntilanne kokonaisuudessaan huomioidaan sovitteluneuvottelussa. Koska sovittelussa pyritään muutokseen on sen seurauksena mahdollista saavuttaa väkivallaton tulevaisuus. Sovitteluneuvottelussa keskustellaan rikoksesta, sen aiheuttamista seurauksista ja hyvittämisestä. Sovitteluneuvottelun yhtenä osana on keskustella muutoksen suunnasta ja keinoista saavuttaa ne. (Flinck 2012.)

Luottamus, subjektiivisuus ja oikeus vuorovaikutukseen

Oman itsensä tuntemus lisääntyi sovittelun seurauksena. Subjektiivisuus väkivaltatilanteessa ja itseensä luottaminen parantui. Uskallus kertoa omista tunteista parani ja luottamus lisääntyi siihen, että riidat voidaan ratkoa ilman väkivaltaa. Uhri voimaantui kertomaan omista tunteistaan sovittelun seurauksena. Samalla lisääntyy uhrin kokemus riitatilanteiden hallinnasta ja omasta elämänhallinnasta. *"--jos mulle tuli semmonen tunne että alkoi pelottamaan, niin sanoin miehelle sen suoraan. Että nyt sää alat olemaan niissä fiiliksissä että menisitkö pois. Että nyt mä pelkään sua."* (H2) Henkilökohtaisten resursien löytyminen edistää voimaantumista, kehittää luottamusta toimia, parantaa itseluottamusta, odotuksia muita kohtaan ja osaamista (Payne 1997, 273).

Keskusteleminen väkivallasta ja parisuhteen tilanteen arvioiminen voi aiheuttaa muutoksia asianosaisten elämässä. Kuunteleminen ja tasa-arvoinen vuorovaikutus voi auttaa näkemään toisen osapuolen arvokkaampana. Samalla tekijän tarve tehdä väkivaltaa poistuu. *"Se on yks hyöty sovittelusta, kun ei ole enää väkivaltaa ollu. Ja se että, mulla on semmonen tunne, että sillä on semmonen kunnioitus tuli mua kohtaan erillä lailla sovittelun seurauksena."* (H1) Voimantumisen kannalta on merkittävää yksilön itse ymmärtää oma sosiaalinen oleminen tilanteessaan. Vuorovaikutus käydään yksilön käsityksen kautta tilanteestaan. Sitä kautta on mahdollisuus arvioida elämäänsä ja tunteitaan sekä ymmärrystään elämästä. (Payne 1997, 274.)

Sovittelun jälkeen koettiin vuorovaikutuksen parisuhteessa parantuneen. Luottamus väkivallan tekijään parantui, koska väkivallan uhka katosi. *"--kun hän tuntee minut kuitenkin niin on se itellekki, ettei tuu tämmöstä tilannetta, että voi sanoa asian niinku se on, ettei toinen vedä siitä hirviää hernetä nokkaan ja hyökkää kimppuun."* (H1) Luottamus perustuu väkivallattomuuteen, rehellisyyteen, uskollisuuteen ja kunnioittamiseen. Luottamuksellisuuteen liittyy ennakoitavuus ja turvallisuuden tunne. Luottamus vähentää huolehtimisen tarvetta, ahdistusta ja pelkoa. (Husso & Virkki 2008, 262.)

Molemminpuolinen arvostus ja harkinta omassa käyttäytymisessä lisääntyi. Moni asia voi olla samanaikaisesti vaikuttamassa uhrin elämään. Elämäntilanteen muutokset voivat olla merkityksellisiä usealta eri elämänalueen osalta. *"-- et miten kohellaan ihmistä ja sillai et pittää ajatella molemmin puolin. Sain keinoja vuorovaikutukseen parisuhteessa ja sitten niinku just siihen että niinku että asiat hoijetaan puhumalla, se oli tärkeä asia. -- elämäntilanne parantunut muutenkin.--"* (H1) Voimaantuminen on prosessi, millä tuotetaan yksilölle laatua, sisältöä ja merkitystä elämään. Sen avulla ihminen voi kokea mahdollisesti edistystä toimijuudessaan ja sillä on myönteinen vaikutus ihmisen itsetunnolle. Voimaantuminen sopii kaikille, koska se näkee jokaisen yksilöllisenä erityistapauksena, mikä on autettavissa empowermentin keinoin. Empowerment yksilön näkökulmasta korostaa yksilön vahvuuksia ja elämänhallintaa. Ympäristön merkitys, yhteiskunnallinen asema ja elinoloihin tapahtuvat muutokset ovat toissijaisia. (Hokkanen 2009, 318,334.)

Parisuhteen säännöt, motivointi ja tiedon lisääntyminen

Asioista sopiminen vie kohti empowerment tilaa. Empowerment prosessi käynnistyy, kun ihminen kokee tilanteensa epäoikeudenmukaiseksi, vieraantuneeksi, eristäytyneeksi, eriarvoiseksi tai syrjäytyneeksi. Empowerment on päämäärä, jossa epäoikeudenmukaisuutta ei esiinny. Empowerment tila on aika ja paikka sidonnaista. Empowerment on suhteellista, koska merkityksettömältä vaikuttava asia voi yksilölle olla hyvinkin merkittävä. Kun tavoitteita saavutetaan ja päästään ihannetilaan, voi tavoitteiden asettaja asettaa uusia tavoitteita itselleen. Empowermenttiin kuuluu jatkuva edistymisen tavoittelu, jolloin voidaan ajatella niin, että tavoitteiden asettaja on jatkuvasti vain välivaiheessa. (Hokkanen 2009, 321-322.) Parisuhteen säännöistä sopiminen ja sääntöihin si-

toutuminen ovat tavoitteita, joihin pyrkimällä osapuolet voimaantuvat ja voivat saavuttaa väkivallattoman elämän.

Yhteisten parisuhteen sääntöjen luominen koettiin tärkeänä. Sääntöjen avulla osapuolet sitoutuvat muutokseen. Säännöt voivat vaikuttaa molempien osapuolten voimaantumisen tunteeseen ja muutoshaluun. Sääntöjen sopiminen liittyy tulevaisuudessa tehtäviin ratkaisuihin ja käyttäytymiseen parisuhteessa *"--se paransi meidän parisuhetta aivan huomattavalla tavalla sillain kun siellä käytiin ja tehtiin säännöt asiasta, Mun mielestä se autto meitä"* (H1) *"--. Että sovitaan niistä parisuhteen pelisäännöistä tulevaisuutta kohti."* (H2) Empowerment käytännön tavoitteena on löytää keinoja mahdollistaa voimaantumisen tunne ja auttaa yksilöä tunnistamaan tarpeensa ja tekemään päätöksiä, millä on merkitystä elämään (Payne 1997, 274.)

Säännöt saattavat koskea riitatilanteissa käyttäytymistä. Osapuolet ovat asiantuntijoita elämässään ja pystyvät määrittelemään keinot riitatilanteen ratkaisemiseen parhaiten. *"--jos toisella tulee semmonen tilanne, että nyt räjähtää päässä, niin toinen lähtee siitä tilanteesta tuulettumaan. Käy vaikka vähän aikaa ulkona tai jossaki. Tämä sovittiin siinä sovittelussa. Me yhdessä mietittiin keinoja, niin tämä sovittiin."* (H1) Suuttuminen, aggressio, pettymys, raivo ja muut tunteet ovat luonnollisia. Aggressiota ei saa tukahduttaa, koska ne voivat kääntyä itseen tai toiseen ihmiseen. Jos aggressio aiheuttaa tarpeen lyödä tai aiheuttaa fyysistä väkivaltaa toiselle ihmiselle, voi käyttää vaihtoehtoisia toimintamalleja. Yksi on esimerkiksi se, että poistuu toisen luota. Tunteitten laannuttua on mahdollista toimia järkevämmin ja vastuullisemmin. (Pruuki 2013, 138-139.) Tilanteen tekeminen turvalliseksi edistää väkivallattomuutta. Yksilö on voimaantunut, jos hän voi kontrolloida ympäristöään omiin tarpeisiin sopiviksi (Howe 2009, 148).

Säännöille on tyypillistä, että väkivallan tekijän lisäksi myös uhri sitoutuu muuttamaan käytöstään parisuhteessa. Yhteinen sopiminen tuntui tärkeältä. Tämä voidaan ymmärtää yhdeksi vaiheeksi kohti väkivallatonta elämää. Aluksi on helpompaa motivoitua muutokseen, kun on konkreettiset tavoitteet ja säännöt joihin molemmat osapuolet sitoutuvat. *"Kaikki on mennyt hyvin sovittelun jälkeen. Olemme pysyneet siinä, mitä toisillemme sovittelussa lupasimme. Kyllä se on näin parempi."* (H5) Sovittelu on motivoimisprosessi ja tukemisprosessi. Sovittelu voi olla sopiva elämänhallinnan vahvistamiseen tilanteissa, joissa osapuolten nähdään olevan keskenään tasavertaisia, osapuolilla on resursseja käsitellä asiaa ja joissa ei väkivaltaan liity kokonaisvaltaista alistamista. (Ta-

kala & Mielityinen 2006, 314-315, 321.) Asiakkaan suhteiden tukeminen lisää itsearvostusta ja sillä on voimaannuttava vaikutus (Payne 1997, 274-275).

Sovitteluprosessi koettiin motivointina muutokseen. Uhrille saattoi olla ensimmäinen kerta, kun väkivalta-asiasta puhuttiin ulkopuoliselle. Puolison kanssa positiivinen kokemus keskustelusta saattoi rohkaista hakeutumaan terapiapalveluihin. *"Koin sovittelun motivointina. Mies koki samalla tavalla. Siinä tuli se tunne, että me pystytään hakemaan jatkoapuakin, sit se niinku siinä avautu, et ei tämän tähän tarvi loppua, että me voidaan saada lisää apuakin--".* (H3) *"Se sovittelu oli semmoinen motivointi-juttu."* (H5) Sovittelu motivoi hoitamaan parisuhdetta ja osapuolia keskustelemaan keskenään. Lisäksi sovittelun seurauksena motivoidutaan väkivallattomaan elämään. Sovittelu auttamistyönä näkee sovittelun osapuolilla mahdollisuuden muutokseen. Paynen (1997, 266) mukaan osapuolet voivat voimaantua saadessaan mahdollisuuden päättää asioistaan ja toimia niiden eteen. Voimaantuminen lisää uskoa omiin mahdollisuuksiin ja kykyihin toimia ja käyttää valtaa. Ympäristöllä on mahdollisuus tukea voimaantumista. Voimaantumisen taustalla on, että yksilö tunnistaa voimaantumisen esteenä olevat asiat ja työstää niitä.

Sovittelu asettui osaksi muutosprosessia. Sovittelu koettiin muutosten käynnistäjänä. Sovitteluneuvottelussa kerrotaan erilaisista auttamispalveluista, missä osapuolet voivat jatkaa väkivalta-asian käsittelyä. Sovittelussa osapuolten tieto lisääntyy. *"Sovittelussa on se hyvä puoli, että siellä osataan neuvoa se, että sieltä saadaan jatkoapua. Siellähän tulee esille sekin, sitteku keskustellaan syistä ja muista niin ihmiselle annetaan mahdollisuus siihen, että ihmisellä voi hoksottimet aueta."* (H3) Restoratiivisessa oikeuskäsitksessä uskotaan yhteisymmärryksen, oppimisen ja kasvun voimaan. Osapuolia edistetään osallistuvaan vuorovaikutukseen ihmiskeskeisesti. Asian hoitaminen ja konfliktin käsitteleminen yhdessä mahdollistaa vastuunottamiseen ja tilanteen palauttaminen ennalleen. (Pehrman 2011, 32.)

Sovittelulla ei yksistään ole merkitystä väkivallan loppumiseen, vaan kokemus teoista, seurauksista ja tapahtumista olivat muodostaneet vaikuttavan kokonaisuuden. *"Väkivaltaa ei ole sovittelun jälkeen ollut. Väkivaltaa ei parisuhteessamme ole aikaisemmin ollut, kyseinen kerta on ollut ainoa. Sovittelu sinällään tuskin on vaikuttanut siihen, ettei väkivaltaa enää ole ollut, mutta uskoisin, että kokemus sinällään vaikutti puolisooni*

siten, että väkivaltaa tuskin jatkossa tulee koskaan olemaan." (H9) Parisuhteen väkivalta voi loppua silloin kun molemmat osapuolet ovat motivoituneita siihen. Uhrilla ja tekijällä on oltava halu siihen, että väkivalta loppuu ja kumpikin ottaa vastuuta omasta osuudestaan väkivallan kierteessä. (Pruuki 2013, 140.)

Uhri on saattanut toimia määrätietoisesti heti väkivaltilanteen jälkeen. Sovittelussa uhri on uskaltanut kertoa omat tavoitteensa tulevaisuudelle. Näiden yhteisvaikutus on ollut merkittävä muutoksen käynnistäjä. *"Mää en tiää tavallaan, oliko se se säikäytys, että mää heti ensimmäisenä kun se tapahtu, niin mää passitin herran putkaan yöksi ja sen sovittelun aikana sanoin, että jos se vielä toistuu, mää lähen saman tien. Että otan lapset mukaani ja lähden."* (H2) Asiakaslähtöisessä käytännössä asiakkaan subjektiivinen kokemus on merkittävä. Asiakaslähtöisyys voimaantumisessa tarkoittaa sitä, että toimitaan asiakkaan ehdoilla. Empowerment nähdään yksilön elämässä painottamassa itsetuntemusta ja itsekontrollia edellyttäen että ihmiset voivat kontrolloida elämäänsä järkevin tarkoituksin. (Adams 1996, 8-10.) Sovittelun sisältö määrittyy asianosaisten toiveiden mukaan. Luottamuksellinen ympäristö mahdollistaa uhrin voimaantumisen ja ajatusten ja tunteiden kertomisen.

Voimaantumiseen liittyviä käsitteitä ovat demokratia, asianajo ja omaehtoinen asianajo, normalisoituminen ja sosiaalisen roolin hyödyntäminen, tietoisuuden lisääntyminen, asiakaslähtöinen käytäntö, radikaali sosiaalityö ja sortoa vastustava käytäntö sekä post-moderni sosiaalityö. Käsitteet ovat osia empowermentin kokonaisuudesta, jossa yksilöt päättävät omasta elämästään ja olosuhteistaan. Ihmisellä on mahdollista tavoittaa hänen omat asettamansa tavoitteet. Ihmisellä tulisi olla mahdollisuus maksimoida elämisen laatu ja auttaa itse itseään eteenpäin pääsemiseksi. (Adams 1996, 5-10.)

Väkivallan jatkumo

Lähisuhdeväkivallan sovittelun monimutkaiseksi tekee se, että sovittelun osapuolilla on tunnesiteet toisiaan kohtaan ja väkivalta voi olla jatkuvaa, toistuvaa ja moninaista. Väkivallan tekeminen on mahdollista ja väkivaltaiseen suhteeseen jääminen mahdollistuu yhteisten lapsien, omaisuuden ja tunteiden kautta. Rangaistuksen sijaan lähisuhdeväkivallan uhri usein toivoo esimerkiksi turvallisuutta, hyvinvointia ja tilanteen ja väkivallan tekijän muuttumista. (Takala & Mielityinen 2001, 292-293.)

Sovittelun seurauksena väkivalta ei aina lopu. Henkiseen väkivaltaan puuttuminen ja sen näkyväksi tekeminen on vaikeaa. Lisäksi sovittelun jälkeen pelko fyysisestä väkivallasta on saattanut jäädä uhrille. *"Vähä semmonen tämä suhe, että oisko semmonen, että valtasuhde tai semmonen alistamissuhde, että vaan hän tahtois määrätä. --Ei ole vielä tietoa, hieman jännittää olla kanssakäymisissä kuitenkin."* (H4) Voimaantumista voidaan nähdä tapahtuneen, jos uhri pystyy määrittämään tunnettaan ja kokemustaan tapahtumasta. Voimaantumisen kokemukseen liittyy mahdollisuus määrittää omaa kokemusta (Howe 2009, 148).

Väkivallan jatkuminen on sovittelusta huolimatta mahdollista. Oman käyttäytymisen kontrolloinnin tarve väkivallan pelossa on väkivallan jatkumon yhtenä tunnusmerkinä. *"-- oon kyllä ajatellu, että se mahollisuus on (fyysisen väkivallan jatkumiseen), on hyvä varmaan ottaa huomioon se semmosissa tilanteissa missä voi, jos näyttää että ei niinku mitenkään ärsytä (puolisoa)--."* (H4) Sovittelussa saattaa olla riskinä se, että vastuu väkivallan jatkumisesta jää uhrille (Flinck 2012). Lähisuhdeväkivallan yhtenä seurauksena on pelko. Pelko saattaa olla hallitseva, jonka seurauksena uhri joutuu miettimään tekemiä valintojaan jokapäiväisessä elämässä. Pelon seurauksena uhri menettää osan vapaudestaan ja mahdollisuuksistaan. Omat valinnat tehdään siten, että ensimmäiseksi uhri miettii, mitä väkivallan tekijä olisi asiasta mieltä. (Ojuri 2004, 121-122.)

Sovittelun jälkeen parisuhteessa voi olla väkivallaton jakso, mutta väkivalta jatkuu uudelleen myöhemmin. Sosiaalitoimi koettiin parempana auttajana kuin lähisuhdeväkivallan sovittelu. Sen lisäksi tekijän saamalla rangaistuksella koettiin olevan merkitystä väkivaltaan parisuhteessa. Vastauksessa viitattiin sakkoihin. Uhri toi esille, että kun tekijä menettää jotain konkreettisesti, voi sillä olla vaikutusta väkivallan loppumiseen. *"Ei montaa viikkoa vaikutusta. Sosiaalitoimi voi auttaa ja tarpeeksi monet sakot."* (H8)

Ratkaisukeskeisyyden näkökulmasta yksilöä muutokseen motivoi muutosta kaipaavan asian luonne, eli muutosta tarvitseva asia on koettava tärkeäksi ja henkilökohtaisesti hyödylliseksi. Jos yksilö voi vaikuttaa tavoitteisiin, yleensä motivaatio muutostyöhön on parempi. Tavoitteiden on oltava konkreettisia ja saavutettavissa olevia. Tavoitteiden tulisi tukea myönteistä muutosta ja kohdistua tulevaisuuteen. Tavoitteen saavuttamista motivoi, jos se on yksilön kannalta realistinen ja saavutettavissa. Asiakas osaa yleensä itse määritellä voimavarat. Lisäksi tavoitteiden asettamisessa on todettava, että muutos

ei tule itsestään. (Rostila 2001, 77-78.) Sovittelussa osapuolten tavoitteiden selkiytymätömyys tai muutoshaluttomuus ovat yleensä väkivallan jatkumisen taustalla. Lisäksi on tilanteita, joissa ei uhri eikä tekijä pysty muutostyöhön ilman ulkopuolista tukea.

Samboun ja Turusen (2012, 7-9) mukaan lähisuhdeväkivaltaan liittyvä moniongelmaisuus ja toisaalta taas yksilön saama hyöty tulla kuulluksi asettavat sovittelun ristiriitaiseen asemaan. Jos asianosaiset vaikeassa elämäntilanteessa haluavat jatkaa sovittelua, tulisi erillistapaamisten toistua ja yhteistapaamisten ja erillistapaamisten tulisi vuorotella. Näin voidaan varmistaa molempien kuulluksi tuleminen ja mahdollisuus vapaaseen keskusteluun luottamuksellisesti.

Muutostyöhön liittyy seurannan tärkeys. Edistymisen seurannalla on mahdollisuus yksilön ohjaamiseen ja motivaation ylläpitämiseen. Vanhat rutiinit saattavat houkutella pois sovitusta ja muutostyöhön liittyvät epäonnistumiset vaikeuttavat sitoutumista. (Rostila 2001, 83-85.) Sovittelun seurantatapaamiset eivät ole juurtuneet käytännön sovittelu-työhön niin kuin erillistapaamiset. Lyhyen sovitteluprosessin seurauksena tuki ja kontrolli puuttuvat parisuhteesta sovittelun jälkeen silloin, jos osapuolet eivät ole minkään muun palvelun piirissä. Tämä vie sovittelulta ja sen tavoitteilta sekä tarkoitukselta pohjaa.

Empowermentin käsitys ihmisestä asiantuntijana ja sen asiakaslähtöisyys sopivat hyvin lähisuhdeväkivallan sovittelun taustaymmärryksenä. Käytännön työssä ongelmana ovat tavoitteiden erilaisuus ja voimaantumisen tarpeen eri aikaisuus. Väkivallasta pääseminen vaatii yhteisiä ponnisteluja ja tavoitteita. Subjektiivinen kokemus sovittelusta on ratkaiseva voimaantumisprosessin näkökulmasta. Sovittelun tulisi toimia osana palveluverkostoa, jotta sen hyödyt ovat paremmat ja sopimusten seurannalla varmistetaan osapuolten sitoutuminen (Flinck 2012). Lähisuhdeväkivallan uusimista ehkäisevää sopimista on se, että osapuolet sopivat seuranta-ajasta, jonka aikana sopimuksen täyttymistä ja väkivaltaa parisuhteessa seurataan. Sopimuksen toteutumiseen liittyy myös erilaisten väkivaltatyön palveluihin sitoutuminen, silloin kun tekijä tai uhri on halukas. (Sambou & Uotila 2010.)

Sovitteluun osallistuneet uhrit hyötyvät sovittelusta, koska motivoituminen ja muutoksen tavoittelemisen mahdollistuvat. Myös niissä sovitteluissa, missä uhri kokee, ettei ole hyötynyt sovittelusta, on mahdollista, että empowerment prosessi ja muutoksen tavoittelemisen käynnistyy.

Voimaantumisen näkökulman kautta asianosaiset voivat asettaa sovittelussa tavoitteita itselleen ja parisuhteelleen. Lisäksi väkivaltatilanne tarvitsee oman huomion, jotta voimaantumista estävät tunteet saadaan työskentelyyn mukaan. Sovittelun jälkeen voi uhri ja tekijä nähdä itsensä ja suhteensa toisiinsa parempina. Voimaantumisen prosessi voi käynnistyä eriaikaan ja voimaantumisen kokemus on yksilöllinen. Niin yksilö kuin koko sovittelujärjestelmä pitää tavoitteenaan väkivallatonta tulevaisuutta ja mahdollisuuksia saada sellaisia voimavaroja, joiden kautta pystytään saavuttamaan se.

7 Johtopäätökset

Lähisuhdeväkivallalle on olemassa erilaisia auttamiskeinoja. Yksi niistä on lähisuhdeväkivallan sovittelu, mikä on vakiintunut ajan kanssa suomalaiseen sovittelukäytäntöön. Sen tarkoituksena on mahdollistaa osapuolille väkivaltatilanteesta keskusteleminen, tunteista kertominen ja eheytyminen. Restoratiivisen oikeuskäsityksen mukaisesti se perustuu vapaaehtoisuuteen ja osapuolet määrittelevät sovitteluneuvottelujen sisällön. Tarkoituksena on hyvittää ja palauttaa tilanne samanlaiseksi kuin se oli ennen väkivaltatilannetta. Tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää uhrien antamia merkityksiä sovittelusta, sovittelusopimuksesta ja sovittelun vaikutuksista väkivaltaan. Tutkimukseen osallistui yhdeksän lähisuhdeväkivallan uhria vuosilta 2011 ja 2012. Kaikki tutkimuksessa huomioidut vastaukset ovat edelleen parisuhteessa saman henkilön kanssa kuin sovitteluhetkellä. Vaikka halusin pitää tutkimukseni sukupuolisensitiivisenä, joudun toteamaan, että kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat naisia. Syynä tähän voi olla, että naisten on helpompaa kertoa tapahtuneesta tai sitten otos sisälsi huomattavan osan naisuhreja. Tähän sukupuolijakaumaan en kuitenkaan kiinnittänyt enempää huomiota, koska se ei ollut alkujaan tutkimukseni näkökulmana.

Lähisuhteessa oleva väkivalta on pysynyt määrällisesti samana. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on tutkittu vuosina 1997 ja 2005, joissa todetaan, että suuria muutoksia määrissä ei ole (Piispa ym. 2006, 135). Mielenkiintoista olisi tietää, onko naisten tekemä väkivalan osuus miehiä kohtaan noussut. Lähisuhdeväkivallan sovittelua ovat lisänneet lakimuutokset rikoslaissa, jossa myös lievät pahoinpitelyrikokset lähisuhteessa ovat tulleet virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Tämän seurauksena sovitteluun ohjautuu entistä enemmän lieviä lähisuhteessa tapahtuneita väkivallan tekoja ja niiden suhteellinen määrä sovittelutapauksista on noussut. Vuosina 2011 ja 2012 kaikista soviteltavista jutuista Pohjois-Suomen Sovittelutoimistossa on ollut lähisuhdeväkivalta-asioita rikosnimikkeittäin noin 250. Suuri muutos on tapahtunut vuodesta 2010, jolloin lähisuhdeväkivalta-asioita oli alle 80. (Pohjois-Suomen sovittelutoimiston tilastot vuosilta 2011-2012.) Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen keräämät valtakunnalliset tilastot kertovat saman suuntaisesta noususta, joskin Pohjois-Suomen Sovittelutoimistossa kasvu on vieläkin voimakkaampaa.

Tämän nousun myötä täytyy olla kiinnostusta kehittää ja selvittää uhrien antamia merkityksiä sovittelusta. Lähisuhdeväkivallan sovittelulle on vastikään tehty hyvät käytännöt -ohjeistus, mikä ohjeistaa niin käytännön sovittelijoita kuin vapaaehtoisten sovittelijoiden erikoistumiskoulutuksen sisältöä ja käytännön työtä. Työmenetelmä on vasta löytämässä mahdollisuuksiaan. Kritiikki lähisuhdeväkivallan sovittelua kohtaan on olemassa samanaikaisesti niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Liebmann (2007) toteaa, että erityisesti naisjärjestöt suhtautuvat lähisuhdeväkivallan sovitteluun pidättyväisesti, koska järjestöt kokevat sen heikentävän naisen asemaa. Lähisuhdeväkivalta on pitkään ollut perheen yksityisasia ja sen kriminalisoinnin myötä naisten aseman on nähty kohentuneen. Järjestöissä pelätään, että naisen asema heikkenee samalle tasolle kuin se on aiemmin ollut. Englannissa restoratiiviseen oikeuteen perustuvaa lähisuhdeväkivallan sovittelua kritiikistä huolimatta on järjestetty eri projekteissa. Perusteena on ollut huoli uhrin kohtaamattomuudesta oikeusjärjestelmässä. Sovittelussa erillistapaamisissa osapuolet voivat antaa selityksen tapahtumalle ja väkivallan tekijän tulee olla valmis ottamaan vastuu tapahtuneesta väkivallasta. Toisessa vaiheessa uhri saa miettiä haluaan jatkaa sovittelua asiassa. Samanaikaisesti tekijä sitoutuu väkivaltatyöhön. Kolmannessa vaiheessa varmistetaan vielä molempien osapuolten toive sovittaa asia. Jos molemmat osapuolet ovat vapaaehtoisesti halukkaita sovittelemaan, voidaan järjestää sovitteluneuvottelu heidän välilleen.

Kritiikin taustalla on huoli, mutta sovittelun antamat mahdollisuudet uhreille tulisi myös pystyä huomioimaan. Naisen asema yhteiskunnassa vaikuttaa paljon siihen, miten lähisuhdeväkivallan sovitteluun sitoudutaan ja millaisena työmenetelmänä se koetaan. Kolmivaiheinen malli, jossa erillistapaamisten ja yhteistapaamisten välissä on tekijän väkivaltatyön jakso, on mielenkiintoinen. Malli olisi mahdollinen toteuttaa myös Suomessa. Restoratiiviseen oikeuteen perustuva asiakaslähtöisyys säilyisi, jos lähisuhdeväkivallan sovitteluun kuuluisi kokeilla jotain hoitomuotoa, mihin tekijä ja uhri olisivat motivoituneita. Tällä toimintatavalla pystyttäisiin saamaan luonnollinen yhteys auttamispalveluihin ja uhrien turvallisuuden tunne lisääntyisi entisestään. Tekijä saisi mahdollisuuden kokeilla palvelua ja hyötyä siitä.

Itselläni teoreettista ymmärrystä luodessani oli kriittinen lähestymistapa tutkittavaan ilmiöön. Tutkimusasetelmani loin siten, että pyrin löytämään voimaannuttavia elementtejä sovitteluprosessista ja sovittelusopimuksesta. Lisäksi tarkastelin uhrien antamia merkityksiä voimaantumisesta. Vaikka tutkimukseen osallistuneiden määrä oli pieni,

uskon että siinä tuli esille niitä ilmiöitä, joita olisin saanut isommaltakin tutkimusjoukolta. Tässä vaiheessa tutkimuksen tekemistä joudun myöntämään, että lähisuhdeväkivallan sovittelu on hyvä menetelmä. Mutta niin kuin kaikki auttamismuodot, ei tämäkään sovi kaikille.

Tutkimustulokset

Vuorovaikutuksen mahdollistuminen sovitteluneuvottelussa ja parantuminen parisuhhteessa ovat tärkeitä asioita lähisuhdeväkivallan uhreille. Tämän vuorovaikutuksen mahdollistumisen taustalla on sovitteluneuvottelun tasa-arvoisuus. Tasa-arvoisuus mahdollistaa myös tekijän osallistumisen keskusteluun. Näiden tulosten valossa sovittelu tarjoaa hyvän palvelun lähisuhdeväkivallan uhreille. Ehtona on vain se, että uskaltaako lähisuhdeväkivallan uhri puhua totta ja kuinka syvälliseen keskusteluun sovittelijat pystyvät ohjaamaan osapuolet. Nyqvistin (2001) mukaan on merkittävää huomioida asiakkaiden näkökulma väkivaltatilannetta hoidettaessa. Työntekijöiden on kuultava, miten asiakkaat kokevat ongelmansa ja miten he kokevat tarjotut auttamistoimenpiteet. Asiakkaan selviytymistä tukee päätösvalta omista asioissa. Lisäksi luottamuksellinen suhde väkivaltatyötä tekevän työntekijän kanssa on merkityksellinen. Väkivaltatilanteesta puhuminen on luonnollista sovittelutilanteessa, koska se on syy, miksi neuvottelussa ollaan koolla. Rohkeutta vaatii väkivaltahistorian kartoittaminen ja molempien osapuolten saaminen keskusteluun. Erillistapaamisten tärkeys korostuu vuorovaikutuksen tukemisessa. Aluksi uhrin ja sovittelijan on luotava luottamuksellinen suhde, jonka jälkeen uhri voi kokea olevansa turvallisessa asemassa sovitteluneuvottelussa. Lisäksi sovittelijoiden ammattitaito ja rohkeus ovat merkittävinä tekijöinä.

Victim-Offender Conferencing projektissa, mikä toteutti restoratiiviseen oikeuteen perustuvaa lähisuhdeväkivallan sovittelua Etelä-Afrikassa sai osittain vastaavanlaisia tutkimustuloksia. Projektiin osallistuneita uhreja haastateltiin vuoden kuluttua sovitteluun osallistumisesta. Haastattelulla haluttiin saada selvyyttä siihen, onko sovittelulla saavutettu pysyviä muutoksia parisuhteessa. Kaikki ne uhrin, jotka olivat jatkaneet parisuhteessa, kertoivat tilanteen parantuneen vuorovaikutuksen osalta. Uhrit, jotka olivat eronneet puolisoistaan, olivat kokeneet sovittelun parantavan tietoa omista oikeuksista ja mahdollisuuksista. Fyysinen ja henkinen väkivalta oli parisuhteissa loppunut sovittelun seurauksena. (Liebman 2007.) Tämän tutkimuksen tuloksissa tuli vahvasti esille vuoro-

vaikutuksen tärkeys. Sovittelu interventiona mahdollisti vuorovaikutuksen parantumisen sovittelun jälkeen.

Juhani Iivarin (2010 a) tutkimus Oikeutta oikeuden varjossa - Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus painottaa kohtaamisen merkitystä lähisuhdeväkivallan sovittelussa. Vaikka tutkimukseen osallistuneet kokevatkin pääasiassa saaneensa restoratiiviseen oikeuteen perustuvaa palvelua ja olivat tyytyväisiä siihen, että saivat sovittella lähisuhdeväkivalta-asiansa, tutkimuksessa kuitenkin todetaan, ettei sovittelu ollut edistänyt henkisten haittojen käsittelyä, toisen osapuolen ymmärtämistä eikä yleisesti ottaen helpottanut oloa sovittelun jälkeenkään. Olen sitä mieltä, että osapuolten vuorovaikutuksen tukeminen mahdollistaa kokonaisvaltaisesti uhria tukevan sovittelumenettelyn, jonka avulla pystytään vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin. Valtakunnallisesti Suomessa ollaan yhdenmukaistettu lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutusta ja sen seurauksena lähisuhdeväkivallan sovittelussa ollaan edistytty niin käytäntöjen kuin koulutusten suhteen. Tässä tutkimuksessa oli mukana myös kriittisiä vastauksia, jotka antoivat tärkeää tietoa siitä, miten asiakkaita pitää kohdata ja millaisia kehittämistarpeita sovittelulla järjestelmänä sekä sovittelutyöntekijöillä ja sovittelijoilla käytännön työn tekijöinä on.

Vuorovaikutuksen seurauksena uhrin luottamus tekijään parantui ja samalla turvallisuuden tunne lisääntyi. Tämän voidaan nähdä olevan yhteiskunnassa taloudellisesti ja väkivaltatyön resurssien kannalta tärkeä asia. Luottamuksen ja turvallisuuden lisääntyminen viittaa siihen, että väkivallan uhka vähentyi ja mahdollisuudet ratkoa ristiriitatilanteita parantuivat. Sovittelu nähtiin mahdollisuutena muutokseen ja motivointina muutosprosessiin. Hyvä kokemus sovittelusta mahdollistaa myös muihin auttamisjärjestelmiin motivoitumisen ja hakeutumisen. Väkivallasta keskusteleminen ulkopuolisen kanssa mahdollistaa omien ajatusten peilaamisen ja elämäntilanteen arvioinnin. Sovittelussa keskusteleminen mahdollistaa yhteisten tavoitteiden asettamisen ja sitä kautta parisuhteen ongelmien ratkomiseen motivoitumisen. Muutosprosessi voi käynnistyä vuorovaikutuksen seurauksena tai tietoisuuden lisääntymisenä. Muutos voi liittyä väkivaltatilanteen käsittelemiseen siten, että uhri peilaa kokemuksiaan sovittelussa käytävään keskusteluun. Tätä kautta uhri voi nähdä ja kokea tapahtuneen erilailla ja muutosprosessi voi käynnistyä. Yksistään itsearvostus voi muuttua uhrilla keskustelun seurauksena tai väkivallan tekijällä vastaavasti ymmärrys oman toiminnan ja siihen vaikuttavien asioiden yhteydestä. Ihmisten tavoitteena on elää turvallisessa parisuhteessa. Myös Notko (2011)

toteaa väitöskirjassaan, että ihmiset kaipaavat väkivallatonta, turvallista ja hyvää suhdetta. Lisäksi Notkon mukaan olemassa olevasta väkivallasta huolimatta suhde on yleensä merkityksellinen uhrille. Sen vuoksi sovittelussa on pystyttävä ymmärtämään osapuolten tunteet toisiaan kohtaan.

Niin uhrin kuin tekijänkin oma motivaatio sovitteluun osallistumisessa on tärkeä lopputuloksen kannalta. Motivaatio osallistua sovitteluun tulisi olla muutosmyönteinen ja aktiivinen. Motivaation arviointi kuuluu ensisijaisesti sovittelutoimiston työntekijöille. Sovittelijoilla ennakkotapaamisissa on tärkeä tehtävä arvioida motivaatiota. Luottamuksellinen suhde myös työntekijän ja sovittelijan välillä on tärkeä, jotta kokonaisuus tulee asiakkaan elämäntilannetta tukevaksi. Tässä korostuu sovittelijan ja työntekijän tiiviin suhteen ja toistensa tuntemisen merkitys. Molemminpuolinen arvostus ja osallistuminen ovat auttamiskäytännön keskiössä. Koska sovittelu auttamisjärjestelmänä on monitasoinen, on yhteistyön toimittava. Tämän toimivuuden vastuu on sovittelutoimistolla. Lisäksi traumatisoitunut parisuhde, jossa väkivalta on jatkunut pitkään ja taustalla on merkittäviä päihde- tai mielenterveysongelmia, ei sovittelua tulisi järjestää ollenkaan. Rajan vetäminen siihen, mikä sopii sovitteluun, on vaikeaa. Väkivaltatapahtuman taustalla on yleensä vaikeita asioita, mitkä osin liittyvän parisuhteen vuorovaikutukseen ja toisaalta osapuolten henkilökohtaisiin vaikeuksiin. Flinckin (2006) mukaan parisuhdeväkivallan taustalta löytyy muun muassa toiveisiin pettymistä, vieraantumista ja valtaistelua sekä olosuhteiden kuormittavuutta. Sovittelussa ollaan samojen peruskysymysten äärellä. Sovittelussa selvitetään osapuolten ehdoilla, miten osapuolet arvioivat väkivaltatilanteeseen johtaneiden ongelmien poistuvan.

Lähestyin aineistoani empowermentin näkökulmasta. Pystyin löytämään sovittelusta voimaantumisen elementtejä. Yhtenä perusedellytyksenä on asiakaslähtöinen työote, joka mahdollistaa restoratiivisen oikeuden toteutumisen ja osallisuuden lähisuhdeväkivaltasian hoitamisessa. Voimaantumisen prosessi on saattanut käynnistyä kriittisten kokemusten seurauksena. Yhtenä empowerment prosessin edellytyksenä on tietoisuuden lisääminen. Sovittelun yksi tarkoitus on keskustella väkivallan muodoista asiakkaan kanssa ja tehdä palveluohjausta. Aineiston mukaan uhrin pystyivät sovittelun seurauksena tunnistamaan ainakin osittain väkivallan muotoja, pohtimaan muutosmahdollisuuksia elämässään väkivallan suhteen ja tuntemaan voimaantumisen kokemuksen. Väkivaltatyöskentelyyn sitoutuminen on luonnollinen jatkumo sovittelun seurauksena.

Vaikka tutkimukseni olikin kiinnostunut uhrien merkityksen annosta, aineistosta nousi esiin voimaannuttavia elementtejä väkivallan molemmille osapuolille. Molemmat osapuolet ovat sovittelussa subjekteja ja asiantuntijoita. Molempien on asetettava tavoitteet sovittelulle ja osallistuttava keskusteluun siitä, miten tavoitteisiin päästään. Yhteinen osallistuminen muodostaa ympäristön empowerment prosessille, jota osapuolet yhdessä tukevat. Voimaantuminen on henkilökohtainen prosessi, jonka hyödyn voi määritellä vain itse. Sen vuoksi ulkopuolisella voi tilanteesta olla erilainen käsitys, kuin uhrin tai väkivallan tekijän todellinen kokemus on. Voimaantuminen voi käynnistyä sovittelussa ja niiden välinen suhde väkivaltaan aueta vasta myöhemmin. Mielestäni lähisuhdeväkivallan sovittelu voidaan nähdä kuntouttavana työnä tai ainakin osana kuntoutumisprosessia. Itävallassa tehdyssä tutkimuksessa selviää, ettei tuomioistuimella ole samanlaisia mahdollisuuksia auttaa osapuolia kuin sovittelulla. Tulosten mukaan sovittelulla on mahdollisuus auttaa ja voimaannuttaa, jos osapuolet ovat motivoituneita. Lisäksi molempien osapuolten tukeminen on onnistuneen intervention edellytys. Onnistuneelle sovitteluprosessille on edellytyksenä, että asian sopivuutta sovitteluun arvioidaan koko prosessin ajan. (Liebmann 2007.)

Lähisuhdeväkivallan sovittelua kritisoidaan: Paritapaamisia järjestetään ilman erillistapaamisia, sovittelijoilla on liian vähän asiantuntemusta ja yleensäkin käytännön sovittelutyössä on vakavia puutteita (Säävälä ym. 2006, 145-146) Näihin kriittisiin asioihin ei tutkimukseni pysty vastaamaan. Uhrit olivat tyytyväisiä moniin seikkoihin sovittelussa. Aineistoni perusteella pääsääntöisesti sovittelut toteuttivat niitä asioita, joita sille on asetettu. Keskustelut olivat olleet restoratiivisen oikeuskäsityksen mukaisia ja sopimukset väkivaltaa ehkäiseviä. Ehkä juuri kriittiset vastaukset asettuivat niihin sovitteltaviin asioihin, mitä tulisikin kritisoida. Niissä tilanteissa ei sovittelulla ole ollut suoraan tilannetta huonontavaa vaikutusta, mutta ei parantavaakaan vaikutusta. Huolellisemmalla työskentelyllä, palveluohjauksella ja luottamuksellisen suhteen luomiseen käytettävällä ajalla olisi voitu saada myös heille parempi hyöty sovittelusta. Yhtenä johtopäätöksenä voidaan pitää sovittelijoiden sitoutumista ja ajankäyttöä sovitteluasioissa ja saumatonta yhteistyötä sovitteluohjaajien kanssa. Restoratiivisen oikeuden periaatteisiin sopiva harkinta tulisi olla näkyvää prosessin jokaisessa vaiheessa. Sovitteluprosessin jatkumisen arviointi tulisi tehdä sovittelijan ja sovittelutyöntekijän välisessä vuorovaikutuksessa niin, että sovittelijoiden tukena olisi myös ammattihenkilöstön tekemä arviointi.

Yhteistyön lisääminen valtakunnallisesti sovittelutoimijoiden kesken ja paikallisesti lähisuhdeväkivaltatyötä tekevien kesken on tärkeää. Aineistostani nousi valitettavan vähän sitä, että osapuolia olisi aktiivisesti ohjattu auttamispalveluihin. Sovittelijan sitoutuminen asian hoitamiseen on merkittävää koko sovitteluprosessin onnistumisen kannalta. Välttämättä kolme tapaamista ei osapuolille ole riittävä. Kriittisen palautteen antajat olisivat voineet saada paremman hyödyn sovittelusta, jos tapaamisia olisi ollut enemmän ja heillä olisi ollut seurantatapaaminen. Seuranta on tärkeä osa muutosprosessia, koska se motivoi ja antaa mahdollisuuden tavoitteiden asettamiseen ja saavuttamiseen. Uhrien myönteisen kokemisen ja hyödyn takaamiseksi voisi yhtenä vaihtoehtona tehdä sovittelusta vähintään neljään tapaamiseen perustuvan intervention. Aina osapuolille olisi erillistapaamiset joiden jälkeen jonkin ajan päästä yhteistapaaminen. Sopimus tehtäisiin vasta viikkojen päästä tästä yhteisneuvottelusta, jossa voitaisiin arvioida väkivaltaa ja osapuolten sitoutumista valitsemaansa palveluun. Jossakin tapaamisessa voisi olla mukana myös väkivaltatyötä tekevä yhteistyökumppani, johon lähisuhdeväkivallan osapuolten olisi helppo siirtyä jatkopalvelua ajatellen.

Uhrit antoivat monia myönteisiä merkityksiä sovittelulle, sen vuoksi sovittelun laadun voi päätellä olla hyvä. Sovittelua kritisoivilla voi olla erilaiset tarpeet ja edellytykset väkivaltatyölle. Lisäksi lähisuhdeväkivaltailmiötä tarkastelevat viitekehykset poikkeavat toisistaan. Sovittelun tavoitteina on inhimillinen ja tavoitteellinen vuorovaikutus. Sovittelu on molempien asialla, mutta takaamassa uhrin turvallisuutta. Tämän vuoksi sovittelu on paikallaan yhtenä lähisuhdeväkivaltatyön osana.

Tutkimusasetelma ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimukseni on fenomenologinen haastattelututkimus, jonka aineistoa lähestyin empowermentin näkökulmasta. Käytännössä tarkoitukseni oli selvittää uhrien antamia merkityksiä lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sulkemaan omat ennakkokäsitykset pois. Yhtä totuutta tuskin löytyy lähisuhdeväkivallan sovittelusta. Se omaa sosiaalityölle olennaisen piirteen siitä, että merkitykset ja seuraukset erilaisista interventioista ovat aikaan ja paikkaan sidoksissa ja sen vuoksi toiselle interventio sopii ja toiselle taas ei. Tärkeää on kuitenkin se, että millaisia lähisuhdeväkivalta-asioita sovitellaan. Ennakoon tehtävä arviointi on tärkeintä. On arvioitava, onko uhri miten traumatisoitunut ja millaisen vastuun tekijä ottaa. Osapuolia on kuultava arviota varten. Uhrien merkitykset

sovittelusta muodostuvat kokonaisuudessa. Siitä, millaisia odotuksia heillä oli sovittelulle ja siitä millaisia vaikutuksia sillä on elämään sovittelun jälkeen.

Empowerment antoi tutkimusasetelmaani mielenkiintoisen näkökulman. Teorian valossa sovittelulla lähtökohtaisesti on paljon uhria voimaannuttavia elementtejä. Se voi toimia tiedon lähteenä, minuuden vahvistajana ja eri vaihtoehtojen miettimisen paikkana. Kaikki riippuu kokonaisuudesta; kuinka uhri kohdataan ja kuinka osapuolet saadaan motivoitumaan muutokseen. Tekijän suhtautuminen asiaan vaikuttaa uhrin voimaantumiseen. Tutkimusaineistoni jäi pieneksi, vaikka otos oli iso. Laajempi tutkimusaineisto olisi lisännyt tutkimustulosteni luotettavuutta. Uskon kuitenkin, että sain tuloksillani vahvistusta siihen, mihin suuntaan lähisuhdeväkivallan sovittelua tulisi kehittää. Tutkimustulokset ovat muotoutuneet tutkimustehtävien mukaisesti. Tutkittavien tuottama aineisto on ohjannut minua käsitteiden luomisessa.

Lähisuhdeväkivallan sovittelu on vasta kehityksensä alussa. Paljon on vuosien aikana tehty kehitystyötä, mutta organisoituminen yhdeksi lähisuhdeväkivaltatyön osaksi on alussa. Sen mahdollisuus piilee siinä, että yhteisyöhön saataisiin mukaan vahvemmin eri lähisuhdeväkivallan parissa toimijat ja sovittelusta saataisiin palvelukokonaisuus millä on luonnollinen jatkumo. Tietoisuus lähisuhdeväkivallasta auttaa sovittelutilanteessa arvioimaan parisuhteen todellista tilannetta. Lähisuhdeväkivallan sovittelu on vielä kaipa-alainen osapuolia palveleva, mutta lisäksi poliisin ja syyttäjän tarpeille kohdistettu palvelu. Todellisuudessa sen pitäisi olla osana väkivaltatyön verkostoa ja päästä eroon merkityksestään rangaistukselle. Se voisi tulla osaksi oikeusjärjestelmää siten, että osapuolten olisi pakko osallistua sovitteluun ja palveluohjaukseen ja kokeiltava jonkinlaisia palveluita väkivaltatilanteen työstämiseksi. Käytännön työhön muiden väkivaltatyötä tekevien ammattilaisten kanssa pitäisi ammattihenkilöstön lisäksi osallistua myös sovittelijoiden. Näin ammatillisuutta jaetaan ja asiantuntemusta lisätään. Moni mielipide saattaa olla oletus ilman varmaa tietoa. Tämän vuoksi tarvittaisiin monenlaista kohtamista asiakastyön onnistumiseksi.

Lähisuhdeväkivallan sovittelu kaipaasi tutkimusotetta, jolla pystyttäisiin vastaamaan kriteeriin. Tutkittavana tulisi olla sovittelijat ja heidän työskentelytaitot lähisuhdeväkivaltta-asioissa ja perusteellinen kartoitus siitä, miten sovittelutoimistoilla organisoidaan erillistapaamisia ja yhteistapaamisia, ohjeistetaan sovittelijoita ja annetaan heille koulutusta ja palautetta työskentelystään. Lisäksi lähisuhdeväkivaltatyön palvelumallin kehittä-

täminen siten, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta tulisi aktiivinen osa järjestelmää. Ehkä juuri siinä on kompastus yhteistyölle, että varsinaiset sovitteluneuvottelut hoitavat maallikot ja mahdollisuus yhteistyöhön ammattilaisten kanssa pääsääntöisesti puuttuu. Sovittelijan rooli ja työntekijän rooli voi olla selkiytymätön lähisuhdeväkivallan sovitteluasioissa, silloin kun kyseessä on yhteistyö tai tarve selvittää perheen tilannetta muun väkivaltatoimijan kanssa. Paljon on tutkittavaa, mutta aihealue on intiimi ja herkkä, minkä vuoksi sen tutkiminen on vaikeaa. Sidos sovitteluun uhreilla on lyhyt ja kokemus siitä muodostuu yleensä kolmen tapaamisen pohjalta.

Selkeiden yksioikoisten ohjeiden tekeminen on vaikeaa. Ihmisten tilanne on yksilöllinen ja elämää tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti. Liian yksioikoisella asioiden näkemisellä voidaan hukata ihmisten oikeus yksilöllisyyteen. (Clark 2000, 16.) Tutkimusta tehdessä olen muuttunut varmasta kriitikosta epävarmaksi ammattilaiseksi. Nyt pystyn ymmärtämään paremmin epävarmuutta ja tapauskohtaisuutta lähisuhdeväkivallan sovittelussa. Tällä hetkellä näen lähisuhdeväkivallan sovitteluun kohdistetun kritiikin toissijaisena sen hyötyyn nähden. Tutkimuksen tekemisen jälkeen olen varma siitä, että uhreja täytyy kuulla ja heidän kanssaan tulee uskaltaa keskustella kattavasti tilanteesta ja kummankin osapuolen käsityksistä, miksi parisuhteessa on ajauduttu väkivaltatilanteisiin. Myös väkivallan tekijän sovitteluun osallistumisen intressin selvittäminen on tärkeää. Asian sopivuutta sovitteluun ei voida varmistaa kuulematta osapuolia. Kehitettävää on erityisesti yhteistyön tekemisessä muiden väkivaltatoimijoiden kesken. Tilanne saattaa olla lähisuhdeväkivallan uhreilla se, että sovittelu on ainoa mahdollisuus väliintuloon ja tapahtumien käsittelemiseen. Parisuhteen osapuolet ovat tunnistaneeet ulkopuolisen avun tarpeen, mutta avun hakeminen on jäänyt jostain syystä tai motivaatio hakeutua palveluihin on puuttunut. Mielestäni rankaiseminen voi olla myös hyvä väliintulo. Hyvänä jatkotutkimuskohteena voisikin olla verrata niiden uhrien tyytyväisyyttä jotka ovat osallistuneet sovitteluun tai niiden joiden asia on mennyt käräjäoikeuden käsittelyyn ilman sovittelua ja tekijä on käsittelyn seurauksena tuomittu.

Tällä tutkimuksella saadaan kuuluviin uhrin ääni. Tutkimus antaa myös tietoa lähisuhdeväkivallasta, sovittelusta ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta. Sovittelulla voidaan vaikuttaa monin tavoin ja sen mahdollisuudet ovat monella eri alalla merkittävät tänä päivänä. Tutkimuksen yhtenä tarkoituksena on mahdollistaa lähisuhdeväkivallan sovittelun kehittäminen ja entistä laadukkaamman palvelun tarjoaminen. Järjestelmä lienee aika lähellä hyvää, mutta vastuu laadusta siirtyy sovittelutoimistoille varmistamalla

ammattitaitoiset sovittelijat ja hyvä vuorovaikutus sovittelijoiden ja ammattihenkilöstön kanssa ja uhrin kuuleminen siten, että sovittelun voidaan arvioida olevan oikea palvelu. Sovittelun hyödyistä huolimatta, on varmasti paljon muitakin lähisuhdeväkivaltaa ehkäiseviä toimintoja. Yhteistyössä on voimaa ja niin olisi lähisuhdeväkivaltatoimijoidenkin kesken. Uhrin toimintakyvyn ja toimintavalmiuksien tukeminen on tärkeää.

Lähteet

- Adams, Robert 1996:** Social work and Empowerment. Macmillan press LTD.
- Brunila, Teuri 2010:** Sovittelu. Tie tulevaisuuteen. Teoksessa Sovittelu –ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Toim. Poikela Esa. PS-kustannus. Juva.
- Clark, Chris L 2000:** Social Work Ethics. Palgrave. New York.
- Elonheimo, Henrik 2002:** Restoratiivinen oikeus korjaa rikoksen aiheuttamat vahingot. Haaste-lehti. 3/2002. 28-29. Porvoo.
- Eloheimo, Henrik & Flinck, Aune 2010a:** Sovittelu osaksi lähisuhdeväkivallan kontrollia. Haaste-lehti. 2/2010.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1996.** Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C 13. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Flinck, Aune 2012:** Lähisuhdeväkivallan sovittelun mahdollisuudet ja rajat luentodiat. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden jatkokoulutus 24.3.-25.3.2012 Rantasalmi.
- Flinck, Aune 2011:** Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden perusosaaminen. Lähisuhdeväkivallan ilmiö luentodiat. Lähisuhdeväkivallan perusosaaminen 10.9-11.9.2011 Valamon luostari.
- Flinck, Aune 2006:** Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana –rikottu lemменmarja. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Lääketieteen tiedekunta. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy.
- Flinck, Aune & Elonheimo, Henrik 2010b:** Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu –mahdollisuuksia ja rajoituksia. Teoksessa Sovittelu –ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Toim. Poikela Esa. PS-kustannus. Juva.
- Fook, Jan 2002:** Social work. Critical theory and practice. Sage Publications Ltd. London.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008:** Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Oy Yliopistokustannus. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2012:** Tutki ja kirjoita. 15.-17. painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Hokkanen, Liisa 2009:** Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Sosiaalityö ja teoria. Toim. Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja. PS-Kustannus. Juva.
- Howe, David 2009:** A Brief introduction to Social Work Theory. Martin's Press LLC. New York.
- Hulkko, Annukka 2011:** Parisuhdeväkivallan varhaiset vaiheet. Teoksessa Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Toim. Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli. Ensi –ja turvakotien liiton raportti 13.
- Hurskainen, Martti 2010 & Ikonen, Reetta 2012:** Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvät käytännöt sekä ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys luentodiat. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden jatkokoulutus 24.3.-25.3.2012 Rantasalmi.
- Husso, Marita & Virkki, Tuija 2008:** Sukupuolittunut luottamus ja väkivalta parisuhdeissa. Teoksessa Perhesuhteet puntarissa. Toim. Sevón Eija & Notko, Marianne. Helsinki University Press. Helsinki.

- Iivari, Juhani (toim.) 2008:** Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 66.
- Iivari, Juhani 2010a:** Oikeutta oikeuden varjossa – Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 5/2010. Yliopistopaino. Helsinki.
- Iivari, Juhani 2010b:** Oikeutta oikeuden varjossa - Restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa Sovittelu – ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Toim. Poikela Esa. PS-kustannus. Juva.
- Jokinen, Heidi 2012:** Rikossovittelu ja moraali. Haaste-Lehti 3/2012. Porvoo.
- Kinnunen, Aarne 2012:** Restoratiivisen oikeuden kehitys Euroopassa. Haaste-lehti 3/2012. Porvoo.
- Kokko, Riitta-Liisa 2011:** Monitieteisen arviointitutkimuksen arvot ja etiikka. Teoksessa Sosiaalityö arvot ja etiikka. Toim. Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. Ps-kustannus. Juva.
- Korkeela-Leppälä, Tuula 2001:** Selviytymisvaiheen työn käytännöt ja kokemukset. Teoksessa Hukasta Kukkaan. Toim. Ojuri, Auli. Ensi- ja Turvakotien liitto, julkaisu 29. Helsinki.
- Kuronen, Marjo 2004:** Valtaistumista vai voimavaraistumista. Feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Sukupuoli ja sosiaalityö. Toim. Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi. PS-Kustannus. Juva.
- Laki rikosten ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005).**
- Lakivaliokunnan mietintö (La VM 13/2005 vp).**
- Leadbetter, Michael 2002:** Empowerment and Advocacy. Teoksessa Social work. Themes, issues and critical debates. 2.painos. Toim. Adams, Robert & Dominelli Lena & Payne, Malcolm. Palgrave. New York.
- Liebmman, Marian 2007:** Restorative Justice: How it works. Jessica Kingsley Publishers: London and Philadelphia.
- Lindqvist, Raija 2009:** Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Marttala, Outi 2011:** Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Toim. Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli. Ensi – ja turvakotien liiton raportti 13.
- Metsämuuronen, Jari 2006a (toim.):** Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Methelp Ky. Helsinki.
- Metsämuuronen, Jari 2006b:** Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 2. International Methelp Ky. Helsinki.
- Niemi, Johanna 2012.** Miten suhtaudumme väkivaltaan. Haaste-lehti. 3/2012. 12. Porvoo.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Kainulainen, Heini 2006:** Perheväkivalta ja lainsäädäntö. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta – auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 35. Helsinki.
- Notko, Marianne 2011:** Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän Yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylä.
- Nyqvist, Leo 2001:** Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessiarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Akateeminen väitöskirja. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Helsinki.
- Ojuri, Auli 2004:** Väkivalta naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä. Akateeminen väitös-

- kirja. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Payne, Malcolm 1997:** Modern Social Work Theory. 2. painos. Macmillan Press LTD. Houndmills.
- Pehrman, Timo 2011:** Paremmiin puhumalla. Restoratiivinen sovittelu työyhteisössä. Akateeminen Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 212. Lapin Yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Perttula, Juha 2012:** Mikä tekee kokemuksen tutkimisesta fenomenologista? Fenomenologisen ajatteluni kehityspolkuja. Teoksessa Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö ja tutkija. Toim. Kiviniemi, Liisa & Koivisto, Kaisa & Latomaa, Timo & Merilehto, Milla & Sandelin, Pirkko & Suorsa, Teemu. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Perttula, Juha 2005:** Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkintaymmärtäminen. Toim. Perttula, Juha & Latomaa Timo. Dialogia Oy. 1 painos. Tartu.
- Piispa, Minna 2011:** Parisuhdeväkivallan todellisuus. Teoksessa Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Toim. Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli. Ensi –ja turvakotien liiton raportti 13.
- Piispa, Minna 2008:** Väkivallan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa. Teoksessa Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Toim. Näre, Sari & Ronkainen, Suvi. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino 2006:** Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. HEUNI Publication Series No.51. Helsinki.
- Pohjois-Suomen sovittelutoimiston tilastot vuosilta 2011-2012.** Oulun seudun Setlementti Ry / Pohjois-Suomen sovittelutoimisto. Oulu.
- Pohjoisvirta, Riitta 2011.** Väkivallan riskien arviointi ja turvasuunnitelma. Teoksessa Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Toim. Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli. Ensi –ja turvakotien liiton raportti 13
- Poikela, Esa 2010:** Miksi ja mitä sovitellaan? Teoksessa Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Toim. Poikela, Esa. PS-Kustannus. Jyväskylä.
- Pruuki, Heli & Timoria, Marjo & Väättäinen Markku 2013:** Pari suhteessa. Tunne itsesi, uskalla rakastaa. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.
- Raatikainen, Panu 2004:** Ihmistieteet ja filosofia. Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. Helsinki.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Vironkangas, Elina 2011:** Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Sosiaalityö arvot ja etiikka. Toim. Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. Ps-kustannus. Juva.
- Rostila, Ilmari 2001:** Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylän Yliopisto. Kopiesyvä Oy. Jyväskylä.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010:** Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Haastattelun analyysi. Toim. Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti. Vastapaino. Tampere.
- Sambou, Saija & Turunen, Erika 2012.** Konkreettisia harjoituksia haasteellisten tilanteiden tunnistamiseksi. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutuksessa on vielä kehittämistä. Haaste-lehti 3/2012. 7-9. Porvoo.
- Sambou, Saija & Uotila, Erika 2010:** Lähisuhdeväkivallan sovittelun haasteet. Tutkimus lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa tehdyistä sopimuksista sekä

- syyttäjien ja sovittelijoiden näkemyksistä lähisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovitteluun. Oikeus-lehti 2/2010. 167-176. Helsinki.
- Slögs, Pia 2012.** Lähisuhdeväkivallan sovittelu käytännössä. Haaste-lehti 3/2012. 10-11. Porvoo.
- Soininen, Marjaana 1995:** Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:43. Painosalama Oy. Turku.
- Säävälä, Hannu & Nyqvist, Leo & Salonen, Santtu 2006:** Väkivallan olemus. Teoksessa Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan. Toim. Säävälä, Hannu & Pohjoisvirta, Riitta & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu. Oulun Ensi- ja turvakoti Ry. Oulu.
- Takala, Jukka-Pekka & Mielityinen, Ida 2001:** Rikosten sovittelu ja parisuhdeväkivalta: Sovinnon aika? Teoksessa Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät. Toim. Pohjonen, Soile. Werner Söderström Laki tieto Oy. Helsinki.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2012:** Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Vilkkä, Hanna 2005:** Tutki ja kehitä. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki
- Väänänen, Kristiina 2011:** Miten selviytyä väkivallasta? Teoksessa Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Toim. Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli. Ensi -ja turvakotien liiton raportti 13.